

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI SINAVLARININ İMAM HATİP
LİSESİ MESLEK DERSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Muhammet Numan TEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

TEMMUZ- 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI SINAVLARININ
İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Numan TEKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

“Bu tez 31/07/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. İbrahim AŞLAMACI	Başarılı
Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Kübra CEVHERLİ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Muhammet Numan TEKİN

27/06/2024

ÖN SÖZ

İmam Hatip Okulları kuruluşundan günümüze, birçok merhaleden geçmiş zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bunun yanında İmam Hatip Okullarında değişmeyen bir husus vardır ki din eğitimi esas almasıdır. Süreç içerisinde niteliksel ve niceliksel değişiklikler olsa da İmam Hatip Okullarında din eğitimi, meslek dersleri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Eğitimde müfredat, zaman, eğitimci kalitesi gibi hususlar önemli olduğu gibi, aslında eğitim sürecini doğrudan ilgilendirmedeği düşünülen dolaylı faktörlerde eğitim sürecini etkilemektedir.

İmam Hatip Okullarının kuruluş yıllarında yükseköğretime geçişte ulusal ölçekli bir sınav bulunmuyordu. 1974 yılından itibaren yükseköğretime geçiş ulusal ölçekli sınav aracılığı ile gerçeklemeye başlamıştır. Haliyle faydacı anlayışın hüküm sürdüğü günümüz dünyasında, üniversite sınavlarında soru çıkan derslerin önemsenme motivasyonu ile çıkmayan derslerin motivasyonu aynı olmayacaktır. Bu düşünceden hareketle araştırmamızda üniversite sınavlarının İmam Hatip Lisesi meslek dersleri üzerindeki etkisi öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda irdelenmiştir.

Öncelikle çalışmamda gerekli rehberlik ve yönlendirmeyi yapan, kıymetli hocam Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK'e şükranlarımı sunarım. Bunun yanında araştırmaya vakit ayırıp, görüşlerini bizlerle paylaşan katılımcı öğretmen ve öğrencilere, çalışmam esnasında tezimi okuyup, yardımcı olan kıymetli dostum Enes Doğan'a teşekkür ederim. Son olarak, yetişmemde büyük fedakarlıklar yapan, anneme, babama, tez sürecinde yanımda olan, maddi manevi desteğini esirgemeyen refikam Fatma Tekin'e, çocuklarım Ömer Tuğrul ve Gülnihan'a sevgi ve muhabbetlerimi sunarım.

Muhammet Numan TEKİN

27/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM: ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ VE YÜKSEKÖĞRETİM SINAVLARI.....	13
--	-----------

1.1. İmam Hatip Okulları.....	13
1.1.1. İmam Hatip Okulları Tarihçesi	13
1.1.2. İmam Hatip Okulları Ders Çizelgeleri.....	16
1.1.3. İmam Hatip Okulları Program Çeşitliliği	31
1.2. Günümüz Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri	32
1.2.1. Kur'an-ı Kerim	32
1.2.2. Temel Dini Bilgiler	33
1.2.3. Hadis	34
1.2.4. Fıkıh.....	35
1.2.5. Siyer.....	35
1.2.6. Akaid.....	36
1.2.7. Hitabet ve Mesleki Uygulama	37
1.2.8. Tefsir	38
1.2.9. Mesleki Arapça	38
1.2.10. Kelam.....	39
1.2.11. İslam Kültür ve Medeniyeti	39
1.2.12. Dinler Tarihi.....	40
1.2.13. Osmanlı Türkçesi	41
1.3. Ölçme Değerlendirme ve Yükseköğretim Sınavları.....	41
1.3.1. Ölçme ve Değerlendirme	42
1.3.2. Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitimdeki Yeri.....	42
1.3.3. Ölçme ve Değerlendirmenin Din Eğitimindeki Yeri	43
1.3.4. Yükseköğretim Sınavları	45

1.3.5. Yükseköğretim Sınavlarının Tarihsel Süreci	45
1.3.6. Yükseköğretim Sınavları Ders Dağılımları	47
1.3.7. Yükseköğretim Sınavlarında Din Öğretiminin Yeri.....	49
2. BÖLÜM: ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM	
SINAVLARININ AİHL MESLEK DERSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	52
2.1. AİHL Meslek Derslerinin Önemi	52
2.2. AİHL Meslek Derslerinin Problemleri	55
2.3. AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirilmesine Hizmet Etme Durumu...	58
2.4. AİHL Meslek Derslerine Karşı Öğrencilerin Tutum ve Motivasyonu	62
2.4.1. Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu	62
2.4.2. Öğretmenlere Göre YKS’de AİHL Meslek Derslerinden Soru Temsilinin Olmamasının Motivasyona Etkisi.....	65
2.4.3. Öğretmenlerin Öğrencileri Derse Motive Etmek İçin Kullandığı Yöntemler .	67
2.5. Üniversite Sınavlarının Öğretmen Motivasyonu Üzerindeki Etkisi.....	69
2.5.1. YKS’de AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi	70
2.5.2. AİHL Meslek Derslerinin YKS’de Soru Temsilinin Olması Durumunda Öğretmen Motivasyonu	71
2.6. Öğrencilerin AİHL Meslek Dersinde Diğer Derslerle İlgilenme Durumu	72
2.7. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre AİHL Meslek Derslerine Olan İlgileri	74
2.8. AİHL Meslek Derslerin Kazanımları ve DKAB Sorularının İlişkisi.....	75
2.9. Yükseköğretim Sınavlarında AİHL Meslek Derslerinden Soru Çıkması Halinde Öğretim Süreci.....	77
2.10. AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursu Açılma Durumu	80
2.11. AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu	81
2.12. AİHL Meslek Dersinin Verimli İşlenebilmesi İçin Öneriler.....	84
3. BÖLÜM: ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM	
SINAVLARININ AİHL MESLEK DERSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	87
3.1. AİHL Meslek Derslerinin Önemi	87
3.2. AİHL Meslek Derslerinin Problemleri	89
3.3. AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirilmesine Hizmet Etme Durumu...	91
3.4. AİHL Meslek Derslerine Karşı Öğrencilerin Tutum ve Motivasyonu	93

3.4.1. Öğrenciyi Derse Motive Eden Hususlar	94
3.4.2. YKS’de AİHL Meslek Derslerinden Soru Temsilinin Olmamasının Öğrenci Motivasyonuna Etkisi	95
3.5. YKS’de Soru Çıkan Derslerin Motivasyona Etkisi	96
3.6. AİHL Meslek Dersi Saatlerinde YKS’de Soru Çıkan Derslere Çalışılma Durumu	98
3.7. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre AİHL Meslek Derslerine Olan İlgileri	99
3.8. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Sorularının Çözümünde AİHL Meslek Derslerinin Etkisi.....	101
3.9. Yükseköğretimde Bölüm Tercihlerinin AİHL Meslek Derslerine Etkisi.....	102
3.10. AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursunun Açılması ve İhtiyacın Belirlenmesi.....	105
3.11. AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu	106
3.12. AİHL Meslek Derslerinin Verimli Geçmesi İçin Öneriler.....	108
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	116
EK	124
ÖZ GEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR

AİHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
AYT	: Alan Yeterlilik Sınavı
DHBT	: Din Hizmetleri Alan Bilgisi Testi
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
H.	: Hazreti
DYK	: Destekleme ve Yetiştirme Kursu
İHL	: İmam Hatip Lisesi
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
Md.	: Madde
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OBP	: Ortaöğretim Başarı Puanı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	: Sayfa
TYT	: Temel Yeterlilik Sınavı
ÜSYM	: Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Merkezi
Vd.	: Ve diğerleri
YDT	: Yabancı Dil Testi
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YİE	: Yüksek İslam Enstitüsü
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Öğretmen Katılımcılarla İlgili Bilgiler	10
Tablo 2: Öğrenci Katılımcılarla İlgili Bilgiler	11
Tablo 3: Medresetü'ül-İrşâd'da Okutulan Dersler	17
Tablo 4: İmam Hatip Mektepleri Ders Dağılım Çizelgesi	18
Tablo 5: 1951-1971 Arasında Uygulanan 4 Yıllık İmam Hatip Okulu Orta Kısım Ders Çizelgesi	19
Tablo 6: 1954-1971 Arasında Uygulanan 3 Yıllık İmam Hatip Okulu Lise Kısmı Ders Çizelgesi	20
Tablo 7: 1974/1975 yılında uygulamaya konulan İmam Hatip Liseleri 1. Devre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	21
Tablo 8: 1974/1975 yılında uygulamaya konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	22
Tablo 9: 1999/2000 yılında uygulamaya konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	24
Tablo 10: 2005/2006 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	25
Tablo 11: 2023/2024 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	27
Tablo 12: 2023/2024 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan AİHL Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	30
Tablo 13: 2023/2024 AİHL Ders Çizelgesine Göre Meslek Derslerinin Diğer Derslere Oranı	32
Tablo 14: YKS Ders ve Soru Dağılım Tablosu	49
Tablo 15: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Önemi	53
Tablo 16: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Problemleri	55
Tablo 17: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirme Konusunda Amaca Hizmet Etmesi	59
Tablo 18: Öğretmenlere Göre Öğrencilerin AİHL Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu	63
Tablo 19: AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Ders Motivasyonuna Etkisi	65

Tablo 20: Öğretmenlerin Öğrencileri AİHL Meslek Derslerine Motive Etmek İçin Kullandığı Yöntemler.....	67
Tablo 21: YKS’de AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi	70
Tablo 22: AİHL Meslek Derslerinin YKS’de Soru Temsilinin Olması Durumunda Öğretmen Motivasyonu.....	71
Tablo 23: AİHL Meslek Derslerinde Diğer Derslerle İlgilenme Durumunda Öğretmenlerin Tepkisi.....	72
Tablo 24: Öğretmenlere Göre Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar	74
Tablo 25: Katılımcılara Göre Meslek Dersleri Kazanımlarının ve DKAB Soruları İçin Yeterliliği.....	76
Tablo 26: Öğretmenlerin DKAB Sorusu Olan Kazanımlara Dikkati	76
Tablo 27: AİHL Meslek Derslerinden YKS’de Soru Çıkmasının Ders Üzerindeki Etkisi	78
Tablo 28: AİHL Meslek Dersleri Yoğunluğu.....	82
Tablo 29: AİHL Meslek Derslerinin Verimli İşlenmesi İçin Öneriler	84
Tablo 30: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerini Önemi	87
Tablo 31: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Problemleri.....	90
Tablo 32: Öğrencilere Göre AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirme Konusunda Amaca Hizmet Etmesi	92
Tablo 33: Öğrencilerin AİHL Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu.....	93
Tablo 34: Öğrenciyi Motive Eden Hususlar	94
Tablo 35: AİHL Meslek Derslerinden YKS’de Soru Çıkmamasının Ders Motivasyonuna Etkisi	95
Tablo 36: YKS’de Sorusu Olan Derslerin Ders Motivasyonuna Etkisi.....	97
Tablo 37: Öğrencilerin İlgisine Göre Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar	99
Tablo 38: Katılımcı Öğrencilerin Fakülte/Bölüm Tercihleri	103
Tablo 39: AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursu İhtiyaç Durumu	105
Tablo 40: AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu	106
Tablo 41: AİHL Meslek Derslerinin Verimli Geçmesi İçin Öneriler.....	108

ÖZET	
Başlık: Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi	
Yazar: Muhammet Numan TEKİN	
Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	
Kabul Tarihi: 31/07/2024	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 123 (ana kısım) + 10 (ek)
Bu çalışma, Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının (YKS) İmam Hatip Lisesi (İHL) meslek dersleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda öncelikle İHL, İHL meslek dersleri ve YKS üzerinde kavramsal çerçeve çizilmiş ardından YKS'nin İHL meslek dersleri üzerindeki etkisi öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak farklı boyutlarıyla ortaya konmuştur. Araştırmada yöntem olarak nitel yaklaşım benimsenmiş, desen olarak durum çalışması tercih edilmiştir. Bu kapsamda Sakarya ili Anadolu İmam Hatip Liselerinde (AİHL) görev yapan 13 AİHL meslek dersi öğretmeni ve yine bu okullarda öğrenim gören 14 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışma grubunun seçilmesinde amaçlı örneklem tekniği tercih edilmiş ve katılımcı öğrencilerin 12. sınıflardan, katılımcı öğretmenlerin ise 12. sınıfa derse giren öğretmenler arasından belirlenmesi sağlanmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmış, toplanan veriler betimsel analiz metodu ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre YKS'nin meslek dersleri ders motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda YKS'nin ders sürecine olumsuz etkisinin öğrencilerde öğretmenlerden daha çok hissedildiği anlaşılmaktadır. Araştırmaya göre gerek öğretmenler gerekse öğrenciler YKS'nin eğitim sürecinde bir motivasyon kaynağı olmasında hemfikirdirler. Bu sebeple katılımcılara göre AİHL meslek derslerinin YKS'de soru temsiline olmasında ders motivasyonunun artmasına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Ayrıca YKS'de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) sorularının çözümünde genel olarak AİHL meslek dersleri müfredatının yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında öğrencilerin bu sorularla ilgili çalışmalar yapmadığı, bazı öğretmenlerin de DKAB sorularının kazanımlarıyla ilgilenmediği gözlemlenmiştir. Öğrenci ve öğretmenler meslek derslerinin daha verimli işlenebilmesi için müfredatın sadeleştirilmesi gerektiğini, güncel konuların ve uygulamalı derslerin ağırlıkta olması gerektiğini ifade etmişlerdir.	
Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersleri, Yükseköğretim Kurumları Sınavı	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Effect of Higher Education Institutions Exams on Imam Hatip High School Vocational Courses	
Author of Thesis: Muhammet Numan TEKİN	
Supervisor: Assoc. Prof. Abdurrahman HENDEK	
Accepted Date: 31/07/2024	Number of Pages: viii (pre text) + 123 (main body) + 10 (add)
This study aims to examine the impact of Higher Education Institutions Exams (YKS) on Imam Hatip High School (IHL) Vocational Courses. In this context, firstly, a conceptual framework was drawn on IHL, IHL Vocational Courses and YKS, and then the effect of YKS on IHL Vocational Courses was revealed in different dimensions based on teacher and student opinions. Qualitative approach was adopted as the method in the research, and case study was preferred as the design. In this context, interviews were held with 13 AIHL Vocational Course teachers working in Anatolian Imam Hatip High Schools (AIHL) in Sakarya and 14 students studying in these schools. Purposeful sampling was chosen to select the study group, and the participating students were determined to be from the 12th grade, and the participating teachers were determined to be teachers teaching the 12th grade. Data was collected through a semi-structured interview form, and the collected data was analyzed with the descriptive analysis method. According to the findings obtained from the research, it was determined that YKS had a negative impact on IHL Vocational Courses course motivation. In this context, it has been observed that the negative impact of YKS on the course process is felt more by students than by teachers. According to the research, both teachers and students agreed that YKS was a source of motivation in the education process. For this reason, according to the participants, the question representation of AIHL Vocational Courses in YKS will significantly contribute to increasing course motivation. In addition, it has been observed that the AIHL Vocational Courses curriculum is generally sufficient in solving the Religious Culture and Moral Knowledge (DKAB) questions in YKS. In addition, it was observed that students did not do studies on these questions and some teachers were not interested in the outcomes of the DKAB questions. Students and teachers stated that in order for AIHL Vocational Courses to be taught more efficiently, the curriculum should be simplified and current topics and applied courses should be predominant.	
Keywords: Religious Education, Imam Hatip High School, Vocational Courses, Higher Education Institutions Exams	

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, ilgili literatürü, yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi, kapsamı ve sınırlıkları hakkında bilgi verilecektir.

Araştırmanın Problemi

Günümüz İmam Hatip Liselerinin (İHL) temeli, 1912 yılında açılan Medresetü'l-Vaizin ve 1913'te açılan Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutaba'ya dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde İHL'lerin kapalı kaldığı dönemler (1930-1951) olmuş ve İHL'lerle ilgili çeşitli müfredat değişiklikleri yapılmıştır. Buna rağmen İHL'ler meslek derslerinin ve kültür derslerinin bir arada olduğu eğitim modeli şeklini korumaya devam etmiştir. Bu anlamda İHL'leri diğer okullardan ayıran en temel husus müfredatının bir bölümünün İHL meslek derslerinden oluşmasıdır. Günümüz, Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) ders çizelgesine göre¹; AİHL müfredatının %25,63'ünü meslek dersleri, %74,37'sini kültür dersleri ve seçmeli dersler oluşturmaktadır.

AİHL'ler her yıl binlerce öğrenciyi mezun ederken binlercesini de bünyesine katmaktadır. 2022/2023 yılında AİHL'ye kayıtlı 476.739 öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca Açık Öğretim İHL öğrenci sayısı eklendiğinde toplam 579.306 öğrencinin² İHL müfredatı ile eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Bu rakam ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin %8,53'ünü oluşturmaktadır. Bu oranlar İHL modelinin, eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Milli Eğitim Temel Kanununa göre İHL'ler hem mesleğe hem de yükseköğrenime hazırlayıcı program uygulayan okullar³ şeklinde tanımlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmamızda İHL'lerin mesleğe hazırlayan yönünü, yani İHL meslek derslerini konu edineceğiz.

¹ Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi (AİHLHSBAİHLHDÇ), (24 Ağustos 2023). Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi (AİHLHSBAİHLHDÇ), (24 Ağustos 2023).

² Strateji Geliştirme Başkanlığı, "Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023" (MEB, 2023), 58. Strateji Geliştirme Başkanlığı, "Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023" (MEB, 2023), 58.

³ Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 32 5101 (14 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 32.

Motivasyon, öğrenme için gerekli ön şartlardan biri olarak kabul edilir. Yeterince motivasyona sahip olmayan bir öğrenci, öğrenmeye hazır hale gelmemiş demektir.⁴ Eğitim sistemimizde gerek öğrenci motivasyonunu gerekse öğretici motivasyonunu arttıran hususların başında öğrenciler için sınavlarda başarılı olma, öğretici için ise sınavlarda başarılı öğrenci yetiştirme arzusu gelir. Bu durum hem okul içi hem de Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) gibi ulusal ölçekli sınavlarda geçerlidir. Okul içi yapılan sınavlar ile ulusal ölçekli yapılan sınavlar elbette motivasyon açısından da farklılık gösterecektir. Özellikle pragmatist (faydacı) anlayışın yaygınlaştığı günümüz dünyasında bilginin değeri fayda ile ölçülür olmuş⁵, bu durum öğrencilerin kendilerine daha yararlı olacağını düşündüğü derslere daha fazla ağırlık vermelerine sebep olmuştur. AİHL müfredatında bulunan meslek derslerinden YYS'de soru çıkmamaktadır. Bu kapsamda çalışmamızın ana problemini, YYS'nin AİHL meslek dersleri üzerindeki etkisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusunu YYS'nin meslek dersleri üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde İmam Hatip Okulları, meslek dersleri ve yükseköğretim sınavlarına dair genel bir çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde öğretmen görüşlerine göre YYS'nin meslek dersleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise öğrenci görüşlerine göre YYS'nin meslek dersleri üzerindeki etkisine yer verilmiş ve bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada yükseköğretim sınavlarının AİHL meslek derslerine etkisinin, öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Meslek derslerinin önemi ve en önemli problemi nedir?
2. Meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında katkısı ne düzeydedir?

⁴ Sırrı Akbaba, "Eğitimde Motivasyon", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 13 (2006): 343. Sırrı Akbaba, "Eğitimde Motivasyon", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy 13 (2006): 343.

⁵ Kemal Bakır, "Pragmatizm ve Eğitime Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (2006), 50. Kemal Bakır, "Pragmatizm ve Eğitime Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (2006), 50.

3. Meslek derslerine karşı tutum ve motivasyonu nasıldır?
4. Meslek dersi öğretmenlerini YKS nasıl etkilemektedir?
5. YKS’de soru temsili olan derslere karşı öğrenci motivasyonu nasıldır?
6. Öğrencilerin meslek derslerinde başka derslerle ilgilenme durumu nedir?
7. Meslek dersleri ile ilgili soruların YKS’de sorulmaması bu dersi alan öğrencileri nasıl etkilemektedir?
8. YKS öğrencilerin meslek derslerindeki başarısını nasıl etkilemektedir?
9. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre meslek derslerine olan ilgileri nasıldır?
10. YKS’de DKAB sorularının çözümünde meslek derslerinin etkisi nedir?
11. YKS’de meslek derslerinden soru çıkması halinde öğrenci ve öğretmenlerin derse bakışında ne gibi değişiklikler olabilir?
12. Meslek derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursu (DYK) açılma durumu nedir?
13. Meslek derslerinin ders yoğunluğu nasıldır?
14. Meslek derslerinin verimli olması için öğretmen ve öğrencilerin görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Ülkemizde AİHL’ler ortaöğretim düzeyinde din eğitimi veren kurumlardır. AİHL’lerde din eğitimi verilmesi öğrenci ve velilerin temel beklentileri arasındadır.⁶ Şöyle ki eğitim sistemimizde AİHL’ler zorunlu okullar değildir. Öğrenci ve velisi birlikte karar verip ortaöğretim tercihinin AİHL yahut diğer ortaöğretim kurumlarından yana kullanabilir. AİHL’lerin tercih edilme gayelerinden biri de öğrencilerin İslami bir eğitim alarak İslam dinine göre yaşama arzusudur. Ayrıca bu okulların resmi olarak amaçlarından bir tanesi imamet ve hitabet gibi dini görevleri ifa edecek kişiler yetiştirmektir.⁷ AİHL’lerde bu amacı sağlayacak olan dersler ise meslek dersleridir. Bu derslerin verimliliğini arttıracak her çalışma, öğrencilerini AİHL’ye yönlendiren ailelerin beklentilerini karşılamak ve bu okulların işlevini yerine getirebilmesi açısından önemlidir.

⁶ Şuayip Özdemir - Tuncay Karateke, “Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (Aralık 2018), 25; İren Özgür, *İmam Hatip Okulları: İnanç, Siyaset Ve Eğitim*, çev. Hazal Yalın - Egemen Özkan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015), 117; Mustafa Sarı, “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılanma Düzeyi”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (Ocak 2021), 105.

⁷ Tevhidi Tedrisat Kanunu (TDK), *Resmî Gazete* 63 322 (03 Mart 1924), Kanun No. 430; Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 32 5101 (14 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 32.

Değişen çağ algısında gerek toplumda gerekse öğrencilerde din eğitime bakış farklılaşabilmektedir. Bu durum genelde eğitimle özelde din eğitimi ile ilgili araştırmaların sürekliliğini zorunlu kılmaktadır.

AİHL'lerin imam hatip, Kur'an kursu öğreticisi gibi mesleklerle ilişkisi yükseköğretim boyutunda da değerlendirilmelidir. Bu sebeple AİHL'lerin bir rolü de yükseköğretimde din eğitimi veren okullara öğrenci yetiştirmektir. Günümüz dünyasında ihtisaslaşmanın önem kazanması, din eğitimi alanında da etkili olmuştur. Din eğitimi veren fakültelerin sayısı artmış ve bu durum mesleğe (imam hatip, müezzin kayyım, Kur'an kursu öğreticisi) alımlara da yansımıştır.⁸ Bu verilerden de anlaşılabacağı üzere İHL'ler ve yüksek din öğretimi kurumları bu mesleklere öğrenci yetiştirme görevini yürütmektedir.

AİHL'ler fiili olarak mesleğe öğrenci yetiştirdiği gibi mesleğe giden yolda dini ihtisaslaşma aracı olan ilahiyat fakültelerine de öğrenci yetiştirmektedir. İlahiyat fakültelerine giden öğrencilerin, hazırbulunuşluk düzeylerinin yeterli olması AİHL meslek derslerinin verimli olmasına bağlıdır. Verimliliğin artmasına katkıda bulunmak amacıyla YKS-AİHL meslek dersleri arasında ilişkinin ele alınması ve çeşitli önerilerin sunulması önemlidir.

Özetle bu araştırma, YKS'nin AİHL meslek derslerine olan etkisini ortaya koymaktadır. Bu etkinin tespit edilmesi, derslerin doğrudan muhatabı olan öğretmen ve öğrenci görüşleri ile mümkündür. Öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında ele alınan bu çalışma, AİHL meslek derslerinin durumunu, işlevini ve beklentileri karşılama düzeyini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Araştırma ile İlgili Literatür

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde (YÖK TEZ) arama alanında “YKS” anahtar terimi ile yapılan aramada 3, “YGS” anahtar terimi ile yapılan aramada 9, “ÖSS” anahtar terimi ile yapılan aramada 61 adet lisansüstü teze rastlanmıştır. Bu araştırmaların birçoğu eğitim bilimleri kapsamında yapılmıştır. Çalışmalar arasında yükseköğretim sınavları ile din eğitimi çerçevesinde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı 20/10/2021 tarihinde toplam 7800 personel alınacağını duyurmuştur. Bu personelin 3495'inde İlahiyat fakültesi mezunu, 1175'inde ilahiyat ön lisans mezunu, 2585'inde İHL mezunu, 545'inde diğer lisans, ön lisans ve hafız olma şartı aranmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı, “2021 Yılı Sözleşmeli Personel Alımı Sınav Duyurusu” (Erişim Tarihi 25/02/2022).

YÖK TEZ’de çalışmamızın bir diğer ana teması olan “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri” ve “İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi” şeklinde tarama yapıldığında toplam dokuz adet lisansüstü tez tespit edilmiştir. Konular incelendiğinde bu tezlerin tamamının din eğitimi alanında yapıldığı gözlemlenmiştir, ancak bu dokuz tezin sadece beş tanesi meslek dersleri ile ilgili,⁹ diğer dördünün ise İHL meslek dersleri öğretmenleri ilgili olduğu görülmüştür. Meslek dersleri ile alakalı olan tezlerin de önemli kısmında YKS ili ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

ktp.isam.org.tr ve dergipark.org.tr sitelerinin makale veri tabanları konularımız ölçeğinde taranmıştır. Bu taramalar sonucunda araştırmamıza katkı sağlayacağı düşünülen çalışmalar incelenip ilgili çalışmaların kapsamına aşağıda kısaca değinilmiştir;

Konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Kaya¹⁰ ilahiyat dışında lisans eğitimi planlayan İHL öğrencilerinin meslek dersleri ile ilgili değerlendirmeleri üzerine nitel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın önemli yönü, araştırmanın ilahiyat tercih etmeyecek öğrencilerle yapılmış olmasıdır. İHL’lerin din görevlisi yetiştirme misyonu olsa da bütün öğrenciler aynı misyon ve amaçta değildir. Yapılan çalışma, öğrencilerin dini eğitim içerikli meslek derslerine yaklaşımını tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Çalışmada 11. sınıftan itibaren öğrencilerin yaşadıkları sınav kaygısının meslek derslerini algılama biçimlerini çok fazla etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.¹¹ Bizim çalışmamızın temel farkı ise hem ilahiyat hem de diğer alanları tercih edecek öğrencilerin AİHL meslek derslerine karşı yaklaşım ve tutumlarının tespit edilmesine yönelik olmasıdır.

⁹ Yasin Yiğit, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); Salim Konal, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995); Mustafa Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016); Zehra Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)* (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Cuma Taşçı, *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

¹⁰ Zeynep Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/1 (30 Haziran 2018), 61-96.

¹¹ Kaya, “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, 87.

Aşlamacı¹² araştırmasında öğrenci ve öğretmen görüşleri bağlamında İmam Hatip Liselerini ele almıştır. Araştırmada öğrencilerin okula karşı algıları, aidiyetleri, memnuniyetleri ve meslek derslerine ilişkin görüşleri yer almıştır. AİHL’lerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine yer verilmiş, İHL meslek dersleri öğretmenlerinin meslek dersleri ve öğretimine ilişkin görüşlerine ayrı bir başlık açılmıştır. Nicel olarak gerçekleştirilen bu çalışmada YKS’de meslek derslerine ilişkin soru sorulması ile ilgili bir soruya da yer verilmiştir. Bu soru hakkında katılımcıların %52,9’u olumlu görüş belirtmiştir.¹³ Ayrıca çalışmada öğrencilerin %23,4 oranla ilahiyat alanını okumak istediği sonucu ortaya çıkmıştır.¹⁴

Özgül,¹⁵ yaptığı araştırmasında öğrenci görüşlerine göre meslek dersi öğretiminin değerlendirilmesini konu almıştır. Araştırmada öğrencilerin İHL tercih sebepleri, üniversite bölüm tercihleri, meslek derslerine karşı tutumları, meslek dersi programını nasıl buldukları, meslek dersinden ve öğretmenlerinden beklentileri incelenip benzer konuda yapılan çalışmalarla karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Araştırmanın sonunda meslek derslerinin öğretiminde öğretmenlerin dersleri verimli şekilde işleyemedikleri, öğretmenlerin dersin yöntem ve teknikleri konusundaki yetersizlikleri tespit edilmiş, ayrıca meslek derslerinden üniversite sınavlarında soru çıkmaması bir problem alanı olarak zikredilmiştir.¹⁶

Konal¹⁷ öğretmen görüşlerine dayalı araştırmasında, İHL meslek dersleri öğretmenlerinin problemlerini konu edinmiştir. Öğretmenlerin problemlerini; ekonomik problemlerden, ders kitaplarıyla ilgili problemlere değin geniş bir yelpazede sunulmuştur. Öğrencilerin meslek derslerine karşı ilgisiz olmasının nedenleri ise öğretmenlere açık uçlu olarak sorulmuş ve katılımcılar %21,60 oranında “üniversite sınavlarında soru sorulmaması ve Diyanet İşleri Başkanlığında görev almamalarından kaynaklanmaktadır” cevabını

¹² İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet* (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2017).

¹³ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 61.

¹⁴ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 32.

¹⁵ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*.

¹⁶ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 68-69.

¹⁷ Konal, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*.

vermiştir.¹⁸ 1995 yılında yapılan bu çalışmada ifade edilen problemler, günümüzle karşılaştırılması bakımından önem arz etmektedir.

Taşci¹⁹ 2006 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında meslek dersi öğretiminin yeterlilik durumu ve meslek dersi öğretmenlerinin temel yeterliliklere sahip olma düzeylerini konu edinmiştir. Bu çalışmada öğretmen katılımcılar %45,5 oranında meslek derslerinin üniversiteye hazırlığa engel teşkil etmediği görüşündedir. Öğretmenlerin %15,2 si meslek derslerinin olumsuz etkisi olduğunu düşünürken, %6,1'i ise meslek dersi saatlerinin azaltılması gerektiği görüşündedir.²⁰

Mücahit²¹ makalesinde, meslek derslerini ve öğretmenlerini, öğrenci görüşleri çerçevesinde ele almıştır. Çalışmada meslek derslerinin bir bütün olarak ele alınmasından ziyade Kur'an-ı Kerim, Mesleki Arapça, Hadis, Fıkıh gibi derslere ilişkin görüşler ayrı ayrı incelenmiş bu sayede meslek derslerinin kendi içindeki farklılıkları öğrencilerin gözüyle ortaya çıkarılmıştır. Örneğin, çalışmada AİHL meslek derslerinin seçmeli bir ders olması durumunda öğrencilerin tercih edip etmeyeceği sorulmuş, tercih edenlerin oranı Kur'an-ı Kerim dersi için %81.1 olurken Mesleki Arapça dersi için durum %37.5 çıkmıştır.²² Genel olarak meslek dersleri zorunlu olmayıp seçimli olması durumunda öğrencilerin %40'ının bu dersleri seçmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.²³

Çetin ve Ünsal,²⁴ kaleme aldıkları makalede merkezi sınavların öğretmenler üzerindeki sosyal, psikolojik etkisini tespit etmeye çalışmış ve bu durumun öğretim programı uygulamalarına nasıl yansıdığını araştırmıştır. Meslek dersleri özelinde olmayan bu çalışmaya göre, merkezi sınavların öğretmenler üzerinde bir dizi olumlu ve olumsuz etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Merkezi sınavların öğretmenler üzerindeki etkilerini değerlendiren araştırmada, derslerinde sınav soruları çıkan öğretmenlerin genel

¹⁸ Konal, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 72.

¹⁹ Taşci, *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*.

²⁰ Taşci, *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*, 58-59.

²¹ Mustafa Mücahit, "Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (2017), 73-99.

²² Mücahit, "Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)", 77.

²³ Mücahit, "Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)", 97.

²⁴ Abdullah Çetin- Serkan Ünsal, "Merkezi Sınavların Öğretmenler Üzerinde Sosyal, Psikolojik Etkisi ve Öğretmenlerin Öğretim Programı Uygulamalarına Yansıması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 34/2 (2019), 304-323.

imajlarının, ders motivasyonlarının, ekonomik kazançlarının ve mesleki gelişimlerinin olumlu yönde arttığı belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmada, bu sınavların öğrenme-öğretme süreçlerini olumsuz etkilediği, öğretmenlerin baskı altında hissettikleri sonucuna da ulaşılmıştır.²⁵

Bunların yanında, İHL müfredatı ve programı²⁶ ve tarihsel süreci²⁷ gibi konularda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak ulusal ölçekli sınavların meslek derslerine etkisinin incelendiği müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yukarıda zikredilen çalışmalarda ise konu zaman zaman sadece bir soru olarak, zaman zaman ise soruların cevabı olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun müstakil olarak ele alınıp bilimsel bir gözle çalışılması ve çözüm önerileri getirilmesinin gerek literatüre gerekse İHL müfredatında önemli bir yer tutan meslek derslerinin gelişimine katkı sunması beklenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Üniversite sınavlarının AİHL meslek derslerine etkisini öğrenci ve öğretmen görüşleri çerçevesinde ele almayı amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmalarda durum çalışmaları; bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek, bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek ve bir olayı değerlendirmek amacıyla kullanılır.²⁸ Ayrıca tarihsel süreci ele almak amacıyla doküman analizi yöntemi de kullanılmıştır. Doküman analizi hedeflenen ve hedefle ilişkisi içerisinde olan olgu ve olaylar hakkında yazılı belgelerin analizini kapsar.²⁹ Bu bağlamda

²⁵ Çetin- Ünsal, “Merkezi Sınavların Öğretmenler Üzerinde Sosyal, Psikolojik Etkisi ve Öğretmenlerin Öğretim Programı Uygulamalarına Yansıması”, 316-317.

²⁶ Mehmet Kubat, “İslâm Mezhepleri Tarihi Öğretimi Açısından İmam-Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi”, *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 12/2 (31 Aralık 2019), 212-255; Fatih Çınar, “1924’ten 2000’e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması”, *Milli Eğitim Dergisi* 43/197 (2013), 180-208; Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021); İsmail Bulut, “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (07 Aralık 2017), 7-35.

²⁷ Mustafa Öcal vd., “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu* (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), 65-104; İhsan Tokar - Celal Özcan, “Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını”, *Eskiye* 35 (2017), 33-50; Mehmet Bahçekapılı - Yusuf Alpaydın, *Türkiyede Din Eğitiminin Dönüşümü* (İstanbul: İlke Yayınları, 2012); Hasan Kurt, “Anadolu İmam Hatip Liseleri’nin Tarihi Gelişim Süreci ve Öğrencilerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Bartın Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 7/Number: 22 (01 Ocak 2014), 73-73.

²⁸ Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 301.

²⁹ Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 189.

araştırmanın 1. bölümünde konu ile ilişkili kavramlar incelenmiş ve doküman analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, AİHL meslek dersleri öğretmenleri ve AİHL öğrencileri oluşturmaktadır. “Durum çalışmalarında bir grup içerisindeki tüm katılımcılara odaklanmak yerine daha geniş ve derinlemesine bilgi toplayabilmek için bu grup içinden bilgi toplayabilecek anahtar kişiler seçilebilir.”³⁰ Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubu, Sakarya ilinde, AİHL’lerde görev yapan 13 AİHL meslek dersleri öğretmeni ve 14 öğrenci seçilerek oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda çalışma grubu seçilirken amaç geniş bir örneklemi temsil etmesi değil, kasıtlı olarak seçilen çalışma grubunun problemi ortaya koymaya uygun olmasıdır. Bu doğrultuda çalışmamıza katılan öğrenciler, YKS’ye hazırlanan 12. sınıflardan seçilmiştir. Aynı zamanda çalışma grubunun seçilmesinde maksimum çeşitlilik esas alınmıştır. Maksimum çeşitlilikte amaç, küçük bir çalışma grubu oluşturmak ve bu çalışma grubunda ele alınan problemlere taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede sağlamaktır.³¹ Bu doğrultuda katılımcıların cinsiyet, kıdem yılı ve çalıştığı okul türü bakımından çeşitlilik göstermesine dikkat edilmiştir. Ayrıca Çalışma grubunda hem ilahiyat hem de diğer alanları seçme eğiliminde olan öğrencilerin yer almasına özen gösterilmiştir. Araştırmaya katılan AİHL meslek dersi öğretmenleri 12. sınıflara derse giren farklı İHL türlerinde görev yapanlar arasından seçilmiştir. Katılımcı bilgileri Tablo 1 ve 2’de yer almaktadır.

³⁰ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 251.

³¹ Yıldırım- Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 117.

Rumuz	Cinsiyet	Kıdem Yılı	Çalıştığı Okul Türü
Ö1	Kadın	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö2	Kadın	5	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö3	Kadın	6	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö4	Kadın	11	AİHL
Ö5	Erkek	31	AİHL
Ö6	Erkek	22	AİHL
Ö7	Erkek	32	AİHL
Ö8	Erkek	21	AİHL
Ö9	Erkek	9	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö10	Kadın	3	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö11	Kadın	10	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
Ö12	Kadın	15	AİHL
Ö13	Kadın	13	AİHL

Tablo 1: Öğretmen Katılımcılarla İlgili Bilgiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Rumuz	Cinsiyet	Sınıf	Okul Türü
T1	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T2	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T3	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T4	Kadın	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T5	Kadın	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T6	Kadın	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T7	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T8	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T9	Erkek	12	AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu
T10	Erkek	12	AİHL
T11	Erkek	12	AİHL
T12	Kadın	12	AİHL
T13	Kadın	12	AİHL

T14	Kadın	12	AIHL
-----	-------	----	------

Tablo 2: Öğrenci Katılımcılarla İlgili Bilgiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmanın birinci bölümünde veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Bu bölümde; İmam Hatip okullarının tarihsel sürecini, ders çizelgelerini, ölçme ve değerlendirme kavramlarını, yükseköğretim sınavlarını ve sürecini izah etmek maksadıyla ilgili belge ve eserler incelenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemleri arasında yer alan yarı yapılandırılmış mülakatlara başvurulmuştur. İkinci bölümde öğretmen görüşlerine göre yükseköğretim sınavlarının AIHL meslek dersleri üzerindeki etkisinin incelenmesi, görüşme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Üçüncü bölümde ise aynı teknikle öğrenci görüşlerine göre yükseköğretim sınavlarının AIHL meslek dersleri üzerindeki etkisinin incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Amacına uygun olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme soruları, alanında uzman iki öğretim üyesinden görüş alındıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak oluşturulmuştur. Hazırlanan soruların anlaşılabilirliği bir öğrenci ve bir öğretmen ile deneme görüşmeleri yapılarak test edilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Sorular, Sakarya Üniversitesi'nin Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 15.11.2023 tarihli ve 63 sayılı toplantısında alınan “29” nolu kararı ile onaylanmıştır.

Araştırma Verilerinin Toplanması

Çalışma gurubundaki öğrenci ve öğretmenlerin her biri çalışmaya gönüllülük esasına uygun olarak katılmışlardır. Görüşmeler okullar ziyaret edilerek öğle arasında yahut boş dersi olan öğretmenlerle ders saatlerinde genelde müdür yardımcısı odasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden önce katılımcılara görüşmenin ses kaydına alınacağı, ses kayıtlarının daha sonra metne döküleceği bilgisi verilmiştir. Öğrenci katılımcıların tamamı bu duruma izin verirken üç öğretmen katılımcı ses kaydına izin vermemiş, görüşleri tarafıma yazılı olarak iletilmiştir. Yapılan ses kayıtları ortalama 15-20 dakika olmakla beraber en uzun görüşme kaydı 26 dakika en kısa görüşme kaydı ise 8 dakikadır.

Araştırma Verilerinin Analizi

Çalışmamızda veriler; betimsel içerik analizi ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz ile gerçekleştirilen araştırmalarda verilerin araştırmacı tarafından kapsamlı bir şekilde tanımlanır ve araştırmacı veri ile tanışık hale gelir, daha sonra verilerin ayrıntısına, araştırmaya katılan bireylerin görüşlerine yer verilir. Verileri temalara ayırma aşamasında veriler kodlanır ve sınıflandırılır.³² Bu bağlamda sorulardan hareketle temalar oluşturulmuş, kodlama işlemi sonucunda ise alt temalar oluşturulmuştur. Veriler analiz edilirken öğretmen ve öğrenci katılımcıların cevapları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Öncelikle öğretmen katılımcıların cevapları bir bütün olarak okunmuş ardından cevapları sorulara göre temalandırılmıştır. Sorulara göre temalandırılan cevaplar tekrar tekrar okunarak kodlanmış ve bu kodlardan alt temalar çıkarılmıştır. Ayrıca bu sürecin bir benzeri <https://chatgpt.com/> üzerinden de yapılmış, bu şekilde çıkarılan alt temaların ne derece örtüştüğü görülmek istenmiştir. <https://chatgpt.com/> adresinin çıkardığı kodlar ile araştırmacının çıkardığı kodlar karşılaştırılmış ve araştırmacının daha isabetli gördüğü kodlara araştırmada yer verilmiştir. Aynı yöntem öğrenci katılımcılarla elde edilen verilere de uygulanmıştır.

Çalışmada öğretmen ve öğrencilerin kendi ifadelerine sık sık yer vererek, okuyucunun konuyu derinlemesine incelemesine ve değerlendirmesine imkân sağlamak hedeflenmiştir. Metinde hangi öğretmen veya öğrencinin konu ile ilgili ifadelerine yer verileceğinin seçilmesi noktasında; kullanılan ifadelerin kapsayıcılığı ve temsil gücüne dikkat edilmiştir. Araştırmanın problemine dair doğrudan veri sunan kategorilerde daha fazla katılımcı görüşüne doğrudan yer verilmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, 2023/2024 eğitim öğretim yılında, Sakarya İli sınırları içerisinde bulunan üç AİHL Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu ve 3 AİHL’de gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, bu okullarda görev yapan 13 AİHL meslek dersleri öğretmeni ve 14 öğrenci ile sınırlıdır. Araştırmaya katılan toplam 27 katılımcı gönüllülük esasına göre görüşmeyi kabul edenler arasından seçilmiştir.

³² Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 243.

1. BÖLÜM: ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ VE YÜKSEKÖĞRETİM SINAVLARI

Bu bölümde İmam Hatip okulları ve AİHL meslek dersleri kısaca ele alınacaktır. İmam Hatip okulları ele alınırken tarihsel sürecin yanında, İmam Hatip okullarında uygulanan ders çizelgelerindeki değişiklikler kronolojik bir sıra takip edilerek aktarılacaktır. Ayrıca günümüzde uygulamada olan AİHL program çeşitliliği kısaca tanıtılacaktır. AİHL Meslek Dersleri bölümünde ise günümüzde AİHL’lerde okutulan AİHL meslek derslerinin amacı, önemi ve içeriğine yer verilecektir. Son olarak ise ölçme değerlendirme bağlamında YKS’nin tarihsel süreci, ders dağılımları ve din eğitimindeki yeri işlenecektir.

1.1. İmam Hatip Okulları

“İmam Hatip okulları, İslam eğitim geleneğinin devlet himayesindeki Nizamiye Medreseleriyle başlayan Selçuklu-Osmanlı-Türkiye tecrübesi çizgisinde gelineen noktayı temsil eden Türkiye’nin kendine özgü geliştirdiği İslam eğitim modelidir.”³³ Bu okulların en temel özelliği fen ve sosyal bilimleri ile İslami ilimlerin bir arada yürütülmesidir.

İmam Hatip okulları kavramıyla, Medreset’ul-Eimme ve’l-Hutaba ile başlayıp, İmam Hatip Mektepleri, İmam Hatip Ortaokulları, İHL’ler, nihayet AİHL şeklinde isimlendirilen tüm okullar kastedilmektedir.

1.1.1. İmam Hatip Okulları Tarihçesi

İmam Hatip okullarının temeli 1913 yılında imam ve hatip yetiştirmek amacıyla açılan Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutaba’ya dayanır. Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet’e geçişle beraber birçok değişiklik de beraberinde gelmişti. Bu değişikliklerin bir bölümü de eğitim alanında gerçekleşmiştir. 1924 yılında Tevhidi Tedrisat Kanunu ile – Kanun’da yer almamasına rağmen – medreseler kapatılmış ve Kanunun 4. Maddesi gereği İmam Hatip Mektepleri açılmıştır. Öğrenim süresi 4 yıl olan İmam Hatip Mektepleri 29 yerde eğitim-öğretime başlamıştır.³⁴ 15.12.1927 tarih ve 848 sayılı Şurayı Devlet kararı ile din görevliliği devlet memurluğundan çıkartılarak maaş ödemelerinin yapılmaması, ortaokul

³³ İbrahim Aşlamacı, “Türkiye’nin İslam Eğitim Modeli: İmam-Hatip Okulları ve Temel Özellikleri”, *Electronic Turkish Studies* 9/5 (2014), 266.

³⁴ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 51.

seviyesinde tutulması, lise ve yükseköğrenim hakkı verilmeyişi, medreseler zamanında verilmekte olan burs ve diğer imkânların ortadan kalkmış olması İmam Hatip Mekteplerine zaman içerisinde ilgilinin azalmasına sebep olmuştur. İlginin azalması neticesinde 1930 yılında kapatma kararı alınmış, son mezunlarını vermesi ile 1932 yılında fiilen kapanmıştır. İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılması cumhuriyetin din siyaseti ile yakından ilgilidir.³⁵

İmam Hatip Mekteplerinin kapatılmasının ardından 1949 yılına kadar – yaygın din eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek az sayıdaki Kur'an kursları haricinde – resmi olarak din eğitimi imkânı olmamıştır. Devlet yöneticilerinin laikliği, din karşıtlığı şeklinde yorumlayan bir anlayışla hareket etmesi devletin toplumda önemli bir etkisi olan din kurumunu ihmal etmesine sebebiyet vermiştir. Bu ihmal çok partili hayata geçene kadar devam etmiş Demokrat Partinin kurulmasıyla halk taleplerini daha yüksek sesle dile getirir olmuştur. Bu talebe duyarsız kalamayan siyasi irade, 1948'de İmam Hatip Kursları açmıştır. İmam Hatip Kursları 10 ay süre ile eğitim vermiş; Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Akaid, İbadet, Ahlak, Türkçe, Hutbe, Coğrafya, Tarih, Sağlık Bilgisi, Yurt Bilgisi dersleri okutulmuştur.³⁶

1951 yılında, imam hatiplerin durumunun meclis gündemine gelmesi, bu okullar için kalıcı çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir. Konu ile ilgili MEB tarafından Müdürler Komisyonu görevlendirilmiştir. 13 Ekim 1951 tarih 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı doğrultusunda 7 ilde İmam Hatip Okulu açılmıştır.³⁷ Ortaokul denginde açılan bu okullar 1954/1955 eğitim-öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını vermesinin ardından 3 yıllık lise kısmı da açılmış ve toplam 7 yıl eğitim veren kurumlar haline gelmiştir.³⁸

1971'de İmam Hatip Okullarının orta kısmı kapatılarak 4 yıllık meslek okullarına dönüştürülmüştür.³⁹ 1973'e gelindiğinde Milli Eğitim Temel Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile İmam Hatip Mektepleri, İHL'lere dönüşmüştür. Bu kanuna göre; İHL'ler, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile

35 Mahmut Zengin- Abdurrahman Hendek, "The Future of Imam Hatip Schools as a Model for Islamic Education in Türkiye", Religions 14/3 (Mart 2023), 3.

36 Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 170.

37 Mustafa Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 172.

38 Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 174.

39 Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 204; Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017), 238.

görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.⁴⁰ Bu maddeyle beraber İHL'ler için üniversite yolu da açılmıştır. Bu dönemde imam hatipliler üniversitelerin sadece sosyal bilim alanlarını tercih edebilmişlerdir.⁴¹ Bu durum 12 Eylül 1980 darbesine kadar devam etmiş, bu süreçte İHL'lerin ve öğrencilerinin sayısı artmıştır. Özellikle Demirel hükümetleri döneminde 269 İmam Hatip lisesi Ecevit hükümeti döneminde ise 33 yeni imam hatip açılarak imam hatiplerin sayısı 374'e ulaşmıştır.⁴² 1983'te yapılan yeni düzenlemeyle imam hatipler üniversitelerin bütün bölümlerine girme hakkı elde etmişlerdir.⁴³ 1980'den 1997 yılına kadar imam hatip liselerinde yabancı dil eğitimi veren (İngilizce, Almanca) Anadolu İmam Hatip Liselerinin açılması dışında ciddi değişiklikler olmamıştır.

28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Millî Güvenlik Kurulu'nda yaşanan irtica ile ilgili görüşmelerde 28 Şubat Süreci denilen bir dönem başlamıştır. 16 Ağustos 1997 tarihinde Başbakan Mesut Yılmaz döneminde çıkarılan 4306 sayılı sekiz yıllık kesintisiz öğretim yasası ile ilk ve ortaokul birleştirilerek okulların adı ilköğretim okulları olarak değiştirilmiş, zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış ve İHL'lerin orta kısımları kapatılmıştır.⁴⁴ Bunun yanı sıra 1998 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) meslek lisesi mezunlarının kendi alanları dışındaki bir üniversiteye girişlerini engelleyici bir karar almıştır.⁴⁵ Bunun neticesinde İHL mezunları kat sayı engeliyle karşı karşıya kalmış, üniversiteye girişleri zorlaştırılmıştır.

2011 yılında, İHL'lerin üniversiteye girişini zorlaştıran katsayı engeli kaldırılmıştır. 2012 yılında eğitim sisteminde 4+4+4=12 yıllık zorunlu eğitim sistemine geçilmesi ile İmam Hatip Ortaokulları tekrar açılmıştır.⁴⁶ Gerek kat sayı engelini kaldırılması gerekse İmam Hatip Ortaokullarının açılması İHL'lerde niceliksel artışı beraberinde getirmiştir.

40 Millî Eğitim Temel Kanunu (METK), Resmî Gazete 32 5101 (14 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 32.

41 Mustafa Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", Din Eğitimi, ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 243.

42 Mustafa Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", Din Eğitimi, ed. Mustafa Köylü- Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 246.

43 İren Özgür, İmam Hatip Okulları: İnanç, Siyaset ve Eğitim, çev. Hazal Yalın- Egemen Özkan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015), 54.

44 Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 291.

45 Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi", 251.

46 Öcal vd., "Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)", 102.

1.1.2. İmam Hatip Okulları Ders Çizelgeleri

Tarihsel süreç içerisinde birçok değişikliğe uğrayan İmam Hatip okulları, ders çizelgesi anlamında da birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikleri ana hatları ile tablolar halinde aktarmaya çalışacağız.

1913 yılında imam ve hatip yetiştirmek amacıyla açılan Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'nın ders çizelgesinin tamamının meslek derslerinden oluştuğu ifade edilebilir. İki bölümden oluşun Medresetü'l -Eimme ve'l-Huteba'nın Eimme ve Hutabâ (İmamlar ve Hatipler) kısmında; Kur'an-ı Kerim Nazariyatı, Kur'an-ı Kerim Tatbikatı, Malûmatı Kânûniye, İlm-i Kelam, Ahkâm-ı Nikâh ve Talâk, Hitabeti Arabiye Nazaratı, Hitabeti Arabiye Tatbikatı, Türkçe Hitabet, Ahkam-ı İbadet dersleri programda yer alırken Ezan ve İlâhi (Müezzinlik) kısmında; Kur'an-ı Kerim Nazariyatı, Kur'an-ı Kerim Tatbikatı Ezan ve İlâhi Nazariyatı, Ezan ve İlâhi Tatbikatı, Ahkâm-ı İbadet dersleri yer almıştır.⁴⁷ 1919 yılına gelindiğinde Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ ve Medresetü'l Vaizin iki şube halinde Medresetü'ül-İrşâd adıyla birleştirilmiştir.⁴⁸

Vaizin Şubesinde Okutulan Dersler	Hutebâ ve Eimme Şubesinde Okutulan Dersler
Tefsir-i Şerif	Tertil-i Kur'an-ı Kerim
Hadis-i Şerif	Fıkıh
İlm-i Kelâm	Tevhid
İlm-i Fıkıh	Hadis-i Şerif
İlm-i Usûl-i Fıkıh	Bazı Suver-i Şerife Tefsiri
Ferâiz	İlm-i Vücûh-ı Kıraat
Ahkâm-ı Evkâf	Ahlak
Mezâhi-i İslamiye ve Turûk-ı Aliye	Hitabet
Edyân	Malumat-ı Kanuniye
İlm-i Ahlâk	Usul-i İnşa
Siyer-i Nebi ve Tarih-i İslam	Musiki
Edebiyat-ı Türkiye ve İnşa'	
Edebiyat-ı Farisiye	
Tarih-i Felsefe	
İlm-i İctimâ	
Hıfzı's- Sıhha	
Hitabet ve Mev'iza	

Tablo 3: Medresetü'ül-İrşâd'da Okutulan Dersler

Kaynak: “Medresetü'l-İrşad Teşkilatı”, *Ceride-i İlmiye* 5/51 (1919).⁴⁹

47 Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 122-123.

48 Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 123.

49 “Medresetü'l-İrşad Teşkilatı”, *Ceride-i İlmiye* 5/51 (1919).

Tablo 3’te görüldüğü üzere Medresetü’ül-İrşâd vaizin şubesinde bulunan toplam on yedi dersin on iki tanesi meslek dersi, beş tanesi ise kültür dersidir. Hutebâ ve Eimme şubesinde bulunan on bir dersin sadece bir tanesi meslek dersi değildir. Bu çizelge 1924’e kadar uygulanmaya devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim anlayışında köklü değişikliklere gidilmiştir. Yasanın kabul edilmesi ile mektep ve medreseler Maarif Vekaletine bağlanmıştır. Durumu uygun olan 29 medrese (Daru’l-Hilafe Medreselerinin İbtida-i Hariç ve İbtida-i Dâhil kısımları) İmam Hatip Mektebine dönüştürülmüştür.⁵⁰ İmam Hatip okulunun, medreseden mektebe dönüşümü ders çizelgesi anlamında da köklü bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu okulların programı Tablo 4’te görüleceği üzere farklı yıllarda farklı sürelerde olmak kaydıyla toplam 30 dersten oluşuyordu. Bu derslerin 7 tanesi meslek dersi, 23 tanesi ise kültür dersi olarak kabul edilebilir. Bu çizelge 1930 yılında İmam Hatip Mektepleri kapanana dek yürürlükte kalmıştır.

50 Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 229.

Derslerin Adları	1.Sınıf (Saat)	2.Sınıf (Saat)	3.Sınıf (Saat)	4.Sınıf (Saat)
Türkçe	5	4	2	1
Yazı -Hüsn-i Hat	2	2	-	-
Arabî	3	3	3	4
Fransızca	+	+	+	+
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya (Tabî ve Beşerî Coğrafya)	2	1	1	1
Hesap, Cebir	2	2	1	-
Hayvanât ve Fizyoloji	1	2	-	-
Nebâtât	2	-	-	-
Kur'an-ı Kerîm Ma'a Tecvîd	3	3	2	1
Din Dersleri	2	2	3	2
Terbiye-i Bedeniye (Beden Eğitimi)	2	2	1	1
Mûsikî (Gınâ)	2	1	1	1
Hitâbet ve İnşâd	-	2	3	2
Ahlâk ve Malûmât-ı Vataniye	-	2	2	2
Hendese, Resm-i Hattî	-	1	1	2
Hadîs-i Şerif	-	1	1	1
Edebiyat (Türk Edebiyatı)	-	-	2	2
Rûhiyât (Psikoloji)	-	-	1	1
Arziyât (İlm-i Arz)	-	-	1	-
Fizik	-	-	1	1
Kimya	-	-	1	1
Fıkıh	-	-	2	-
İlm-i Tevhîd	-	-	1	1
Tabakât	-	-	1	-
Malûmât-ı Kanuniye	-	-	+	+
Hıfzı's-Sihha	-	-	-	2
Tefsîr	-	-	-	2
İctimâiyât (Sosyoloji)	-	-	-	+
Usûl-i Tedris	?	?	?	?

Tablo 4: İmam Hatip Mektepleri Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: Mustafa Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 137.⁵¹

1948 yılında İmam Hatip Kursları açılmıştır. Bu kursa, ortaokul mezunu ve askerlik hizmetini tamamlamış kişiler kaydolabilirken kurs süresi 10 ay ile sınırlandırılmıştır. Açılan kurslarda yer alan dersler şunlardır: Kur’an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Akaid, İbadet, Ahlak, Türkçe, Hutbe, Tarih, Coğrafya, Sağlık Bilgisi, Yurt Bilgisi.⁵² İmam hatip

⁵¹ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 137.

⁵² Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”, 234.

yetiştirmek üzere açılan bu kurslarda derslerin 6 tanesi meslek dersi niteliği taşıırken 6 tanesi ise kültür dersi niteliği taşımaktadır.

1951 yılında İmam Hatip Okulları 4 yıllık olarak açılmıştır. 1954/1955 öğretim yılı sonunda 3 yıllık lise kısmı da açılarak 7 yıllık bir ortaöğretim kurumu haline gelmiştir.⁵³

	Dersler	Sınıflar ve Ders Süresi				Topla m
		1.	2.	3.	4.	
1	Kur'an-ı Kerim	3	2	2	1	8
2	Arapça	5	5	6	5	21
3	Akaid	1	2	3	2	8
4	Din Dersi	3	2	2	-	7
5	Siyer ve İslam Ahlâkı	1	1	1	1	4
6	Tefsir Usûlü	-	-	-	2	2
7	Hadis Usûlü	-	-	-	1	1
8	Fıkıh Usûlü	-	-	-	1	1
9	Kelâm	-	-	-	2	2
10	Türk İslam Sanatları Tarihi	-	-	-	1	1
11	Türkçe Hitabet	-	-	-	1	1
Meslek Dersleri Haftalık Saat Toplamı		13	12	14	17	56
12	Türkçe	5	4	4	3	16
13	Yazı (El Yazısı)	1	1	-	-	2
14	Psikoloji ve Din Psikolojisi	-	-	-	1	1
15	Tarih	1	1	1	1	4
16	Coğrafya	1	1	1	1	4
17	Yurt Bilgisi	1	1	1	-	3
18	Kanun Bilgisi	-	-	-	1	1
19	Matematik	3	3	2	2	10
20	Fizik	-	2	1	1	4
21	Kimya	-	-	2	-	2
22	Tabiat Bilgisi	2	2	1	-	5
23	Sağlık Bilgisi	-	-	-	2	2
24	Yabancı Dil	2	2	2	1	7
25	Beden Eğitimi	1	1	1	1	4
26	Resim-İş	1	1	1	-	3
27	Müzik	1	1	1	1	4
Kültür Dersleri Haftalık Saat Toplamı		19	20	18	15	72
Ders Çeşidi Toplamı		16	17	17	21	27
Genel Toplam Saat		32	32	32	32	128

Tablo 5: 1951-1971 Arasında Uygulanan 4 Yıllık İmam Hatip Okulu Orta Kısım Ders Çizelgesi

Kaynak: Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 178.⁵⁴

⁵³ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 174.

⁵⁴ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 178.

Dersler		Sınıflar ve Ders Süresi			
		1.	2.	3.	Toplam
1	Kur'an-ı Kerim	2	1	1	4
2	Arapça	5	5	5	15
3	Farsça	2	2	2	6
4	Tefsir ve Tefsir Usûlü	1	1	1	3
5	Fıkıh ve Fıkıh Usûlü	-	1	1	2
6	Hadis	-	-	2	2
7	İslam Tarihi	1	1	-	2
8	Kelâm	1	1	-	2
9	Türk İslam Sanatları Tarihi	1	2	-	3
10	Dinler Tarihi	-	1	1	2
Meslek Dersleri Haftalık Saat Toplamı		12	14	14	40
12	Edebiyat	4	3	3	10
13	Kompozisyon	1	1	1	3
14	Felsefe Grubu	-	-	6	6
15	Psikoloji	-	2	-	2
16	Din Psikolojisi	-	-	1	-
17	Tarih	2	1	1	4
18	Coğrafya	1	1	1	3
19	Matematik	3	2	-	5
20	Fizik	2	2	-	4
21	Kimya	1	1	-	2
22	Biyoloji	2	-	-	2
23	Sağlık Bilgisi	2	2	2	6
24	Yabancı Dil	2	2	2	6
25	Beden Eğitimi	1	1	1	3
26	Milli Savunma/Milli Güvenlik	1	1	1	3
Kültür Dersleri Haftalık Saat Toplamı		20	18	18	56
Ders Çeşidi Toplamı		17	20	18	25
Genel Toplam Saat		32	32	32	96

Tablo 6: 1954-1971 Arasında Uygulanan 3 Yıllık İmam Hatip Okulu Lise Kısmı Ders Çizelgesi

Kaynak: Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 180.⁵⁵

1951-1971 arası İmam Hatip okulu orta kısımda ders çeşitliliği sayısı 27’yi bulmaktadır. Bu 27 dersin 11’i meslek dersi iken 16’sı ise kültür dersidir. Lise kısmında ders çeşitliliği 26 iken bu derslerin 10’u meslek dersi, 16’sı kültür dersi niteliğindedir. Bu program ciddi bir değişikliğe uğratılmadan 20 yıl boyunca hem orta hem lise kısmında uygulanmıştır.⁵⁶ 1971 yılında İmam Hatip Okullarının orta kısmı kapatılmış.⁵⁷ Bu durum 1975 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde uygulanan ders çizelgesi Tablo 7’de verilmiştir.

⁵⁵ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 180.

⁵⁶ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 179.

⁵⁷ Çınar, “1924’ten 2000’e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması”, 184.

		Sınıflara Göre Ders Saatleri			
		6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	Toplam
Ortak Dersler	Türkçe	5	5	5	15
	Matematik	4	4	4	12
	Sosyal Bilgiler	3	3	4	10
	Fen Bilgisi	3	3	3	9
	Yabancı Diller	3	3	3	9
	Sanat ve İş Eğitimi	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlak	1	1	1	3
Ortak Ders Saatlerinin Toplamı		22	22	23	67
Meslek Dersleri	Kur'an-ı Kerim	3	3	3	9
	Arapça	3	3	3	9
	Din Dersi	3	3	2	8
	Haftalık Meslek Dersleri Saatleri Toplamı	9	9	8	26
	Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar	3	3	3	9
	Ders Saatlerinin Genel Toplamı	34	34	34	102

Tablo 7: 1974/1975 Yılında Uygulamaya Konulan İmam Hatip Liseleri 1. Devre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: “MEB Tebliğler Dergisi”, *Meb* 37/1802 (19 Ağustos 1974), 330.⁵⁸

1983 yılında İHL orta kısım ders çizelgesi 1974 yılında hazırlanan çizelge ile büyük oranda aynıdır. Yeni çizelgede farklı olarak Kur'an-ı Kerim ders saati 3'ten 5'e çıkarılmıştır. 1974 yılında yer alan 8 saatlik din dersi ise çizelgeden çıkartılarak anayasal olarak zorunlu hale getirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (DKAB) diğer ortaokullarda olduğu gibi 6 saat olarak çizelgeye eklenmiştir.⁵⁹ 1983 yılında yapılan bu düzenleme, 1997 yılında İHL'lerin orta kısmının kapanmasına değin devam etmiştir.

⁵⁸ “MEB Tebliğler Dergisi”, *MEB* 37/1802 (19 Ağustos 1974), 330.

⁵⁹ İbrahim Aşlamacı, *Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 59.

Dersler		Sınıflar Göre Ders Saatleri				
		Lise 1	Lise 2	Lise 3	Lise 4	Toplam
1	Kur'an-ı Kerim	4	4	4	4	16
2	Arapça	4	4	3	3	14
3	Akaid	-	-	2	-	2
4	Kelam	-	-	-	2	2
5	Din Dersi	2	2	2	-	6
6	Fıkıh	-	-	-	2	2
7	Tefsir	-	2	2	2	6
8	Hadis	-	-	3	3	6
9	Siyer	1	-	-	-	1
10	Hitabet	-	-	-	2	2
Meslek dersleri haftalık ders saati toplamı		11	12	16	18	57
11	Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	3	3	15
12	Tarih	2	2	2	-	6
13	Sanat Tarihi	-	-	-	1	1
14	Coğrafya	2	2	2	-	6
15	Matematik	4	2	2	2	10
16	Fizik	3	2	2	-	7
17	Kimya	2	2	1	-	5
18	Biyoloji	-	3	2	-	5
19	Psikoloji	-	-	-	2	2
20	Felsefe	-	-	-	6	6
21	Ahlak	1	1	-	-	2
22	Yabancı Dil	3	3	3	3	12
23	Beden Eğitimi	1	1	1	-	3
24	Milli Güvenlik	1	1	1	-	3
Kültür dersleri haftalık ders saati toplamı		24	23	19	17	83
Genel Toplam		35	35	35	35	140
Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar		3	3	3	3	12

Tablo 8: 1974/1975 Yılında Uygulamaya Konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: “MEB Tebliğler Dergisi”, *Meb 37/1807 (30 Eylül 1974)*, 401-402.⁶⁰

1983 yılında hazırlanan İHL ders çizelgesi özellikle ders çeşitliliği anlamında 1974'te hazırlanan programla büyük oranda benzerdir. Ders saati anlamında ise Kur'an- Kerim dersi 11. ve 12. sınıflarda 4 saatten 3'e; 10, 11, ve 12. sınıflarda ikişer saat okutulan tefsir dersi 11. sınıflarda 2 saat, 12. sınıflarda 3 saat olmak üzere 5 saate düşürülmüştür. Arapça dersi 9. ve 10. sınıflarda 4 saatten 5'e; 11 ve 12. sınıflarda 3 saatten 4 saate; sadece 12. sınıflarda 2 saat okutulan fıkıh dersi 9, 10, ve 11. sınıflarda iki saat olarak toplam 6 saate; 9. sınıfta okutulan 1 saatlik siyer dersi 2 saate; 12. sınıfta 2 saat olarak okutulan hitabet

⁶⁰ “MEB Tebliğler Dergisi”, *MEB 37/1807 (30 Eylül 1974)*, 401-402.

ve mesleki uygulama dersi ise 11. ve 12. sınıfta ikişer saat olmak üzere toplam 4 saate çıkarılmıştır.⁶¹

Ders çizelgesi anlamında önemli sayılabilecek değişikliklerden biri de 1985'te AİHL'lerin açılmasıyla gerçekleşmiştir. AİHL'lerde normal İHL'lerin orta ve lise ders çizelgesi büyük oranda korunurken orta kısım öncesine 1 yıl hazırlık sınıfı eklenmiştir. Hazırlık sınıfı; haftalık 4 saat Türkçe, 23 saat Yabancı Dil, 1 saat Beden Eğitimi, 3 saat Seminer (İslam Dini Esasları), 6 saat Kur'an-ı Kerim dersinden oluşmaktaydı.⁶²

1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı kanun gereği 8 yıllık zorunlu eğitime geçiş yapılmıştır.⁶³ Bu kanunla İHL'lerin orta kısmı kapatılmıştır. Lise kısmı ise 1(hazırlık)+3=4 yıllık olarak dönüştürülmüştür. Diğer ders çizelgelerinden farklı olarak 1999 yılında hazırlanan çizelgede⁶⁴ sosyoloji ve psikoloji alan dersleri arasında yerini almıştır (bk. Tablo 9).

⁶¹ “MEB Tebliğler Dergisi”, *MEB* 46/2147 (12 Eylül 1983), 365.

⁶² “MEB Tebliğler Dergisi”, *MEB* 50/2240 (10 Ağustos 1987), 344.

⁶³ İlköğretim Ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun İle 24.3.1988 Tarihli Ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Ve Bazı Kağıt Ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun (İEK, METK, ÇMEK,MEBTGHH,KDY,BKEİEKAPAHK), *Resmi Gazete* 4306 (18 Ağustos 1997), Kanun No. 23084.

⁶⁴ “İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi-Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları” (Milli Eğitim Basımevi, 1999).

Dersler		Sınıflar Göre Ders Saatleri				
		Hazırlık	9. Sınıf	10.Sınıf	11.Sınıf	Toplam
1	Kur'an-ı Kerim	8	4	4	4	20
2	Arapça	15	4	4	4	27
3	Temel Dini Bilgiler	2	-	-	-	-
4	Siyer	-	2	-	-	2
5	Hadis	-	-	2	-	2
6	Fıkıh	-	-	2	-	2
	Tefsir	-	-	2	-	2
7	Kelam	-	-	-	2	2
8	İslam Tarihi	-	-	2	-	2
9	Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	-	-	-	2	2
10	Hitabet	-	-	-	4	4
11	Psikoloji	-	-	2	-	2
12	Sosyoloji	-	-	-	2	2
Alan dersleri haftalık ders saati toplamı		25	10	18	18	71
13	Türkçe	4	-	-	-	4
14	Türk Dili ve Edebiyatı	-	4	4	4	12
15	Tarih	-	2	2	-	4
15	Coğrafya	-	2	-	-	2
16	Matematik	-	5	-	-	5
17	Fizik	-	2	-	-	2
18	Kimya	-	2	-	-	2
19	Biyoloji	-	2	-	-	2
20	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	2	2
21	Felsefe	-	-	-	2	2
22	Sağlık Bilgisi	-	2	-	-	2
23	Yabancı Dil	-	4	-	-	4
24	Beden Eğitimi	2	1	-	-	3
25	Milli Güvenlik	-	-	1	-	1
26	Rehberlik	-	1	1	1	3
Kültür dersleri haftalık ders saati toplamı		6	26	7	8	83
Alınabilecek Toplam Seçmeli Ders Sayısı		4	-	10	10	24
Genel Toplam		35	36	35	34	140

Tablo 9: 1999/2000 Yılında Uygulamaya Konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: “İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi-Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları”, 7-8.⁶⁵

⁶⁵ “İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi-Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları”, 7-8.

1999 da hazırlanan ders çizelgesi 2005 yılına kadar devam etmiştir. 2005 yılında 3 yıllık liselerin 4 yıla çıkmasıyla beraber İHL’lerin hazırlık sınıfları kapatılmıştır.⁶⁶

	Dersler	9.Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
1	Dil ve Anlatım	2	-	-	-
2	Türk Edebiyatı	3	-	-	-
3	Tarih	2	-	-	-
4	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2	-
5	Coğrafya	2	-	-	-
6	Matematik	4	-	-	-
7	Fizik	2	-	-	-
8	Kimya	2	-	-	-
9	Biyoloji	2	-	-	-
10	Sağlık Bilgisi	2	-	-	-
11	Felsefe	-	-	2	-
12	Yabancı Dil	3	3	-	-
13	Beden Eğitimi	2	-	-	-
14	Millî Güvenlik Bilgisi	-	1	-	-
15	Trafik ve İlk Yardım	-	-	1	-
	Toplam	26	4	5	-
16	Kur’an-ı Kerim	4	7	6	5
17	Arapça	5	8	6	6
18	Temel Dini Bilgiler	2	-	-	-
19	Siyer	2	-	-	-
20	Fıkıh	-	2	-	-
21	Tefsir	-	-	-	2
22	Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	-	-	-	2
23	Hadis	-	-	2	-
24	İslâm Tarihi	-	-	-	2
25	Kelâm	-	-	-	2
26	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	-	2
27	Dil ve Anlatım	-	4	4	4
28	Türk Edebiyatı	-	4	4	4
	Toplam	11	25	24	29
	Alınabilecek Seçmeli Ders Saati Sayısı	-	8	8	8
	Rehberlik	1	1	1	1
	Toplam Ders Saati Sayısı	38	38	38	38

Tablo 10: 2005/2006 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: “MEB Tebliğler Dergisi”, *Meb* 68/2579 (Aralık 2005), 940-941.⁶⁷

⁶⁶ Millî Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (MEBALYDYDY), *Resmî Gazete* 25971 (19 Ekim 2005), md. 7.

⁶⁷ “MEB Tebliğler Dergisi”, *MEB* 68/2579 (Aralık 2005), 940-941.

2005 yılında çıkan bu çizelgede (Tablo 10) hazırlık sınıfı dersleri diğer sınıflara dağıtılmıştır. Hazırlanan bu çizelgede ders çeşitliliği aynı kalmış ancak özellikle Arapça ve Kur'an-ı Kerim ders saatlerinin arttığı görülmüştür.

6287 numaralı kanunun 12 Nisan 2012'de yürürlüğe girmesiyle Türk Eğitim Sistemi 12 yıllık (4+4+4) zorunlu eğitime geçiş yaptı. Bu geçişle beraber İHL'lerin orta kısmı tekrar açılmıştır.⁶⁸ 2013/2014 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan çizelgenin bazı niceliksel değişikliklere uğramakla beraber genel olarak günümüzde de devam ettiğini söyleyebiliriz.

Günümüzde uygulanan ders çizelgeleri İmam Hatip Ortaokullarında, din dersi olarak her yıl ikişer saat olmak üzere DKAB, Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı; 6 ve 7. sınıfta 1 saat Temel Dini Bilgiler (TDB) dersi bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirdiğimizde İmam Hatip Ortaokullarında diğer derslerle oranlandığında yaklaşık %18 oranında meslek dersi bulunmaktadır (bk. Tablo 11).

Dersler		Sınıflar			
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Zorunlu Dersler	Türkçe	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5
	Fen Bilimleri	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler	3	3	3	
	T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük				2
	Yabancı Dil	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1
	Beden Eğitimi ve Spor	2	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım			2	2
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama				1
	Kur'an-ı Kerim	2	2	2	2
	Arapça	2	2	2	2
	Peygamberimizin Hayatı	2	2	2	2
	Temel Dinî Bilgiler		1	1	
Zorunlu Ders Saati Toplamı		35	35	35	34
Seçmeli Dersler					
	Matematik ve Bilim Uygulamaları (2)		1	1	
	Okuma Becerileri (4)	1	1	1	1
	Yazarlık ve Yazma Uygulamaları (2)	1	1	1	1

⁶⁸ Öcal vd., “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”, 102.

	İnsan, Toplum ve Bilim	Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)	1	1	1	(1) (2)
		Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) (4)	1	1	1	(1) (2)
		Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği (1)		1	1	1
		“Şehrimiz ...” (1)	1	1	1	1
		Hukuk ve Adalet (1)		1	1	
		Düşünme Eğitimi (2)		1	1	
		Robotik Kodlama (2)	1	1	1	1
		Yapay Zekâ Uygulamaları (2)			1	(1) (2)
		Proje Tasarımı ve Uygulamaları (3)	1	1	1	
		Okul Temelli Sosyal Sorumluluk Çalışmaları (2)			1	(1) (2)
		Medya Okuryazarlığı (1)		1	1	1
		Afet Bilinci (2)	1	1	1	
		Temel Yaşam Becerileri (2)	1	1	1	1
		Türk Sosyal Hayatında Aile (1)	1	1	1	1
	Din, Ahlak ve Değer	Kur'an-ı Kerim (4)	1	1	1	1
		Kültür ve Medeniyetimize Yön Verenler (2)	1	1	1	1
		Ahlak ve Yurttaşlık Eğitimi (2)	1	1	1	1
	Kültür, Sanat ve Spor	Görgü Kuralları ve Nezaket (2)	1	1	1	1
		Müzik (4)	1	1	1	1
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (4)	1	1	1	1
		Oyun ve Oyun Etkinlikleri (2)	1	1	1	
		Dijital Sanatlar (2)		1	1	
		Masal ve Destanlarımız (2)	1	1	1	1
		Geleneksel Sanatlar (2)		1	1	
		Halk Oyunları (4)	1	1	1	1
Seçmeli Ders Saati Toplamı		1	1	1	2	
Toplam Ders Saati		36	36	36	36	

Tablo 11: 2023/2024 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi (AİHLHSBAİHLHDÇ), (24 Ağustos 2023).⁶⁹

Günümüz AİHL ders çizelgesini incelediğimizde genel olarak meslek derslerinin diğer derslere oranı %25 civarındadır (bk. Tablo 12). Ayrıca 11. sınıflarda 16 ders saati, 12. sınıflarda 18 ders saati seçmeli derslere ayrılmış, bu dersler arasında meslek dersleri de

⁶⁹ Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi (AİHLHSBAİHLHDÇ), (24 Ağustos 2023).

yer almıştır. Bu anlamda 11. ve 12. sınıflarda ortak dersler harici sabit bir çizelgeden bahsetmek mümkün değildir.

Dersler		Hazırlık Sınıfı (*)	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Ortak Dersler	Hazırlık Sınıfı Türk Dili ve Edebiyatı	3				
	Türk Dili ve Edebiyatı		5	5	5	5
	Tarih		2	2	2	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük					2
	Coğrafya		2	2		
	Matematik	3	6	6		
	Fizik		2	2		
	Kimya		2	2		
	Biyoloji		2	2		
	Felsefe			2	2	
	Yabancı Dil	20	5	2	2	2
	Beden Eğitimi ve Spor / Görsel Sanatlar / Müzik	2	2	1	1	1
	Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü		1			
	Arapça		4	3		
	İkinci Yabancı Dil (**)	7				
Ortak Dersler Toplamı		35	33	29	12	10
Meslek Dersleri	Kur'an-ı Kerim	4	5	4	4	3
	Mesleki Arapça				3	3
	Temel Dinî Bilgiler		1			
	Siyer			2		
	Fıkıh			2		
	Tefsir				2	
	Dinler Tarihi					2
	Hadis			2	-	-
	Akaid				1	
	Kelam				-	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama				2	
	İslam Kültür ve Medeniyeti					2
	Osmanlı Türkçesi			1		
Meslek Dersleri Toplamı		4	6	11	12	12
Seçmeli Dersler Toplamı					16	18
Rehberlik ve Yönlendirme		1	1			
Toplam Ders Saati		40	40	40	40	40

**Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi
Seçmeli Dersler (A Grubu)**

	Dersler	Hazırlık Sınıfı	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Temel İslam Bilimleri	Arapça (Metin–Mükâleme) (2)				(1) (2)	(1) (2)
	Fıkıh Okumaları (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Hadis Metinleri (1)				(1) (2)	(1) (2)
	İslam Ahlakı (1)				(1)	(1)
	İslam Bilim Tarihi (1)				(1) (2)	(1) (2)
	İslam Felsefesi (1)				(1) (2)	(1) (2)
	İslam Tarihi (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Kur'an Okuma Teknikleri (2)				(1) (2)	(1) (2)
	Kur'an'ın Ana Konuları (2)				(1) (2)	(1) (2)
	Mesleki Uygulama (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Tasavvuf Kültürü (1)				(1)	(1)
	Tefsir Okumaları (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Klasik Ahlak Metinleri (2)				(1) (2)	(1) (2)
Türk İslam Sanatları	Dinî Musiki (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Ebru (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Hüsn-i Hat (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Tezhip (1)				(1) (2)	(1) (2)
Akademik Çalışmalar	Seçmeli Matematik (2)				(3) (4) (5) (6)	(3) (4) (5) (6)
	Temel Matematik (2)				2	2
	Seçmeli Biyoloji (2)				(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Seçmeli Fizik (2)				(3) (4)	(3) (4)
	Seçmeli Kimya (2)				(3) (4)	(3) (4)
	Türk Dili ve Edebiyatı (2)				(2) (3) (4) (5)	(2) (3) (4) (5)
	Seçmeli Tarih (1)				-	(2) (4)
	Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi (1)				-	(2) (4)
	Seçmeli Coğrafya (2)				(2) (4)	(2) (4)
	Psikoloji (1)				2	2
	Sosyoloji (2)				2	2
	Mantık (1)				2	2
	Seçmeli Birinci Yabancı Dil (2)				(2) (10) (12)	(2) (10) (12)
İnsan, Toplum ve Bilim	Fen Bilimleri Uygulamaları (2)				(2) (3)	(2) (3)
	Astronomi ve Uzay Bilimleri			1	(1) (2)	(1) (2)
	Sosyal Bilim Çalışmaları (2)			(1) (2)	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (3)			(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	Proje Tasarımı ve Uygulamaları (3)			1	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)

Kültür, Sanat ve Spor	Düşünme Eğitimi (1)			1	1	1
	Demokrasi ve İnsan Hakları (1)				1	1
	Sürdürülebilir Tarım ve Gıda Güvenliği (1)			1	(1) (2)	(1) (2)
	İklim, Çevre ve Yenilikçi Çözümler (1)			1	(1) (2)	(1) (2)
	Temel Hukuk Bilgisi (1)			1	(1) (2)	(1) (2)
	Girişimcilik (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Metin Tahlilleri (2)				(1) (2)	(1) (2)
	Seçmeli İkinci Yabancı Dil (4)				(2) (4) (6)	(2) (4) (6)
	Osmanlı Türkçesi (3)			(1) (2)	2	2
	Türk Dünyası Coğrafyası				(1) (2)	
	Ortak Türk Edebiyatı				(1) (2)	
	Ortak Türk Tarihi				(1) (2)	
	Türk Düşünce Tarihi (1)			1	(1) (2)	(1) (2)
	Türk Kültür ve Medeniyeti Tarihi (1)				(2) (4)	(2) (4)
	Adabı Muaşeret (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Türk Sosyal Hayatında Aile (1)				(1) (2)	(1) (2)
	Spor Eğitimi (3)			(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	Sanat Eğitimi (3)			(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)

Tablo 12: 2023/2024 Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Kademeli Olarak Uygulamaya Konulan AİHL Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Kaynak: Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi (AİHLHSBAİHLHDÇ), (24 Ağustos 2023).⁷⁰

İmam Hatip okullarının ilk açıldığı dönemde uygulanan çizelge ile günümüzde uygulanan çizelge arasında meslek dersleri anlamında önemli ölçüde fark vardır. İmam Hatip okullarının meslek okulu olarak temelini teşkilde Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba da okutulan derslerin tamamı meslek dersleri iken günümüzde uygulanan çizelgede ders saati bağlamında meslek derslerinin diğer derslere oranı %25,65'dir. Meslek dersleri oranındaki bu farklılık, günümüzde din görevlisi yetiştiren eğitim kurumlarının hem din görevlisi hem de yükseköğretime öğrenci hazırlayan genel eğitim kurumlarına dönüştüğünü göstermektedir.

⁷⁰ AİHLHSBAİHLHDÇ.

1.1.3 İmam Hatip Okulları Program Çeşitliliği

Açılışından günümüze değin İHL’lerin ders çizelgelerinin dağılımında, kültür dersleri ve meslek dersleri ana hattı oluşturmuştur. 2014 yılında öğrencilerin tercih ettikleri bir alanda kendilerini geliştirmelerine imkân sağlamak için “Program Çeşitliliği” uygulaması başlatılmıştır⁷¹ Program çeşitliliğinin amacı, öğrencilerin fen bilimleri, sosyal bilimler, ilahiyat, hafızlık, yabancı dil, sanat veya spor gibi farklı alanlarda daha yoğun eğitim alarak hem kendilerini geliştirmelerini hem de üniversiteye hazırlanmaları sağlanmaktadır.⁷² Bu doğrultuda, Fen ve Sosyal Bilimler Programı uygulayan AİHL’ler, Hazırlık Sınıfı İle Dil Projesi uygulayan AİHL’ler, Hafız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü AİHL’ler, Geleneksel, Görsel ve Çağdaş Sanatlar, Mûsikî ve Spor Programı/Projesi Uygulayan AİHL’ler açılmıştır.

Açılan bu okulların bir kısmı proje okulu statüsünde iken bir kısmı ise program uygulayan AİHL statüsündedir. Proje okulları, yurt içinde ve yurt dışında yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla veya başka ülkelerle iş birliği anlaşmaları çerçevesinde kurulan ve ulusal veya uluslararası proje yürüten okul ve kurumlar ile belirli eğitim reformu ve programları uygulayan okullar şeklinde tanımlanmıştır.⁷³ Proje okulu olarak belirlenen AİHL’lerin tamamında fen ve sosyal bilimler programı uygulanırken bazı proje okullarında fen ve sosyal bilimler programının yanında diğer programlar da uygulanmaktadır.⁷⁴ Ayrıca proje okullarının tamamı merkezi sınavla öğrenci alırken program uygulayan AİHL’ler sınavsız öğrenci alabilmektedir. Yetenek gerektiren alanlarda, okullar tarafından yetenek sınavı yapılarak öğrenci alınmaktadır.⁷⁵

AİHL’de program çeşitliliğinin uygulanmasıyla beraber AİHL’lerin kapsamı genişlemiştir. Çeşitli programlar uygulayan AİHL’ler akademi, spor, musiki, geleneksel sanatlar, yabancı dil gibi alanlarda kendini geliştirmek aynı zamanda da dini eğitim almak isteyenler için fırsat niteliğindedir. Program çeşitliliği uygulayan okul sayısı

⁷¹ Davut Karaman, *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021), 26-27.

⁷² Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DÖGM), “AİHL Program Çeşitliliği” (28 Şubat 2024), 6.

⁷³ Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği (MEBÖPPUEKY), *Resmî Gazete* 29818 (01 Eylül 2016), md. 2.

⁷⁴ Davut Karaman, *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021), 27.

⁷⁵ Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği (MEBOKY), *Resmî Gazete* 28758 (07 Eylül 2013), md. 20,25,39.

uygulanmaya başladığı 2014 yılından itibaren artarak devam etmiş günümüzde 400 okula ulaşmıştır.⁷⁶

1.2. Günümüz Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri

Bu bölümde günümüzde DÖGM'nin yayınladığı AİHL ders çizelgesinde⁷⁷ yer alan meslek dersleri kısaca ele alınmıştır. Dersler tanıtılırken dersin konusuna ve amaçlarına kısaca değinilmiştir.

AİHL ders çizelgesine, ders çeşitliliği açısından baktığımızda çizelgede 13 ortak ders 13 de meslek dersi, bunların yanında 53 farklı seçmeli ders bulunmaktadır. Ders saati olarak baktığımızda ise AİHL 9. sınıflarda; 33 saat ortak ders, 1 saat rehberlik dersi, 6 saat meslek dersi, 10. sınıflarda; 29 saat ortak ders, 11 saat meslek dersi, 11. sınıflarda; 12 saat ortak ders, 16 saat seçmeli ders, 12 saat meslek dersi, 12. sınıflarda; 10 saat ortak ders, 18 saat seçmeli ders, 12 saat meslek dersi bulunmaktadır. Tablo 13'te sınıf kademelerine göre meslek derslerinin diğer derslere oransal durumları aktarılmıştır.

	Diğer Dersler	Meslek Dersleri
9. sınıf	%85	%15
10. sınıf	%72,5	%27,5
11. sınıf	%70	%30
12. sınıf	%70	%30
Ortalama	%74,37	%25,63

Tablo 13: 2023/2024 AİHL Ders Çizelgesine Göre Meslek Derslerinin Diğer Derslere Oranı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.1. Kur'an-ı Kerim

İslam dininin ana kaynağı Kuran-ı Kerim'dir. İslam dininde Kur'an-ı Kerim'in okunması, anlaşılması, uygulanması ayrı ayrı öneme sahiptir. Bu sebeple dini eğitim içerisinde Kur'an-ı Kerim öğretimi bil hassa önemlidir. Kur'an öğretimi peygamberimizden itibaren evlerde, camilerde, tekkelerde ve medreselerde aralıksız devam etmiştir. Özellikle medreselerin ihtisaslaşmasıyla beraber Kur'an öğretimi için özel ihtisas medresesi olan

⁷⁶ DÖGM, "AİHL Program Çeşitliliği" (28 Şubat 2024), 7.

⁷⁷ AİHLHSBAİHLHDÇ.

Dar'ul-Kurra'lar kurulmuştur.⁷⁸ Kur'an eğitim ve öğretimi için açılan bu tarz müesseselere, İslam dünyasında ehemmiyet verilmiştir.⁷⁹

Kur'an-ı Kerim dersi AİHL'lerde 9. sınıflarda haftada 5, 10. sınıflarda 4, 11. sınıflarda 4 ve 12. sınıflarda 3 ders saati okutulmaktadır. Kur'an-ı Kerim dersinin amacı, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuyabilmenin yanında Kur'an-ı Kerim'in içeriğinin ana hatları ile öğrenilmesi ve bunun tutum ve davranışa dönüştürülebilmesidir.⁸⁰ Bu amaca dönük olarak Kur'an-ı Kerim'i doğru okumanın önemi öğrencilere aktarılır. Temel düzeyden başlanarak tecvid ilmi teorik ve pratik olarak öğretilir. Her sınıf düzeyinde farklı olan, ezberlenmesi gereken dua, süre veya aşırı ezberletilir. Ders dönemleri boyunca ezberletilen veya yüzünden okunan bölümlerin ana hatlarıyla manalarının öğretilmesi amaçlanır.

1.2.2. Temel Dini Bilgiler

Temel dini bilgiler (TDB) dersi AİHL 9. sınıflarda haftalık 1 ders saati olarak okutulmaktadır. TDB dersi; İslam dininin özünü oluşturan iman, ibadet ve ahlak konularında temel düzeyde bütüncül bir bakış açısıyla aktarılmasının amaçlandığı derstir. Bu doğrultuda öğretim programında dersin müfredatı 5 üniteye ayrılmıştır.

1. Ünite: İnanç Dünyamız
2. Ünite: İbadet Hayatımız
3. Ünite: Ana Hatları ile İslam Ahlakı
4. Üniter: Ahlaki Davranışlar
5. Ünite: Adab-ı Muaşeret⁸¹

Ders müfredatı genel olarak incelendiğinde, dersin AİHL meslek derslerine giriş ve hazırlık mahiyetinde olduğu görülmektedir. Konu ve kazanımların Hadis, Fıkıh, Tefsir, Akaid, Kelam, İslam Ahlakı, Hitabet ve Mesleki Uygulama gibi AİHL meslek dersleri ile

⁷⁸ Tuncay Karateke- Şuayip Özdemir, "İhl Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Derslerinde Öğrencilerin Derse Katılımını Sağlama Yolları", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Aralık 2019), 897.

⁷⁹ Ziya Kazıcı (ed.), *Osmanlıda Eğitim Öğretim* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2015), 61.

⁸⁰ Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı (AİHLKDÖP), (01 Temmuz 2022), 9.

⁸¹ Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri (Temel Dini Bilgiler, Siyer, Fıkıh, Tefsir, Dinler Tarihi, Hadis, Akaid, Kelam, Hitabet ve Mesleki Uygulama, Mesleki Arapça) Öğretim Programları (AİHLMDÖP), (19 Ocak 2018), 89.

ilişkilendirilerek işlenmesi hedeflenir.⁸² AİHL’lerde zorunlu olan TDB dersi, diğer ortaöğretim kurumlarında seçmelidir ve programı farklılık gösterir.

1.2.3. Hadis

Hadisler, Kur’an-ı Kerim’den sonra İslam dininin ikinci temel kaynağıdır. Kur’an-ı Kerim Hz. Peygambere vahiy edilmiş, Hz. Peygamber de vahyi insanlara tebliğ etmiştir. Tebliğ Kur’an ayetlerinin insanlara aktarılmasını ifade ettiği gibi ayetlerin nasıl anlaşılması gerektiğini, nasıl uygulanabileceğini de ifade eder. Peygamberler insanları, Kur’an’ın icaplarına göre hayatlarını devam ettirmeleri konusunda eğitmekle görevlidirler.⁸³ Bu bağlamda Hz. Peygamber kendisine gönderilen vahyi insanlara ulaştırmış bunun yanında bizatihi hayatında tatbik etmiş, nasıl anlaşılması gerektiğini insanlara aktarmıştır. Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamberin en güzel örnek olduğunu “And olsun, Allah’ın Resûlünde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”⁸⁴ ayetiyle ifade eder. Yine Kur’an-ı Kerimde birçok ayette müminlere Allah’a ve Resulüne itaat etmeleri emredilir.⁸⁵ Bu doğrultuda Müslümanlar İslam’ın ilk yıllarından itibaren Hz. Peygamberin sünnetiyle beraber İslam’ı öğrenmiş ve hayatlarına tatbik etmişlerdir. Hz. Peygamberin sünnetinin konumu, beraberinde hadis ilminin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Hadis ilmi, Hz. Peygamberin söz, fiil, onaylarını, ahlaki özelliklerini ve fiziki vasıflarını ele alan ilim dalıdır.⁸⁶ Hadis ilmi, İslami ilimler arasındaki önemini her daim korumuş, İslam eğitim tarihinde çeşitli dönemlerde hadis alanında ihtisas medreseleri olan Dâru’l-Hadis, Dârus-Sünne, Dâru’s-Sünneti’n-Nebeviyye isimli eğitim kurumları kurulmuştur.⁸⁷ Hadis dersi AİHL’lerde 10. sınıfta 2 saat olarak okutulmaktadır. Bu derste hadis ve sünnetin kavramsal düzeyde tanımlanması, tarihî süreç içerisindeki gelişiminin tanıtılması, dinî kültür içindeki konumunun ve toplum hayatındaki öneminin kavratılması

⁸² AİHLMDÖP, 88.

⁸³ Muhammet Taki Osmani, *Sünnetin Değeri ve Bağlayıcılığı*, çev. Mehmet Özşenel (İzmir: Akademi Yayınları, 2007), 17.

⁸⁴ *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Ahzap 33/21.

⁸⁵ Ali İmran 3/32-132, Nisa 4/59 Maide 5/92.

⁸⁶ İsmail Lütfü Çakan, *Şekil ve Örneklerle Hadis Usulü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012), 15.

⁸⁷ Kazıcı, *Osmanlıda Eğitim Öğretim*, 56.

amaçlanır.⁸⁸ Bu şekilde hadislerin İslam dininde ne ifade ettiği, nasıl anlaşılması gerektiği öğrencilere aktarılarak, doğru bir hadis perspektifi sunulmaya çalışılır.

1.2.4. Fıkıh

Fıkıh, sözlükte derinlemesine düşünmek, kavramak gibi anlamlara gelir.⁸⁹ Terim olarak ise Fıkıh; “Müçtehitlerin, tafsili şer’i delillerden istinbât ettiği şer’i-ameli hükümlerdir.”⁹⁰ Bu tanıma göre fıkıh, müçtehitlerin ameli bir mesele için başvurduğu delillerden dini hüküm çıkarmasıdır. Bu anlamda davranış içeren herhangi bir konunun dini hükmü, fıkıhın kapsamındadır. Fıkıh ilmi; kişinin ibadetleri, sosyal ilişkileri, suç ve cezaları, evlenme, boşanma gibi konularda Müslümana yol gösterir niteliktedir.

Fıkıh ilmi, AİHL’lerde 10. sınıf düzeyinde haftalık 2 ders saati olarak okutulmaktadır. Fıkıh ilminin temel konularının öğrenilmesi, tarihsel sürecinin tanınması, ibadetlerin yapılarıyla ilgili hükümlerin bilinmesi bu dersin amaçlarındandır. Ayrıca teorik bilgileri öğretmenin yanı sıra bireye davranış kazandırmayı da amaçlamaktadır.⁹¹

1.2.5. Siyer

Siyer; Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hayatını, kişiliğini, tebliğ faaliyetlerini, siyasi ve askerî mücadelelerini konu alan ilim dalıdır.⁹² Hz. Peygamberin hayatı, Müslümanlar için yol gösterici niteliktedir. Hz. Peygamberin hayatının doğru öğrenilmesi, İslam’ın doğru anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.⁹³ Hz. Peygamberin hayatında hangi tarihsel vakıaların gerçekleştiği, bu vakıalar karşısında nasıl davrandığı, olayların sebep ve sonuçları siyer ilmi ile bilinebilir. Siyer ilminin tarihsel ve kronolojik bir boyutu olsa da öğretim alanı sadece tarihi bilgilerden ibaret değildir. Siyer öğretimi, sadece kronolojik bilgiler ile olayların aktarıldığı bir alan değil, olguların ve Hz. Peygamber’in davranışlarının temel sebebinin irdelendiği ve onun örnek alınmasını sağlayan bir öğretim olmalıdır.⁹⁴ Bu

⁸⁸ AİHLMDÖP, 45.

⁸⁹ Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 1/20.

⁹⁰ Zekiyüddin Şa’ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 27.

⁹¹ AİHLMDÖP, 15.

⁹² AİHLMDÖP, 97.

⁹³ Z. Şeyma Altın vd., *Hz. Peygamberi Nasıl Öğretelim?* (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 9.

⁹⁴ Altın vd., *Hz. Peygamberi Nasıl Öğretelim?* 10.

nedenle derslerde olaylar kronolojik olarak sıralanırken odak noktanın Hz. Peygamber'in örnekliliği üzerinde olması beklenmektedir.⁹⁵

Siyer dersi AİHL 10. sınıflarda haftada 2 ders saati okutulmaktadır. Bu derste öğrencilerin, Peygamberimizi daha iyi tanıyabilmeleri ve İslamiyet'i idrak edebilmeleri için Hicaz Yarımadasının Risâlet öncesi sosyal ve dinî durumu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vahiy öncesi hayatı, İslam'ı tebliği, Mekke'de verdiği mücadele, Medine'de çok yönlü bir lider oluşu ve örnek şahsiyetiyle ilgili bilgiler verilmektedir.⁹⁶

1.2.6. Akaid

Akaid, "akide" kelimesinin çoğuludur. Akide, gönülden inanılan şey demektir. Terim olarak akide inanılması zorunlu olan, iman esası demektir. Akaid ise İslam dininde inanılması zorunlu olan iman esasları, dinin temel kural ve hükümleri demektir. ⁹⁷ İslam akaidinin temel konuları, tevhit, nübüvvet ve ahirettir. Akaid ilmi temelde bu konuların Kur'an ve sünnete uygun olarak doğru anlaşılmasını amaçlar. Doğru bilgi kişiyi doğru imana, doğru iman ise doğru davranışa götürür. İmanın doğru bilgilerle inşa edilmiş olması, kişiyi batıl ve hurafe inanışlardan korur.

Akaid dersin AİHL 11. sınıfta 1 ders saati olarak okutulmaktadır. Dersin içeriği, Akaid ilminin tanıtılması, İman ve mahiyetinin bilinmesi, imanın şartları konusunda izahatlı bilgilerin verilmesinden oluşur. Dersin öğretim programında ifade edilen amaçları ise şu şekildedir;

- Din duygusunun fitri bir ihtiyaç olduğunu kavratmak.
- İman esaslarını naslarla temellendirmek.
- İman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmek.
- İslam akaidinin özelliklerini tanımak.
- Tevhid akidesinin delilleriyle kavratılması⁹⁸

⁹⁵ Yiğit, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)*, 81.

⁹⁶ AİHLMDÖP, 97.

⁹⁷ Ahmet Kılavuz, *Ana hatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 364.

⁹⁸ AİHLMDÖP, 56.

1.2.7. Hitabet ve Mesleki Uygulama

AİHL'ler 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun 32. Maddesine göre hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayıcı okullardır. Bu okullar, imam-hatip, müezzin kayyım, Kur'an kursu öğreticisi yetiştiren okullardır. Bu sebeple öğrencilere mesleki formasyonun kazandırılması önem taşımaktadır. Mesleğe hazırlayıcı dersleri teorik ve pratik olarak ele alacak olursak hitabet ve mesleki uygulama dersi AİHL meslek dersinin pratik yani uygulama yönünü temsil etmektedir.

Hitabet, "topluluk karşısında güzel söz söyleme sanatı" şeklinde tarif edilebilir. Hitap eden kişiye "hatip" denir.⁹⁹ Hatiplerin hitabeleri(söylemleri), dini içerik ve amaç çerçevesinde olduğunda, "dini hitabet" olarak isimlendirilir.¹⁰⁰ Din görevlilerinin temel sorumluluklarından bir tanesi de insanlara dini anlatmaktır. Bu anlatımların insanlar üzerinde tesirinin olabilmesi, hitabet ilkelerine uygunlukla doğru orantılıdır. Bu sebeple din görevlisinin hitabetle ilgili gerekli formasyonu alması, önemli mesleki kazanımlarındandır.

AİHL'lerde Hitabet ve Mesleki Uygulama Dersi, 11. sınıflarda 2 ders saati olarak okutulmaktadır. Dersin içeriğinde din hizmetleri, iletişim, dini hitabet, vaaz, hutbe, dini merasimlerde hitabet ve dua ve cenaze adabı gibi konular yer almaktadır. Dersin amaçları ise şu şekildedir;

- Hitabet ve mesleki uygulamaların din hizmetlerindeki önemini kavratmak.
- Toplumla iletişim kurma becerisi kazandırmak.
- Din hizmeti uygulamalarının aşamalarını öğretmek.
- Farklı mekân ve ortamlarda din hizmeti uygulamalarını usulüne uygun olarak gerçekleştirmek.
- İmam hatiplik, müezzinlik, vaizlik/vaizelik ve Kur'an öğreticiliği uygulama becerisi kazandırmak.
- Din hizmeti uygulamalarını yapmaya istekli olmak.¹⁰¹

⁹⁹ İsmail Lütfi Çakan, *Dînî hitâbet Çeşitleri-İlkeleri-Yöntemleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2011), 5.

¹⁰⁰ Çakan, *Dînî Hitâbet Çeşitleri-İlkeleri-Yöntemleri*, 8.

¹⁰¹ AİHLMDÖP, 77.

1.2.8. Tefsir

Tefsir; “Kur’an ayetlerinin okunuşlarını, manalarını ve taşıdıkları hükümleri inceleyen ve bununla ilgili usul ve teknikler ortaya koyan ilimdir.”¹⁰² Tefsir ilmi Kur’an-ı Kerimin anlaşılmasını sağlayarak diğer ilimlere kaynaklık etmektedir. Bu anlamıyla İslami ilimler arasında tefsirin önemli bir yeri vardır.¹⁰³

Kur’an’ın anlaşılmasında tefsir ilminin ilke yöntemlerine bağlı kalmak, ayetlerin hakiki anlamlarına ulaşabilmek açısından oldukça önemlidir. Tefsir ilmi, oluşturduğu alt disiplinlerle Kur’an’ı bütün çerçevesiyle inceler, Kur’an üslubunun özelliklerini açıklar. Kelimelerin ve terkiplerin hakiki mi, yoksa mecaz manalarının mı kullanıldığını izah eder. Mana yönünden kapalı lafızlara açıklık getirir. Kıssalara ve olaylara dair bilgiler verir, ayetlerin nüzul sebeplerini, nâsîh ve mensûhunu açıklar.¹⁰⁴

Tefsir Dersi AİHL, 11. sınıflarda 2. Ders saati olarak okutulmaktadır. Dersin içeriğinde tefsir ilminin tarihi, usul ve yöntemlerinin yanı sıra bazı süre tefsiri örnekleri de bulunmaktadır. Derste öğrencilerinin İslam ilim geleneğinin önemli bir unsurunu oluşturan tefsir geleneğinden faydalanarak Kur’an-ı Kerim’i tanımaları ve anlamaları için gereken temel becerileri kazanmaları, ayrıca bu sayede diğer dinî ilimleri de daha iyi kavramaları amaçlanmıştır.¹⁰⁵

1.2.9. Mesleki Arapça

Mesleki Arapça, İslamiyet’e ait dini terminoloji ve kavramların, Arapça öğretiminde yer aldığı bir derstir. İslam dinin asli kaynakları Arapçadır ve İslami ilimler de tarih boyunca ilim dili olarak Arapçayı kullanmışlardır.¹⁰⁶ Günümüzde de İslami ilimler için Arapça önemli bir yer tutmaktadır.

AİHL’lerde Mesleki Arapça dersi 11. sınıf ve 12. sınıflarda 3 ders saati, program veya proje uygulayan AİHL’lerde ise haftalık 2 ders saati olarak okutulmaktadır. Mesleki Arapça ders içeriği AİHL meslek derslerinin kazanımlarını destekleyecek şekilde

¹⁰² İsmail Çalışkan vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir* (Ankara: Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık, 2023), 32.

¹⁰³ AİHLMÖP, 25.

¹⁰⁴ Çalışkan vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir*, 33.

¹⁰⁵ AİHLMÖP, 25.

¹⁰⁶ AİHLMÖP, 106.

oluşturulmuştur. Bu derste amaç temel dil becerilerini kazandırmanın yanı sıra, mesleki anlamda literatüre hâkim olmayı da amaçlamaktadır.

1.2.10. Kelam

Kelam ilmi; “Allah Teâlâ’nın zat ve sıfatlarından, nübüvvet ve risalete ait meselelerden, mebde ve mead itibarıyla yaratılmışların hallerinden İslam kanunu üzere bahseden ilimdir.”¹⁰⁷ Amacı bakımından kelam ilminin tarifi ise; “Kesin deliller kullanmak ve ileri sürülebilecek karşı görüşleri çürütmek suretiyle dini akideleri ispata kudret kazandıran ilim”¹⁰⁸ şeklinde tarif edilmiştir.

Kelam ilmin konusu özellikle itikadi konulardır. Bu yönüyle akaid ilmi ile de iç içedir. Kelam ilmi, itikatla ilgili konuları açıklarken akli ve nakli delillerin her ikisini birden kullanır. Yeni dini hareket diye nitelendirilebilecek oluşumları inceler, onların itikadi bakış açılarını ortaya çıkarmaya Kur’an, Sünnet ve Akl-ı Selim çerçevesinde izahatlar yapar. Bu yönüyle kelam ilmi akaid ilminden ayrılır. AİHL Kelam Dersi, İtikadi mezheplerin tarihini ve görüşlerini de ele almaktadır. Bu anlamda mezhepler tarihi ile de yakın ilişki içindedir.

Kelam dersi, AİHL 12. sınıflarda 2 ders saati olarak okutulmaktadır. AİHL öğrencilerine, inanç esaslarını Kur’an ve Sünnet çerçevesinde temellendirmeyi, bunları akli yöntemlerle açıklamayı ve karşı fikirleri eleştirip cevaplama becerileri kazandırmayı hedeflemektedir.¹⁰⁹

1.2.11. İslam Kültür ve Medeniyeti

Medeniyet kültürün yükselmesiyle oluşan ve evrensel nitelik kazanan olgudur.¹¹⁰ İslam Medeniyeti ise, İslamiyet’i din olarak kabul eden toplumların birlikte meydana getirdikleri medeniyetin ortak adıdır.¹¹¹ İslam Medeniyetinin temeli Kur’an ve sünnet üzerine kuruludur. En temel esası tevhittir. Tevhit bu medeniyetin özünü oluşturur.

¹⁰⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Muvazzah İlm I Kelâm* (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2015), 17.

¹⁰⁸ Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmine Giriş* (Ankara: Damla Yayınevi, 2014), 51.

¹⁰⁹ AİHLMDÖP, 68.

¹¹⁰ Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet* (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2016), 21.

¹¹¹ Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi* (İstanbul: M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009), 27.

Medeniyeti oluşturan unsurlar bu öz çerçevesinde şekillenir. Bu öz itibarıyla İslam Medeniyetini ilk insan Hz. Âdem ile başlayıp Hz. Muhammet ile kemale ermiştir.¹¹²

Medeniyetler, toplumların ahlak anlayışından sanat anlayışına, ilim anlayışından dünya görüşüne değin geniş bir yelpazede toplumları biçimlendirirler. Medeniyet bilinci, medeniyetin canlılığını ve dinamikliğini koruyan en önemli husustur. Her medeniyetin kendine özgü dünya görüşü, hayat tarzı, toplum yapısı vardır. Bu değerlerin hayata geçirilmesi medeniyet şuurunun oluşmasını sağlar. “Medeniyet İdraki” işte bu bilincin kendisidir.¹¹³ Medeniyet değerlerinin doğru anlaşılması, kişiye farkındalık ve bilinç kazandırır. Bu amaçla, AİHL’lerde okutulan İslam Kültür ve Medeniyeti ile öğrencilerin medeniyet mirası ile bir köprü kurmaları sağlanarak, zihinlerinde bir medeniyet anlayışı oluşturmaları hedeflenmektedir.¹¹⁴

30.04.2015 tarih ve 28 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararı ile İmam Hatip Liselerinin 12. sınıflarda İslâm Kültür ve Medeniyeti dersi, 2 ders saati olarak okutulmaya başlamıştır. Bu değişiklikle beraber daha önceki çizelgede yine 12. sınıflarda okutulan zorunlu İslam Tarihi dersi kaldırılmış, seçmeli dersler statüsüne alınmıştır.

1.2.12. Dinler Tarihi

Dinler Tarihi, tüm dinlerin inanç, ibadet ve ahlak sistemlerini ve dini kurumlarını inceleyen ilim dalıdır.¹¹⁵ Dinler tarihi dersinde, dinler ele alınırken, tarafsız ve betimleyici bir yöntem izlenir. Bu derste amaç; öğrencilerin fenomolojik (olgusal) yaklaşımla dinlerin inanç, ibadet ve ahlaki yönlerini tanımlarını, birlikte yaşama kültürü kazanmalarını ve kendi inançlarını içselleştirmelerini sağlamaktır.¹¹⁶

Kur’an-ı Kerim’de, “Şüphesiz Allah katında din İslâm’dır.”¹¹⁷ ayetiyle Allah katında İslam dışında bir dinin kabul edilmediği bildirilmiştir. Bunun yanında Kur’an-ı Kerimde diğer dinlerin varlığı bir olgu olarak kabul edilmiş, özellikle Yahudilik ve Hristiyanlık

¹¹² Enver Çakmak vd., *Anadolu İmam Hatip Liseleri İslam Kültür ve Medeniyeti* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021), 15.

¹¹³ Bekir Karlıağa, *Medeniyet Bilinci* (İstanbul: Karakış Basım, 2019), 14.

¹¹⁴ İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi İslam Kültür ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı (İHAİHLİKMDÖP), (30 Nisan 2015), 2.

¹¹⁵ Ali Osman Kurt- Ali Osman Aykıt, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Dinler Tarihi* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2023), 19.

¹¹⁶ AİHLMDÖP, 35.

¹¹⁷ Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), Ali İmran 1/19.

hakkında bilgiler verilmiştir. Onların düştüğü yanlış ve hatalar ifade edilmiş¹¹⁸, Müslümanların bu yanlışlara düşmemesi için öğütler verilmiştir. Müslümanların bu öğütleri tatbik etmesi gerekmektedir.¹¹⁹

AIHL’lerde Dinler Tarihi dersi; 12. sınıflarda haftalık 2 ders saati, proje veya program uygulayan AIHL’lerde ise 1 ders saati okutulmaktadır. Dersin içeriğine baktığımızda Dinler Tarihinin kavramsal çerçevesi, İslam’ın diğer dinler arasındaki yeri ve önemi, belli başlı semavi ve semavi olmayan dinlerin tanıtılması, Türkiye’deki dinler ve dinin grupların tanınması gibi konular karşımıza çıkmaktadır.¹²⁰

1.2.13. Osmanlı Türkçesi

Osmanlı Türkçesi; Türkçenin, Arap harfleri ve Osmanlı Türkçesine özgü harflerle yazılmasıdır. Bu anlamda bu yazı için eski Türkçe tabiri de kullanılabilir. Bu yazı Anadolu coğrafyasında yaklaşık bin yıl boyunca kullanılmış ve bu yazı ile binlerce eser verilmiştir. Bu eserlerin anlaşılması, tarihsel bağların kuvvetlenmesi için Osmanlı Türkçesi öğretiminin önemi büyüktür.

Osmanlı Türkçesi dersi, AIHL 10. Sınıfta 1 ders saati olarak zorunlu okutulmaktadır. Proje ve program uygulayan AIHL’ler de ise seçmeli ders olarak bulunmaktadır. Osmanlı Türkçesi dersi, diğer ortaöğretim kurumlarında seçmeli dersler alanının dil ve anlatım bölümünde yer alırken 19/02/2018 tarih 56 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) kararında yer alan AIHL ders çizelgesinde meslek dersleri grubunda yer almıştır.¹²¹

1.3. Ölçme Değerlendirme ve Yükseköğretim Sınavları

Bu bölümde ölçme değerlendirmenin ne ifade ettiği, eğitimdeki ve din eğitimindeki yerinden bahsedilecektir. Ayrıca ulusal ölçekte ve ortak düzeyde yapılan yükseköğretim sınavı hakkında bilgi verilecek ve yükseköğretim sınavlarında din öğretiminin konumuna temas edilecektir.

¹¹⁸ Bakara, 2/75, Âl-i İmrân, 3/71, Nisa, 4/46, A’raf, 7/162.vb

¹¹⁹ Kurt- Aykıt, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Dinler Tarihi*, 23.

¹²⁰ AIHLMDÖP, 35.

¹²¹ Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi (OKHDC), (19 Şubat 2018).

1.3.1. Ölçme ve Değerlendirme

Eğitim ve öğretim süreci birçok aşamayı içinde barındırır. Bu aşamaları hedefin belirlenmesi, içeriğin hazırlanması, amaç ve içerik doğrultusunda eğitim faaliyetlerinin yerine getirilmesi, ölçme ve değerlendirme çalışmaları şeklinde sıralayabiliriz.¹²² Ölçme, “bir niteliğin gözlenip, gözlem sonucunun sayılarla veya başka sembollerle gösterilmesidir.”¹²³ Ölçme işlemi bir özelliğin derecelendirilmesi anlamında kullanılsa da nihai hedef bu değildir. Asıl mesele ölçmeye konu edilen özellik hakkında bir karara varabilmektir. Kısaca ölçme, değerlendirme için gerekli olan bir aşamadır. Bu bağlamda ölçme olmadan değerlendirme yapmak mümkün değildir.¹²⁴ Bu sebeple değerlendirilecek konunun öncelikle belli kıstaslara göre ölçülmesi gerekmektedir. Eğitimde arzulanan davranışların kazandırılıp kazandırılmadığı ölçme işlemi ile mümkün olurken ne derece başarılı olduğunun anlaşılması değerlendirme ile mümkün olmaktadır. Bu anlamda değerlendirme, ölçme işleminden sonra elde edilen ölçme sonuçlarına göre, bir ölçüt ile kıyaslayarak bir hükme ulaşma çabası şeklinde ifade edilebilir.¹²⁵

1.3.2. Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitimdeki Yeri

Eğitimde, hedeflenen kazanımların ne düzeyde gerçekleştiğini belirlemek, eğitim faaliyetlerini ve görevlileri sorumlu tutmak, eğitimde sürekli gelişmeyi desteklemek için ölçme değerlendirmeye ihtiyaç vardır.¹²⁶ Ölçme sayesinde, öğrenci başarıları izlenebilir, öğrenciler kabiliyetlerine göre ayırt edilebilir, öğrencilere eğitim-öğretim süreçleriyle ilgili daha sağlıklı dönütler verilebilir. Ölçme yapılmadığı zaman ise, eğitim-öğretim faaliyetlerinin istenilen hedeflere ulaştırıp, ulaştırmayacağına ilişkin sorular, nesnel bir şekilde cevaplandırılmaz.¹²⁷ Bu anlamda eğitim programlarının geliştirilmesi, öğrenci başarısını değerlendirilmesi, öğretme süreçlerinin geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası arası kıstasların yapılması ölçme değerlendirme çalışmalarının yapılmasına bağlıdır.

¹²² Ahmet Koç, “Din Öğretiminde Teknoloji Destekli Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri”, *Talim* 7/1 (2023), 9.

¹²³ M. Fuat Turgut, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları* (Ankara: Yargıcı Matbaası, 1995), 12.

¹²⁴ Devrim Alıcı vd., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Satılmış Tekindal (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2011), 29.

¹²⁵ Alıcı vd., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 31.

¹²⁶ Jaap Scheerens vd., *Educational Evaluation, Assessment, and Monitoring: A Systemic Approach* (New York: Taylor & Francis, 2003), 4.

¹²⁷ Durmuş Ali Özçelik, *Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 9.

Değerlendirme işlemi, belirlenen ölçüt, ile ölçme sonucu arasındaki uyuma bakılarak gerçekleştirilir. Değerlendirmede esas olan kararın doğruluğudur.¹²⁸ Kararın doğru olabilmesi ise ölçme sonucunun doğruluğuna bağlıdır. Bu sebeple ölçme işleminde geçerlik ve güvenirliği yüksek olan ölçme araçlarını kullanmak, değerlendirmenin daha sağlıklı yapılmasını sağlayacaktır.¹²⁹ Güvenirlik, ölçme aracının tutarlı olup olmamasıyla, geçerlik ise ölçme aracının hedeflenen kazanımları ne derece ölçtüğüyle ilgilidir.¹³⁰ Ölçme aracı değerlendirilirken öncelik olarak geçerli olup olmadığına bakılması gerekir, Geçerlik kanıtlanmadan güvenirliğin incelenmesi anlamsızdır.¹³¹

1.3.3. Ölçme ve Değerlendirmenin Din Eğitimindeki Yeri

Eğitimdeki temel anlayış ve esaslar din eğitimi için de geçerlidir.¹³² Dolayısıyla ölçme-değerlendirmenin genel prensipleri din eğitimi için de geçerlidir. Din eğitimi, eğitimin tanımından hareketle “bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri süreci” olarak tarif edilebilir.¹³³ Bu sürecin ölçülmesi, amaç ve hedefler doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapılacak ölçme-değerlendirme bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanları kapsayacak nitelikte olmalıdır.

Din eğitiminin ölçme değerlendirme sürecinde din eğitime bakış da önemlidir. Bilimsel-Antropolojik yaklaşıma göre din eğitimi, bütün dinlerin eğitimi araştıran, hepsi için bilimsel bilgi üreten ilke ve teoriler geliştiren bilim dalıdır.¹³⁴ Bu yaklaşımın bir diğer kullanımı din eğitimi bilimi şeklinde ifade edilebilir.¹³⁵ Din eğitime bu açıdan yaklaşıldığında ölçme çalışmaları daha çok bilişsel düzeyde gerçekleştirilir. Din eğitiminde bir diğer yaklaşım ise bir dinin eğitiminin amaçlandığı yaklaşımdır. Bu yaklaşımla yapılan din eğitiminde ise hedefler daha çok duyuşsal yahut devinişsel alan kapsamında olmalıdır. Çünkü bireyin inanç ve değerleri kavrama düzeyinin ötesinde

¹²⁸ Özçelik, *Ölçme ve Değerlendirme*, 222.

¹²⁹ Özçelik, *Ölçme ve Değerlendirme*, 223.

¹³⁰ Alıcı vd., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 84.

¹³¹ Alıcı vd., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 84.

¹³² Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 81.

¹³³ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2012), 23; Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 81.

¹³⁴ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 8.

¹³⁵ Recep Murat- Mahmut Zengin, “Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 60 (Aralık 2023), 52.

içselleştirmesi ve bunu hayatında tatbik etmesi gerekir. Din eğitiminde bu yaklaşım uygulandığında, ölçme ve değerlendirme faaliyetleri bilişsel düzeyin yanında duyuşsal ve devinişsel düzeyde de gerçekleşmesi beklenir.¹³⁶

Din Eğitimi, formal veya informal şekilde gerçekleşebilir. İnformal öğrenmeler belirli bir program dahilinde olmadığından ölçme değerlendirme faaliyetlerine konu olamaz. Formal ise örgün ve yaygın olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yaygın din eğitimi, “örgün din eğitimine hiç girmemiş veya herhangi bir kademesinde bulunan veyahut bu kademedan ayrılmış olan vatandaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında dini bilgilerin verilmesidir.”¹³⁷ Burada amaç kişiyi dini bilgiler yönünden geliştirmektir. Süreç içerisinde kısmi ölçme işlemleri gerçekleşse de öğrenciler herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmazlar. Örgün eğitim belirli düzeylerde öğretmenler tarafından verilen planlı ders faaliyetleridir. Örgün din eğitimi okul öncesinden yükseköğrenime kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir.

Örgün din eğitimi kapsamında ve zorunlu eğitimin her seviyesinde yer alan DKAB dersi ölçme değerlendirme uygulamaları çeşitlilik arz etmektedir. Günümüzde DKAB dersi ölçme araçları geleneksel anlayıştan alternatif anlayışa doğru bir eğilim göstermektedir.¹³⁸ Gündoğdu’nun 2008/2009 eğitim öğretim yılında gerçekleştirdiği araştırmasında DKAB öğretmenlerinin alternatif ölçme araçlarından olan performans görevi en çok tercih edilen ölçme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber ikinci sırada kullanılan ölçme aracı ise geleneksel ölçme araçlarından çoktan seçmeli testtir.¹³⁹

AIHL’ler örgün din eğitiminin lise düzeyinde gerçekleştiği okullardır. AIHL Meslek Dersleri Öğretim Programında belirtilen esaslara göre ölçme-değerlendirme süreci çeşitlendirilerek esnek bir yapıda olmalıdır. Herkes için standart ölçme-değerlendirme süreçlerinin olması insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme-değerlendirme uygulamalarının etkinliği öğretmen ve eğitim uygulayıcılarından beklenmektedir.¹⁴⁰

¹³⁶ AIHLMDÖP, 9.

¹³⁷ Mehmet Bulut, “Yaygın Din Eğitimi”, *Diyanet İlmi Dergi* 29/3 (1993), 3.

¹³⁸ Yusuf Gündoğdu, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tercih Ettikleri Ölçme Araçları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 87.

¹³⁹ Yusuf Gündoğdu, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tercih Ettikleri Ölçme Araçları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 93.

¹⁴⁰ AIHLMDÖP, 8.

1.3.4. Yükseköğretim Sınavları

Ülkemizde eğitim sistemi ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklinde tasnif edilmiştir. Örgün eğitim faaliyetleri bu sınıflandırma üzerinden aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamında iken yükseköğretimde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıca günümüzde ilköğretimden ortaöğretime geçiş, sınavlı ve sınavsız olabiliyorken ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sınav ile gerçekleşmektedir. Bu bölümde yükseköğretim sınavlarının tarihsel süreci ve ders dağılımları ele alınacak ve yükseköğretim sınavlarında din öğretiminin yerinden bahsedilecektir.

1.3.5. Yükseköğretim Sınavlarının Tarihsel Süreci

Ülkemizde 1960 yılına kadar üniversiteye girişte sınav yapılmamıştır. Bu tarihten sonra öğrenci talebi artmaya başladıkça üniversiteler kendi kriterlerine göre öğrenci alımına başlamıştır. Üniversiteler; başvuru sırasına, liseden mezun olduğu fen yahut edebiyat koluna yahut lise mezuniyet derecesine göre alımlar gerçekleştirmiştir.¹⁴¹ Öğrenci talebinin artmaya devam etmesiyle üniversiteler öğrenci seçmek için kendi sınavlarını yapmaya başlamış, bu amaçla bir kısım üniversite ortak hareket etme yoluna gitmiştir.¹⁴² Bu doğrultuda 1963 yılında üniversitelerarası giriş sınavı komisyonu kurulmuştur.¹⁴³ 1964/1965 eğitim öğretim yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi hariç diğer üniversiteler ilk kez merkezi sınavla öğrenci alımı gerçekleştirmiştir. Merkezi sınav uygulaması 1974 yılına değin, ilk iki yıl Ankara Üniversitesi, daha sonraki yıllar İstanbul Üniversitesi sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁴

1974 yılında üniversitelerarası kurul; sınavların tek merkezden yapılmasını uygun bulmuş, 22 Kasım 1974'te üniversiteye öğrenci alımlarını gerçekleştirmesi amacıyla Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) kurulmuştur.¹⁴⁵ 1975 yılından

¹⁴¹ Ölçme (ÜSYM Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı), “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı” (Erişim Tarihi 31/03/2024).

¹⁴² Mehmet Arslan, “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/16 (2004), 3.

¹⁴³ Yükseköğretim Kurulu Ölçme ve Değerlendirme Merkezi ÖSYM, “Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi” (Yükseköğretim Kurumu, 1997), 5.

¹⁴⁴ İsa Eşme, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi”, *Yükseköğretim Dergisi* 4/3 (Aralık 2014), 149.

¹⁴⁵ Arslan, “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş”, 39.

itibaren merkezi sınavlar uygulanmaya başlamıştır. ÜSYM 1981 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiş, aynı yılda yürürlüğe giren Yükseköğretim Kanunu ile ÖSYM adını almıştır.¹⁴⁶

ÜSYM ve ÖSYM tarafından yürütülen sınavlar süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçmiştir. 1975-1980 yılları arasında tek aşamalı olarak Üniversitelerarası Seçme Sınavı (ÜSS) uygulanmıştır. 1981 yılından itibaren ise Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ve Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) olmak üzere iki aşamalı sınav sistemine geçilmiştir.¹⁴⁷ Bu sisteme göre ÖSS’de başarılı olanlar ÖYS’ye girebilmiş, üniversiteye yerleştirmede ÖYS puanı esas alınmıştır.¹⁴⁸ 1987 yılında yapılan değişiklikle iki aşamalı sınav iki ayrı sınav şekline dönüştürülmüştür.¹⁴⁹ ÖSS ile bazı bölümlere yerleştirme işlemi yapılmış, ÖYS’de ise öğrencilerin üniversite tercihindeki bölümlerine göre çözmesi gereken soru gruplandırılmaları yapılmıştır.¹⁵⁰

1999 yılında sınav sisteminde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiş, ÖYS kaldırılarak iki sınavlı sistemden tek sınavlı sisteme geçiş yapılmıştır. ÖSS puanının hesaplanmasında ortaöğretim başarı puanı (OBP) yanında ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı (AOBP) kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca meslek liselerine alanlarıyla ilgili bölüm tercihlerinde ilave puan uygulaması getirilmiştir.¹⁵¹ Bununla beraber meslek liselerine kat sayı uygulaması getirilerek alanları dışında yükseköğretim tercihinde bulunmaları neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. Yabancı dil eğitimi veren okullara öğrenci seçimi yapabilmek amacıyla ayrıca yabancı dil sınavı (YDS) uygulamasına geçilmiştir. 1999’daki düzenlemeyle beraber üniversite tercihleri ÖSS’den sonra yapılmaya başlanmıştır.¹⁵²

2010 yılında Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) olmak üzere tekrar iki aşamalı sınav sistemine geçiş yapılmıştır. YGS puan hesaplamasında 6 farklı puan hesaplama türü uygulanırken LYS’de ise 5 ayrı alana karşılık gelen puan hesaplamasında 12 farklı hesaplama çeşidi uygulanmıştır. 2010

¹⁴⁶ Oğuz Gürbüzürk- Remzi Y. Kıncal, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 12/24 (2018), 40.

¹⁴⁷ Eşme, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi”, 149.

¹⁴⁸ Gürbüzürk- Kıncal, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”, 40.

¹⁴⁹ Eşme, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi”, 149.

¹⁵⁰ Gürbüzürk- Kıncal, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”, 40.

¹⁵¹ Gürbüzürk- Kıncal, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”, 41.

¹⁵² Arslan, “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş”, 40.

yılında üniversite sınavında bir diğer önemli değişiklik, meslek liselerine uygulanan katsayının alan içi 0,15 alan dışı 0,13 ile çarpılmasıyla etkisinin azaltılmış olmasıdır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bir yıl sonra 1/12/2011 tarihindeki kararıyla alan içi ve alan dışı kat sayı uygulamasını eşitlemiş ve meslek liselerine uygulanan katsayı engelini ortadan kaldırmıştır.¹⁵³

2018 yılında -günümüzde de devam eden- Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YKS) sınav sistemi uygulamaya konulmuştur. YKS sistemiyle beraber Temel Yeterlilik Sınavı (TYT), Alan Yeterlilik Sınavı (AYT) ve Yabancı Dil Testi (YDT) olmak üzere 3 ayrı oturum yapılmaya başlanmıştır. AYT ve YDT'ye girebilmek için TYT'ye girmek gereklidir. YKS sistemi 2010 yılından itibaren uygulamada olan YGS/LYS sistemi temel alınarak daha sade şekilde hazırlanmıştır.¹⁵⁴ Bu yeni sisteme göre birinci oturumda soru sayısı 160'tan 120'ye, ikinci oturumdaki soru sayısı 340'tan 120'ye, hesaplanan puan türü 18'den 5'e düşürülmüştür.¹⁵⁵

Görüldüğü üzere yükseköğretim sınavları tarihsel süreç içerisinde eğitim sisteminin ve çağın ihtiyaçlarına göre şekillenmiş ve farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Burada önemli olan sınavların amaca uygun, eğitimin kalitesini artırıcı nitelikte olmasıdır. Yükseköğretim kurumlarının ihtiyaçlarına uygun olarak öğrenci seçme işleminin gerçekleşmesidir. Bu doğrultuda sınav sistemi her zaman güncellenmeye ve geliştirilmeye açık olmalıdır.

1.3.6. Yükseköğretim Sınavları Ders Dağılımları

Yükseköğretim sınavları ders dağılımları zaman içerisinde farklı sınıflandırmalara tabi tutulsa da dersler ve içerikleri büyük oranda aynı kalmıştır. ÖSS sınavında sayısal ve sözel şeklinde bir sınıflandırma yapılmış, günümüzde uygulanan YKS'de ise temel yeterlilik ve alan yeterlik şeklinde bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Yükseköğretim sınavlarında hangi derslerin yer aldığına bakıldığında gerek ÖSS'de gerekse YKS'de temel olarak Türkçe, Sosyal Bilimler, Matematik ve Fen Bilimleri derslerinin yer aldığı görülmektedir.

¹⁵³ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 308.

¹⁵⁴ Ersin Örer, *2017 YKS Soru Dağılımındaki Düzenlemenin öğrencilerin Coğrafya Dersine Olan Tutumuna Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Konya: Necmettin Erbakan University (Turkey), 2020), 19.

¹⁵⁵ Örer, *2017 YKS Soru Dağılımındaki Düzenlemenin öğrencilerin Coğrafya Dersine Olan Tutumuna Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 20.

1975/1980 yılları arasında gerçekleştirilen ÜSS’de Genel Yetenek, Matematik, Fen Bilimleri, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil olmak üzere dört farklı testten oluşan sorular sorulmuştur.¹⁵⁶ 1981/1999 yılları arasında ÖSS ve ÖYS uygulanmıştır. ÖSS’de 88 sözel, 88 sayısal soru sorulurken ÖYS’de 63 Türkçe, 53 Matematik, 72 Sosyal Bilgisi, 63 Fen Bilgisi ve 75 Yabancı Dil sorusu sorulmuştur. ÖYS’de herkes tüm soruları çözmeyp, adaylar kendi alanıyla ilgili soruları çözmüşlerdir.¹⁵⁷

1999 yılında sınav siteminde yapılan değişiklikle ÖSS’de 90 sözel, 90 sayısal olmak üzere 180 soru sorulmuştur. Bu soruların sözel bölümde olanların 45 tanesi Türkçeyi kullanma, 45 tanesi Sosyal Bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücünü ölçen sorulardır. Sayısal bölüm sorularının ise 45 tanesi matematiksel ilişkilerden yararlanma, 45 tanesi Fen Bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücünü ölçen sorulardan oluşmaktadır.¹⁵⁸

2010 yılından itibaren uygulamaya konulan YGS/LYS siteminde soru sayılarında değişikliğe gidilmiştir. YGS’de 40 Türkçe, 40 Matematik, 40 Sosyal Bilimler, 40 Fen Bilimleri olmak üzere 160 soru sorulmuştur. LYS 5 ayrı oturumda gerçekleşmiştir. LYS-1’de 50 Matematik, 30 Geometri; LYS-2’de 30 Fizik, 30 Kimya, 30 Biyoloji; LYS-3’te 56 Türk Dili ve Edebiyatı, 24 Coğrafya-1; LYS-4’te 44 Tarih, 16 Coğrafya-2, 10 Psikoloji, 10 Sosyoloji, 10 Mantık; LYS-5’te 80 İngilizce, 80 Fransızca, 80 Almanca sorusu sorulmuştur.¹⁵⁹

Bir ilk olarak 2013 yılında YGS’de Sosyal Bilimler Testi içerisinde 5 DKAB sorusunun sorulması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁰ Yine aynı yıl LYS-4’te 8 DKAB sorusu sorulmuştur. 2018 yılında uygulamaya giren YKS’de ders çeşitliliği anlamında bir fark olmasa da soru sayıları ve dağılımları ile ilgili değişiklikler gerçekleşmiştir. Tablo 14’te YKS’de soru sorulan dersler ve soru sayıları paylaşılmıştır. Ayrıca YDT’ye Arapça ve Rusça dillerinden girme imkânı verilmiştir.

¹⁵⁶ Gürbüzürk- Kıncal, “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”, 40.

¹⁵⁷ Örer, 2017 *YKS Soru Dağılımındaki Düzenlemenin öğrencilerin Coğrafya Dersine Olan Tutumuna Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 10.

¹⁵⁸ “ÖSS Soru Kitapçığı” (ÖSYM, 2000).

¹⁵⁹ “ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi” (Erişim Tarihi 08/04/2024).

¹⁶⁰ “ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi”, 2013-*YGS’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Sorularının Yer Alması* (15 Şubat 2013).

	Testler	Soru Sayısı
Temel Yeterlilik Testi (TYT)	Türkçe Testi	40
	Sosyal Bilimler Testi	5
	Tarih Coğrafya	5
	Felsefe	5
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (veya ilave Felsefe soruları)	5
	Temel Matematik Testi	40
	Fen Bilimleri Testi	7
	Fizik	7
	Kimya	6
	Biyoloji	6
Alan Yeterlilik Testleri (AYT)	Türk Dili ve Edebiyatı- Sosyal Bilimler-1 Testi	24
	Türk Dili ve Edebiyatı	10
	Tarih-1	6
	Coğrafya-1	6
	Sosyal Bilimler-2 Testi	11
	Tarih-2	11
	Coğrafya-2	12
	Felsefe Grubu (Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Mantık)	6
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (veya ilave Felsefe Grubu soruları)	6
	Matematik Testi	40
Yabancı Dil Testi (YDT)	Fen Bilimleri Testi	14
	Fizik	13
	Kimya	13
	Biyoloji	13
	Yabancı Dil Testi	80

Tablo 14: YKS Ders ve Soru Dağılım Tablosu

Kaynak: “2020 Yükseköğretim Kılavuzu” (ÖSYM) (Erişim Tarihi 08/04/2024), 47. ¹⁶¹

1.3.7. Yükseköğretim Sınavlarında Din Öğretiminin Yeri

Eğitim öğretim sistemi içerisinde din öğretimi, her dönem önemli bir yer tutmuş, tarihsel süreç içerisinde tartışılan bir konu olmuştur. Gerek yükseköğretimde gerekse ilk ve ortaöğretimde din eğitimi konusunda aksaklık yaşanan dönemler olsa da eğitim öğretim sistemi içerisinde varlığını devam ettirmiştir. Din öğretiminin eğitim sistemi içerisindeki varlığı benzer orantıda yükseköğretime geçiş sınavlarına yansımamıştır. Din dersleri; tarih, coğrafya, edebiyat, matematik vb. gibi değerlendirilmemiş, uzun yıllar

¹⁶¹ “2020 Yükseköğretim Kılavuzu” (ÖSYM) (Erişim Tarihi 08/04/2024), 47.

yükseköğretim sınavlarında bu derslere yer verilmemiştir. Yüksek din öğretimine geçiş uygulamaları, diğer yükseköğretime geçiş uygulamaları ile benzer özellik göstermiştir.

1959 yılında eğitim-öğretime başlayan Yüksek İslam Enstitüsüne (YİE) öğrenci alımları yalnızca imam hatip okulu mezunları arasından gerçekleştirilmiştir. YİE'nin hazırladığı Türkçe-Kompozisyon, Arapça ve Tefsir yazılı sınavlarına girdikten sonra başarılı olanlar YİE'de Kur'an-ı Kerim, Arapça ve Hadisten sözlü sınava tabi olmuşlardır. Bu sınavda da başarılı olan öğrenciler YİE'ye kayıt yapmaya hak kazanmışlardır.¹⁶²

1975 yılında ÜSYM'nin kurulması ile yükseköğretime geçiş merkezi hale gelmiştir. ÜSYM'nin gerçekleştirdiği ÜSS'de belli puan alanlar YİE'lere ön kayıt yapma hakkı elde etmişlerdir. Daha sonra YİE bünyesinde kurulan komisyonlarca Kur'an-ı Kerim ve Arapçadan sözlü sınavlar gerçekleştirilmiş, başarılı olanlar kesin kayıt hakkı elde etmişlerdir.¹⁶³ Bu durum YİE'lerin kapatılıp İlahiyat Fakültelerinin açılmasına değin devam etmiştir.

İlahiyat Fakültelerine giriş, diğer lisans bölümleri gibi merkezi sınavlarla (ÖSS, ÖYS, YGS, YKS) gerçekleşmiştir. 2013 yılına değin yükseköğretim merkezi sınavlarında din bilgisini ölçen bir test uygulanmamıştır. 2013 yılında yapılan değişiklikle ilk kez merkezi bir sınav olan YGS ve LYS'de toplam 13 DKAB sorusuna yer verilmiştir. Günümüzde uygulanan YKS sınavında da bu uygulama devam etmekte olup TYT ve AYT de toplam 11 DKAB sorusu sorulmaktadır.

Görüldüğü üzere üniversite giriş sınav sistemi zaman içerisinde değişmiştir. Değişen sistemin din eğitimi ile bağlantısına bakıldığında özellikle 1959-1980 yılları arasında YİE'lerin din eğitimi ağırlıklı sınavlarla öğrenci aldıkları görülmektedir. Bu tarihten sonra 2013 yılına kadar ilahiyat ve benzeri fakülte ve bölümler de dahil olmak üzere yükseköğretim sınavlarında din eğitimi ile ilgili herhangi bir soruya yer verilmemiştir.

Yapılan çalışmalarda bu durum okullardaki DKAB dersine olan ilgiyi önemli oranda etkilediği gibi¹⁶⁴ derslerinin önemli kısmı din eğitimi olan İHL'leri de etkilemiştir.¹⁶⁵ İşte

¹⁶² Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 376.

¹⁶³ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 376.

¹⁶⁴ Mahmut Zengin- Abdurrahman Hendek, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Dersleri: Statü, Programlar ve Çoğulculuk* (İstanbul: Dem Yayınları, 2021), 150.

¹⁶⁵ Zehra Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)* (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 48; Salim Konal, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 75; Onur Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev*

bu çalışmada bu etkinin öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında ele alınması ve durumun ortaya konması amaçlanmaktadır.

2. BÖLÜM: ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM SINAVLARININ AİHL MESLEK DERSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bu bölümde Sakarya ilinde AİHL meslek dersi öğretmeni olarak görev yapan katılımcılarla (13) yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular araştırma sorularına uygun olarak temalara ayrılmış ve aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. Temalar, katılımcı cevaplarına göre alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

2.1. AİHL Meslek Derslerinin Önemi

Araştırmada meslek derslerine yükledikleri anlam ve önemi ortaya çıkartmak adına katılımcı öğretmenlere: “Sizce AİHL meslek derslerinin önemi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmeye katılan bütün katılımcılar bu soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (10) meslek derslerinin din öğretimi noktasında önemli olduğunu vurgulamış, bazı katılımcılar (3) ise dersleri ahlaki ve dini gelişim noktasında önemli görmüşlerdir. Meslek derslerinde din öğretiminin önemi noktasında görüş bildirenler; meslek derslerinin dini doğru kaynaklardan öğretmesi, detaylı din eğitimi vermesi, hayat boyu gerekli olan din eğitimi vermesi, Kur'an öğretimine katkı sağlaması konularına dikkat çekmişlerdir. Ahlaki ve dini gelişim noktasında görüş bildirenler ise dünya ve ahiret saadetini amaçlaması ve öğrencilerin İslam terbiyesi ile ahlaklanmaları konusunda meslek derslerine önem atfetmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 15 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Toplam
Din öğretimi	Dini doğru kaynaklardan öğrenmek	Ö4, Ö7, Ö10, Ö12, Ö13, Ö10	6
	Detaylı din eğitiminin verilmesi	Ö8, Ö9	2
	Hayat boyu etkileyecek din eğitimi alması	Ö11	1
	Kur'an öğretimi	Ö2	1
Ahlaki ve dini gelişim	Dünya ve ahiret mutluluğu	Ö1, Ö6	2
	Öğrencilerin İslam terbiyesi ile ahlaklanmaları	Ö5	1

Tablo 15: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Önemi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Meslek derslerinin dini doğru kaynaktan aktarılması, din derslerinin eğitimli kişiler tarafından verilmesi bakımından önemini vurgulayan bir katılımcı görüşünü şöyle ifade etmiştir:

“Sadece imam hatip değil, bu bizim gördüğümüz derslerin normal Türkiye şartlarında yaşayan insanların ... doğru kaynaklardan öğrenmesi açısından bence iyi bir ortam diye düşünüyorum. Hani hem bu dersler hem okul, hani imam hatip okulu olarak çünkü bu konuları alacakları çok meta var, özellikle teknolojik aletlerde. Ama ne kadar verimli aldıkları ne kadar sağlıklı aldıkları. Yani örnekler üzerinden baktığımızda çok tartışmalı. Ama bizler gibi bu alanda eğitilmiş kişilerden eğitim alması [önemli]. Çocuğun bizim derslerimizi görmesi, mesela bir tefsir dersini hadis dersini görmesi bence çok daha verimli bir bilgi aktarımını sağlıyor diye düşünüyorum.” (Ö4)

Meslek derslerinin detaylı din bilgisi verdiğini/vermesi gerektiğini savunan bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Yani bizim asıl derdimiz burada öğrenciye ciddi anlamda bir din eğitim vermek ve bunu da yaparken mesela normal dışarıda liselerdeki din kültürü gibi değil. Detaylı işte. Tefsirdi, fıkhı, hadisti burada özellikle ilmiyal bilgisi dediğimiz hem akaid açısından hem fıkıh açısından. Bunları sağlam bir şekilde öğrenciye verip yetiştirmek meslek derslerinin amacı bu.” (Ö8)

Meslek derslerindeki bilgilerin hayat boyu etkileyeceğine değinen Ö11 meslek derslerinin önemine dair şunları söylemiştir: “Meslek dersleri dini konularda bilgi sahibi olmalarını

sağlar. İmam hatip mezunu olan bir kişi doktor da olsa mühendis de olsa, gazeteci de olsa bu okullarda dini bilgileri öğrenerek gidecek. Bu bilgiler, hayat görüşlerini ve mesleğini icra etmesini etkiler diye düşünüyorum.” (Ö11)

Meslek derslerinin Kur'an öğretimi açısından önemini Ö2 şu şekilde ifade etmiştir: “Özellikle, Kuran dersi anlamında ben çok önemli bir yer teşkil ettiğini düşünüyorum. Lise çocuğunun yaş itibarıyla artık eski zamandaki gibi kurslara gitme durumları günümüzde çok aktif değiller. Yani o açığın biraz daha kapandığını daha toparlanabildiğini düşünüyorum.”

İki katılımcı meslek derslerinin dünya ve ahiret mutluluğu için gerekliliğine dikkat çekmiş ve birisi şu şekilde durumu ifade etmiştir: “Buradaki verilen bilgilerin dünya hayatında faydası ahiret hayatında da faydası olduğu düşündüğümüz için bence en kıymetli derslerin bunlar olduğunu düşünüyorum. Öğrenciye bir bakış açısı ondan sonra dünyada yaşama gayesinin ne olduğunu belirttiğiniz için önemli” (Ö6).

Bir başka katılımcı meslek derslerinin öğrencilerin İslam terbiyesiyle ahlaklanmalarına katkısı konusunda görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Çocukların dini hayat ve yetişmelerinde ve İslam terbiyesi ahlakıyla ahlaklanmaları açısından ... her halükârda kendisini belli ediyor mesela.” (Ö5)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde meslek dersleri öğretmenlerinin meslek derslerine verdiği önem ile Öğretim Programında belirtilen vizyonun önemli oranda örtüştüğü gözükmektedir. AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programında din öğretiminin vizyonu şu şekilde açıklanmıştır:

“İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını içselleştiren; Hz. Muhammed'i (s.a.v.) model alan; araştıran, sorgulayan ve edindiği bilgiler ışığında aklını kullanarak problemlere çözüm üretebilen; ibadetlerle ilgili uygulama becerisine sahip olan, dünya ahiret dengesini kurabilen; İslam'ın temel kaynaklarını tanıyan, din hizmetleri uygulama becerisi kazanan; toplumu din konusunda aydınlatan ve onların dinî bilgilerle ilgili ihtiyaçlarına cevap verebilen bireyler yetiştirmektir.”¹⁶⁶

Katılımcı öğretmenler farklı noktalara temas etseler de din öğretimi ve hayata bakışta meslek derslerinin önemli bir yeri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak öğretmenlerin vizyon ifadesinde geçen öğrencilerin bu dersleri aldıklarında din hizmetleri uygulama becerisi kazanacağı ve toplumu bu konuda aydınlatacağı gibi hususlara değinmedikleri

¹⁶⁶ AİHLMDÖP, 11.

de dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin meslek derslerinin mesleki beceri kazandırma konusunda bir önem atfetmemeleri, özellikle mesleki becerinin yükseköğretimde kazandırıldığı düşüncesi olabilir. Öğretmenlerin genel olarak ifadeleri incelendiğinde meslek derslerine mesleki beceri kazandırmadan ziyade dini bilgi anlamında temel oluşturma hedeflerinin olduğu gözükmemektedir.

2.2. AİHL Meslek Derslerinin Problemleri

Herhangi bir konuda iyileştirme yapılabilmesi için problemin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Katılımcıların meslek derslerinde problem olarak nitelendirdikleri hususları tespit etmek amacıyla öğretmenlere “Sizce AİHL meslek derslerinin en önemli problemi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı bu soruyu cevaplandırıp problem olarak gördükleri hususları ifade etmişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin meslek derslerinde problem olarak işaret ettikleri konuların başında, öğrencilerin derse isteksiz katılıyor olması (5) ve bu derslerden üniversite sınavlarında soru çıkmaması (4) gelmektedir. Yine, derslerde teorik kısmın yoğun olması (2), ders saatlerinin önceki yıllara göre azaltılıp sadeleştirilmiş olması (1) ve sekülerleşmenin etkisi (1) katılımcıların üzerinde durdukları problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
İsteksiz katılım	Ö3, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13	5
Üniversite sınavında çıkmaması	Ö1, Ö6, Ö7, Ö9	4
Teorik kısmın yoğun olması	Ö2, Ö4	2
Ders saatlerinin azaltılıp, sadeleştirilmesi	Ö5	1
Sekülerleşme etkisi	Ö8	1

Tablo 16: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Problemleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı öğretmenlerin yoğunlaştıkları konuların başında öğrencilerin derslere isteksiz katılım göstermeleri gelmektedir. Katılımcı ifadelerine bakıldığında derslere isteksiz katılımın okula isteksiz gelmeleri ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okula isteksiz gelmelerinin ilgiyi azalttığını düşünen bir katılımcı; “Şöyle diyebiliriz, öğrenciler genelde kendi istekleriyle gelmedikleri için okula imam hatip liselerine, burada zorlanıyoruz açıkçası. İlgilerini çekmiyor. Yani din derslerine karşı bir ön yargıları var. Bu ön yargılarını kırmak asıl gayemiz o.” (Ö3) şeklinde açıklama yaparken, okula isteksiz gelmenin öğretimi zorlaştırdığına değinen bir başka görüşmeci şunları söylemiştir: “Zorla

getirilmiş, bilinçsiz bir şekilde tercih edilmiş bir şekilde sınıfta bulmuyorsa o zaman bir verim de alınamıyor işte bu zorlaştırıyor. Öğretmeni de zorlaştırıyor, öğrenciye de zor geliyor ama bilinçli bir şekilde geldiyse algısı açıksa bence bir sıkıntı yok.” (Ö10) Öğrencilerin İHL’ye isteksiz geldikleri başka araştırmalarda da görülmektedir. Mücahit’in 2016 yılında yaptığı araştırmada İHL’ye kendi isteği ile gelen öğrencilerin oranı %34,5’tir.¹⁶⁷ Aşlamacı’nın 2016 yılında araştırmada ise kendi isteği ile bu okulları tercih edenlerin oranı %40,3’tür.¹⁶⁸ Bu araştırmalardan öğrencilerin büyük bölümünün İHL’ye kendi istekleri ile gelmedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların dördü üniversite sınavlarında meslek derslerinden soru çıkmamasını meslek derslerinin en önemli problemi olarak zikretmiştir. Bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir. “Valla en önemli sebep, şu andaki sistemsal durum olduğunu düşünüyoruz. Şu andaki sistemde sınav endeksli bir yaklaşım olduğu için ve bütün herkes buna dönük bir çalışma yaptığı için meslek derslerinde de sınavlarda soru çıkmadığı için tabii ikinci planda kalmış dersler olarak gözüküyor yani.” (Ö6) Konuyla ilgili bir başka katılımcı şunları söylemiştir;

“Yani öğrencilerin bizim derslerimize yönelik motivasyon eksikliği en büyük problem. Yani öğrenciler, üniversite sınavlarına yönelik de baktıkları için olaylara daha çok bizim dersleri okumasa da olur ya da başka şekilde telafi edebilir [diye görüyorlar]. Yani ikinci derecede öncelik açısından geriye düşüyor bizim derslerimiz. Tabii burada öğrencinin okula geliş şeyleri var. ... çocukların işte bu küçüklükten beri akademik başarıya yönelik, üniversiteye yönelik hazırlandığı için çocuklar burada problem bizim derslere yansıyor” (Ö7)

Çalışmada cevap aranan temel soruların başında üniversite sınavlarının meslek dersleri üzerindeki etkisi olup olmadığıdır. Bu noktada bazı katılımcıların meslek derslerinin problemlerine işaret ederken, üniversite sınavında soru çıkmamasını en önemli problem olarak ifade etmiş olmaları kayda değerdir.

Aşlamacı, Türkiye geneli AİHL yöneticileriyle yaptığı araştırmada bezer bulguya ulaşmıştır. Öğrenci temalı sorunlar kapsamında, 25 katılımcıdan 10 katılımcı, öğrencilerin üniversite yönelimleri ve üniversite sınav sisteminden kaynaklanan

¹⁶⁷ Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*, 120.

¹⁶⁸ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 31.

sorunlara işaret ederek üniversite sınavlarına hazırlık sürecinin AIHL’lerdeki din eğitimi için sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir.¹⁶⁹

Görüşmelerde meslek derslerinin problemlerine dair katılımcıların dikkat çektikleri konulardan biri de derslerde teorik kısmın yoğun olmasıdır. Konuyla ilgili bir katılımcının görüşleri şu şekildedir.

“Bazı derslerin o ilk içerik kısımlarında falan çok böyle yoğun bir şekilde kavramlara çocukları boğarak asıl vermemiz gereken yeri, bazı noktalarda kaçırdığımız mesela. Çok teoride kalma durum olabiliyor. Mesela hadis dersinde hani daha böyle hadis üzerinden gidilse. Lise ergenliğine, lise gençliğine pratikte uygulanabilecek konuları alabilecekken öğrencilerin kavramlar arasında boğulduğunu düşünüyorum. Çocuk bu. Teoride kaldığı için sıkılıyor. Haliyle derse olan ilgisini kaybettiğini düşünüyorum.” (Ö2)

Bir başka katılımcı ise derslerin azaltılıp sadeleştirilmesini problem olarak görmüştür. “Akademik başarıyla üniversiteye yoğunlaşan çalışmalar sebebiyle dediğimiz gibi ders saatleri azaltıldı. Daha sadeleştirilip, daha yüzeysel bir şekilde ele alıp öğretilmesi seçildi yani.” (Ö5)

“Sekülerleşme, belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğaüstü alanın, yani dinin, dînîmsi yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğaüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme güçlerinin azalması demektir.”¹⁷⁰ Bu tanıma göre sekülerleşme arttıkça din ve dine dayalı yaşamın zayıflayacağı iddia edilmiştir. Katılımcılardan biri günümüzde sekülerleşmenin arttığını haliyle bu durumunun din öğretimine dayalı olan meslek dersleri için temel problem olduğu üzerinde durmuş, sorumuzu aşağıdaki şekilde cevaplamıştır.

“Sekülerleşme. Özellikle dindar kesim diye işte adını koyduğumuz bir kesim çocuklarını imam hatibe gönderiyor. Bunlar işte belli bir yaş grubundalar ya seviyesinde işte 40 50 yaş civarındalar. Bunlar ciddi anlamda sekülerleştikleri için, bu sekülerleşme öğrencilerine yansdı. Öğrenciye yansıyınca ne oldu? Öğrenci artık dini değerleri önemsememeye başladı. İşte namaz kılma oranları düşüyor. Gün geçtikçe yani bırakın onu bu işi amele dökmeyi. Mental olarak bile çocuklar bir nebze böyle aşağı doğru düştüler. Yani bu imam hatipli olma, imam hatip şuuru

¹⁶⁹ İbrahim Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma”, *Electronic Turkish Studies* 12/10 (2017), 58.

¹⁷⁰ Volkan Ertit- Besim F. Dellaloğlu, *Sekülerleşme Teorisi: Sekülerleşen Türkiye’nin Analizi* (Ankara: Liberte Yayınları, 2019), 47.

taşıma ya da işte böyle bir ülke ideal ya da işte bir ilahi kelimetullah yani bunları çok fazla değer vermiyoruz. Bu da tamamen sekülerleşmeden kaynaklı. Ailesinin işte ciddi anlamda maddi kaygılar var işte...(Ö8)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde meslek derslerinde görülen problemlerin bazılarının sistemsel bazılarının kişisel bazılarının ise içerikle ilgili olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar sınav sistemi ile ilgili sistemsel bir problem gördüklerini ifade ederken bazı katılımcılar öğrencilerin okula isteksiz gelmeleri sebebiyle bu derslerde de isteksiz olmasına ve öğrencilerin dersleri önemsemediğine dikkat çekmişlerdir. Bazı katılımcılar içerikle ilgili olarak derslerde teorik kısmın yoğun olmasını problem olarak görmüşlerdir.

2.3. AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirilmesine Hizmet Etme Durumu

Cumhuriyete geçişten sonra Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile din görevlisi ihtiyacını karşılayan medreseler ve mektepler Maarif Vekaletine bağlanmış, eğitim sisteminde temel bir dönüşüm başlamıştır. Yine bu kanuna göre; "...imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir."¹⁷¹ ifadesine yer verilmiş dolayısıyla din görevlisi yetiştiren mekteplerin açılması kararlaştırılmış ve bu doğrultuda İmam Hatip Mektepleri açılmıştır. Bu anlamda İmam Hatip okullarının temel amacı toplumun din görevlisi ihtiyacını karşılamaktır. Bunun yanında Milli Eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip Liselerinin kapsamı genişletilmiş ve bu okullar; "İmam Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır."¹⁷² şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre imam hatip liselerinin din görevlisi yetiştirmenin yanında yükseköğretime de hazırlık sürecini barındıran bir yapıda olduğu söylenebilir.

Bu doğrultuda çalışmada katılımcılara; "İmam-hatip gibi din görevlileri yetiştirmek için kurulmuş olan AİHL'lerde meslek derslerinin, bugünkü şartlarda amaca hizmet edebilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu (9) meslek derslerinin soruda belirtilen amaca hizmet etmediğini yahut zayıf kaldığını ifade etmiştir. Amaca hizmet ettiğini düşünen (2) ve

¹⁷¹ TDK, md. 4.

¹⁷² METK, md. 32.

meslek dersleri din görevlisi yetiştirme anlamında bir amacı bulunmadığını (2) ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

Meslek derslerinin amaca hizmet etmediğini düşünen katılımcılar bu düşüncelerini müfredatın zayıflaması (5), öğrenci isteksizliği (3), bilinçsiz tercihler (1), üniversite sınavına hazırlık (1) ve kolaylaştırma anlayışı (1) gibi gerekçelerle açıklamışlardır. Konu ile ilgili Tablo 17 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Toplam
Meslek dersleri din görevlisi yetiştirme anlamında amaca hizmet etmiyor yahut yetersiz	Müfredatın zayıflaması	Ö5, Ö6, Ö9, Ö11, Ö4	5
	Öğrenci isteksizliği	Ö7, Ö8, Ö11	3
	Bilinçsiz tercihler	Ö1	1
	Üniversite sınavına hazırlık	Ö3	1
	Kolaylaştırma anlayışı	Ö6	1
Meslek dersleri din görevlisi yetiştirme anlamında amaca hizmet ediyor.		Ö2, Ö10	2
Meslek dersleri din görevlisi yetiştirme anlamında bir amacı bulunmuyor.		Ö8, Ö13	2

Tablo 17: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirme Konusunda Amaca Hizmet Etmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ders içeriği kazandırılmak istenen özelliklerle doğrudan ilgilidir. Bu noktada din görevlisi yetiştirmek için müfredatın zayıf olduğunu söyleyen katılımcılardan biri şöyle demiştir:

“Eskiden din görevlisi yetiştirmede yeterliydi. Amacına hizmet ediyordu. Ama şu anda müfredatım yıllar içinde, güncellenmesi işte daraltılması sebebiyle bence yeterli gelmiyor ki, hatta şu anda Diyanet bildiğim kadarıyla yeni atandıktan sonra memurları belli bir dönem eğitime alıp ondan sonra görevlendiriyor. Dolayısıyla bence şu anda yeterli değil. Çünkü Kuran-ı kerim dersinde mesela ezberler işte birkaç senedir müfredat değişiyor, azalıyor. Dolayısıyla şu anda bir. İmam hatip lisesinde Kur'an-ı Kerim derslerini geçen bir kişinin direkt imam hatip olarak başlaması bence yeterli olmayabilir.” (Ö9)

Mücahit gerçekleştirdiği araştırmasında meslek derslerinin mesleki yeterliliği ile ilgili olarak katılımcı öğretmenlere; “Meslek derslerindeki konular imam hatiplik/Kur'an kursu öğreticiliği formasyonu için yeterlidir.” ifadesini yöneltmiştir. Katılımcıların

%37'si bu ifadeye katılmadıklarını beyan etmiştir.¹⁷³ Bu sonuca göre meslek dersleri müfredatının mesleki yeterliliği kazandırmada kısmen yetersiz olduğu söylenebilir.

Katılımcıların bazılarına göre, mesleki anlamda yeterliliği engelleyen hususlardan biri öğrencinin isteksiz oluşudur. Eğitimde elbette ki istekli olmak eğitimin niteliğini arttırıcı bir husustur. Öğrencilerin isteksiz olması derslerin amacına ulaşmamasına neden olabilir. Öğrenci isteksizliğinin mesleki yeterlilik kazandırma da engel teşkil ettiğinin düşünen bir katılımcı şöyle demiştir: “28 Şubat sonrası imam hatiplerin müfredatı çok fazla sadeleştirildi ama yeni nesil de maalesef dini bilgileri öğrenmeye çok meraklı değil. Var olan müfredatı zorla öğretmeye çalışıyoruz.” (Ö11)

Bazı öğrencilerin AİHL'ye isteksiz ya da zorunlu geldiğini bu durumun mesleki yeterlilik anlamında zafiyet oluşturduğunu ilahiyatlara da zoraki şekilde gittiğini ifade eden bir katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Yani İmam Hatip Lisesine gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu ya puanın hiçbir yere yetmeyip gelenler. Bu arada tabi yüksek puanlı olan imam hatipleri bunun dışında tutuyorum. Ya da aile baskısıyla gelen öğrencilerin çoğunluğu. Bu şekilde bilinçli bir şekilde imam hatip olarak olduğu için gelen öğrencilerin sayısı çok az. Bunların da çok azı İlahiyat düşünüyor. Maalesef ki başka amaçlar edinip başka bölümleri hedefleyip sonunda puanı yetmediği için İlahiyat seçen öğrencilerde çok fazla bence. Bu daha büyük bir soruna sebep oluyor git gide. Çünkü donanımı daha düşük olan öğrenciler ilahiyata gitmesine sebep oluyor. Bu da daha sonrasında din hizmetlerinde sorun teşkil eder diye düşünüyorum.” (Ö1)

Bir katılımcı ise üniversite sınavlarının ders kazanımlarını aktarmaya engel olduğunu; “Müfredat güzel aslında ama tam müfredata uygun işlenemediği için işleyemediğiniz için özellikle mesela 12. sınıflarda sınava çalıştıkları için tam anlamıyla verim sağlanamıyor.” (Ö3) sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcılardan biri, meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme amacından uzak olmasını dersin kolaylaştırılması ile ilişkilendirmiştir. Bu konuda şunları ifade etmiştir:

“Ben bugünkü durumda şöyle diyelim, amaçtan epey uzak olduğunu düşünüyorum. Açıkçası eski öneminin yani bizim öğrenci yıllarımızdaki öneminin bile kalmadığını düşünüyoruz. Ne kadar kolaylaştırırsa kolaylaştırılsın, daha da kolaylaştırılması [bekleniyor.] İşte hem yukarıdan hem aşağıdan farklı baskıların gelmesi nedeniyle.

¹⁷³ Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*, 228.

Meslek dersi öğretmenlerinde bir yılgınlığın da oluştuğunu düşünüyorum. Açıkçası bu noktada özverili çalışılıyor ama çok büyük engeller var yani. Yani sistemsiz sıkıntılar var. Yani daha doğrusu sistemden gelen. Bu da yine din görevlisi yetiştirme anlamında zafiyete de sebep oluyor. Öğrenci diğer derslere önem veriyor. Meslek derslerinde de belli bir müfredat var. Beklenen var, bunu yapmıyor. Öğrenci yapmayınca tabi biraz düşük olunca kültür dersinde bu kadar aldım, meslek dersinde niye daha düşük [aldım]? İşte siz de onu çıkartın, hatta bazılarında duyuyoruz işte taban puan yetmiştir. Bunda yani hiçbir şey yapmasa da en az yetmiş alsın, yukarı olsun gibi bir yaklaşım içerisinde. Bu da ne yapıyor? Öğrenciyi tembelliğe sevk ediyor her geçen yıl. Müfredatı biraz daha böyle sadeleştirmek [istiyorlar.] Sadeleştir, sadeleştir neredeyse imam hatiplerde şeye düşeceğiz. Namaz sürelerine kadar düşeceğiz. Yani o noktaya kadar geldik.” (Ö6)

Bazı katılımcılar meslek derslerinin, din görevlisi yetiştirmede yeterli olduğunu ifade etmiştir. Meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında amaca hizmet ettiğini düşünen katılımcılardan birinin görüşü şu şekildedir:

“Lise düzeyinde yeterli. Ben böyle görüyorum. Çünkü kendi döneminde karşılaştırıyorum. Özellikle bizim dönemimizde hiçbir meslek dersi hocasının bize bu bilgileri verdiğini ben hatırlamıyorum, yani vermiyorlardı genelde biz derslerimizi işleyemiyorduk ama bu dönemde biz olabildiğince dersi işlemeye çalışıyoruz. Hatta sınav formatlarına bakarak işte bu din hizmetleri sınavı var, DHBT denilen Diyanet sınavı, buradaki sorular üzerinden ders anlatmaya da çalışıyoruz. Yeri gelince eğer buna dikkat edildiği zaman zaten onların sorduğu sorular, onu istediği nitelikler verilmiş oluyor.” (Ö10)

Bazı katılımcılar ise meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme noktasında gerçekte bir amacının bulunmadığını ifade etmiştir. Bu noktada katılımcılardan biri düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

“Şöyle, yani belki imam hatiplerin kuruluş felsefesinde din görevlisi yetiştirme var ama şu anki vizyon, misyon, işte veya bakanlığın bizim önümüze koyduğu programda böyle bir amaç yok. Yani birincil amaç din görevlisi yetiştirmek değil, o artık ötelendi. Şimdi din görevlisi yetiştirmek için Diyanet akademi kuruldu yani. Oraya bile seçim yaparken ilahiyat mezunu arasından seçiyor. Yani daha kaliteli alıyor oraya. Yani bu artık rafa katmış gibi ama dediğim gibi en basit şeyleri bile öğretmekte zorlanıyoruz.” (Ö8)

İHL’ler ilk açıldığı dönemde imam ve hatip yetiştirmek amacıyla açılmalı da süreç içerisinde amaçsal ve yapısal değişikliklere uğramıştır. İmam Hatip Okullarının tekrar açılışı (1951)

sürecinde, lise düzeyi eğitim meslek ediniminde önemli bir yer tutarken günümüzde meslek ediniminde üniversiteler önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebepten olacak ki 1951-1971 yılları arası meslek dersleri saatlerinin diğer ders saatlerine oranı %42¹⁷⁴, 1974/1975 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan ders çizelgesinde %40,7¹⁷⁵, 1984/1985 yılında uygulamaya konulan ders çizelgesinde %37,2¹⁷⁶, 1998/1999 yılında uygulamaya konulan ders çizelgesinde %47,2¹⁷⁷, 2005/2006 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan ders çizelgesinde %42,8¹⁷⁸ olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oran araştırmanın gerçekleştiği yıl olan 2023/2024 eğitim öğretim yılında %25 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun ve farkın elbette ki mesleki kazanıma etkisi olacaktır. Katılımcı öğretmenlerin birçoğu bu durumu izah etmeye çalışmış ve mevcut meslek derslerinin amaca hizmet etme noktasında yetersiz kalacağını ifade etmiştir.

2.4. AİHL Meslek Derslerine Karşı Öğrencilerin Tutum ve Motivasyonu

Öğrencilerin derse karşı tutum ve motivasyonu, ders başarısını doğrudan etkileyen konular arasındadır. Bu anlamda katılımcı öğretmenlere öğrencileri derse motive eden hususlar, YKS’de meslek derslerinin soru temsilinin olmayışının motivasyona etkisi ve derse motive etmek için kullandığı yöntemler sorulmuştur.

2.4.1. Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu

Çalışmada katılımcı öğretmenlere “Sizce öğrencileri derse motive eden en önemli hususlar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar öğrencilerin meslek derslerine ilgi ve motivasyonuna yönelik olarak; öğretmenlerin motivasyonda önemli bir yer tuttuğunu(5), üniversite sınavlarının motivasyonu olumsuz etkilediğini (4), sınıf düzeyine göre ilgi motivasyonlarının değiştiğini (3), motivasyonun öğrenci ilgi ve beklentisine göre değişkenlik gösterdiğini (3), günlük hayatla bağlantı kurduklarında ilgi motivasyonun arttıklarını (3), öğrencilerin meslek derslerini gereksiz gördüğünü (2), sevgi ve iletişimin motivasyonu arttırdığı (2), ders notunun kısmen motive ettiğini (2) ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 18 hazırlanmıştır.

¹⁷⁴ İbrahim Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013), 75.

¹⁷⁵ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*, 87.

¹⁷⁶ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*, 93.

¹⁷⁷ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*, 103.

¹⁷⁸ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*, 106.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Öğretmenlerin motivasyon için önemli bir yer tutması	Ö2, Ö4, Ö8, Ö11, Ö13	5
Üniversite sınavlarının motivasyonu olumsuz etkilemesi	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6	4
Sınıf düzeyine göre ilgi motivasyonlarının değişmesi	Ö1, Ö4, Ö5	3
Motivasyonun öğrenci ilgi ve beklentisine göre değişkenlik göstermesi	Ö7, Ö10, Ö12	3
Günlük hayatla bağlantı kurduklarında ilgi motivasyonunun artması	Ö1, Ö3, Ö5	3
Öğrencilerin AIHL meslek derslerini gereksiz görmesi	Ö1, Ö6	2
Sevgi ve iletişimin motivasyonu arttırması	Ö2, Ö4	2
Ders notunun kısmen motive etmesi	Ö5, Ö11	2

Tablo 18: Öğretmenlere Göre Öğrencilerin AIHL Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların önemli bir kısmı (5) motivasyonda öğretmen etkisine dikkat çekip öğrencinin motivasyonunda belirleyici unsurun, öğretmen olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda bir katılımcı düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

“Bu derslere motivasyonu (ben biraz lisede en azından şu an beşinci yılıma girmiş bir öğretmen olarak) düşündüğüm zaman lise öğrencisine genellikle bilinçli hareket edildiğinden öğrencilerin ilk önce hoca algıları oturuyor. Daha sonra derse karşı tutumlarının oturduğunu düşünüyorum. O yüzden öğrenci bizden kaynaklı derse ya daha sıcak bakıyor ya da daha soğuk veya uzak durduğunu düşünüyorum. Hani hocayla yaşadığı sıkıntıyı derste de yansıtabiliyor. Biz de meslek hocaları olduğumuzdan kaynaklı bizim bu konuda 2 kat sorumluluk aldığımızı düşünüyorum. Çocuğa ben kendimi sevdiremeyince veya çocukla iletişimi oturamayınca otomatik olarak motive olamıyor.” Ö2

Çalışmada katılımcıların bazıları (4), üniversite sınavlarının, öğrenci motivasyonunu etkilemesi üzerinde durmuşlardır. Bunu konuda bir katılımcı düşüncelerini; “Derslere karşı, hele son sınıfların 11-12’ler daha ziyade üniversiteye yönelik düşündükleri için meslek derslerine karşı ilgi alakaları biraz vasat. Ancak işte dersi geçebilmek için gerekli

zamanla ve kořullarda biraz üzerine dűřüyor” (Ö5) řeklinde ifade etmiřtir. Bir bařka katılımcı ise bu konuda řunları söylemiřtir:

“Genel olarak tutumu dediğimiz gibi yani sınavlarda çıkmadığı için biraz böyle niye biz bunları okuyoruz modunda olan öğrenci sayısı az değil, imam hatibe gelmesine rağmen böyle. Arapça nazarında ise yani hepten bu bariz bir şekilde gözüküyor yani.

Bu sınavda çıkmayacak [gözüyle bakıyor]. (Ö6)

Katılımcılardan bazıları, motivasyonun sınıf düzeyine ve ders çeşidine göre değişkenlik göstermesine dikkat çekmiştir. Bu konuda katılımcılardan biri şöyle demiştir: “Yani aslında girdiğimiz sınıf düzeyine ve dersine göre değişiyor. Mesela Arapça dersine yaklaşımları daha çok ben neden Arapça görüyorum, ne gerek var diye dűřünüyorlar.” (Ö1)

Çalışmada katılımcılar öğrenci motivasyonun kaynağının öğrencinin ilgi ve beklentileri olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu konu şöyle demiştir: “Güncel hayattan yani daha çok hani bizim eski yöntem de değil de daha çok gençlere hitap edebilecek tarzda, onların ilgisini çeken gündemleri kaynaştırarak entegre ederek bir dersi işlenebilir. Bu şekilde motivasyonları artabilir.” (Ö3)

Öđrencilerin derslerde günlük hayatla bağlantı kurduklarında motivasyonun arttığını ifade eden bir katılımcı; “Yani bazen iřte güncel hayatla yahut da daha sonraki yaşamlarını, yeteneğini ilgilendiren konularda biraz kulak kabartıyorlar.” (Ö5) şeklide ačíklama yapmıştır.

Öđrenciler tarafından bu derslerin gereksiz görüldüđünü ifade eden bir katılımcı dűřüncelerini; “Ben zaten ileride İlahiyat da dűřünmüyorum, iřte farklı bir alanlar yapacađım. O zaman niye ben bunu [niye]okuyorum ki. Bana vakit kaybı [oluyor] řeklinde dűřünüyorlar.” (Ö6) řeklinde ifade etmiřtir.

Öğrenciye dersi sevdirmenin motivasyonu arttırdığını ileri süren bir katılımcı şunları söylemiştir: “Dediğim gibi hani bazı derslerde gerçekten öğretmen etkili. Öğretmen hayatla ilgili donanımı aktarabiliyorsa yani bu sevdirme muhabbeti var ya o sevdirme işlemine biraz yakalayabiliyorsa, çocuk derslere de daha iştiyakla katılabilir veya katılmasa bile dinler.” (Ö4)

Öğrencileri motive etme konusunda ders notlarının kısmen motive ettiği öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bir öğretmen; “Öğrencileri derse motive eden unsurlar, bir kul olarak bu bilgilerin kulun hayatlarında da işe yarayacağı ve bu derslerden alacakları notlarla ortalamalarını yükseltebileceklerini söylüyorum” (Ö11) demiştir.

2.4.2. Öğretmenlere Göre YKS’de AİHL Meslek Derslerinden Soru Temsilinin Olmamasının Motivasyona Etkisi

Katılımcılara yükseköğretim sınavlarının, öğrenci motivasyonuna etkisini anlayabilmek adına “AİHL meslek derslerinin yükseköğretim sınavlarında soru temsilinin olmamasının, öğrencilerin ders motivasyonunu etkilediğini düşünüyor musunuz? Etkiliyorsa ne düzeyde ve ne yönde etkilediğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu (9) meslek derslerinin yükseköğretim sınavlarında soru temsilinin olmamasının öğrenci motivasyonunu etkilediğini, katılımcılar bir kısmı da (5) meslek derslerinin üniversite sınavlarında soru temsilinin olmamasının öğrencilerin dersleri önemsiz görmesine sebep olduğunu ifade etmiştir. Bir katılımcı ise meslek derslerinin yükseköğretim sınavları için motivasyon dersi olduğunu iddia etmiştir. Konu ile ilgili Tablo 19 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Ders motivasyonunu kesinlikle etkiliyor	Ö1, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13	9
Dersi önemsiz görmesine sebep oluyor	Ö2, Ö3, Ö4, Ö11, Ö12	5
Yükseköğretim sınavı için motivasyon oluyor	Ö10	1

Tablo 19: AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Ders Motivasyonuna Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Meslek derslerinin soru temsilinin olmamasının ders motivasyonunu etkilediğini söyleyen katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“Etki tabi muhakkak inkâr edilemez. Yani eğer soru gelseydi meslek derslerinden ona öğrencinin bakışı daha farklı olur. Yani matematiğe bir fiziğe kimyaya bir edebiyata baktığı gibi bakardı. Hatta bunun mesela somut örneklerini biz 12. sınıflarda görüyoruz. 12. sınıflarda kelam ve dinler tarihi var. Mesela, bu konuları anlatırken soru geldiği için bu derslerden öğrenci biraz daha böyle dikkati canlı oluyor. Biraz ... o yönde kanalize olmuş oluyor, sorular dikkatini çekiyor.” (Ö8)

“Yani belki birinci derecede ele alınması gereken bir sorun. Yani mutlaka. Mesela o zaman beş tane soru çıkıyor herhalde din kültüründen, sosyal bilimler içerisinde. Onun bile [etkisi] var. Yani çocuk o tür şeylere ne yapıyor, daha dikkat ediyor. Yani biz daha önce bunu Arapça için de söylemiştik. Yani bir takım raporumuzda da yazmıştık. Yani üniversiteye çocuk dil bölümüne gidecek ama sınava İngilizceden

girişiyor veya Fransızcadan girişiyor. Yani Arap dili okuyacak, Arapça üzerine okuyacak, Arapça bölüm okuyacak. Yani Arap dili edebiyat diyelim. Ama sınavı İngilizceden, Fransızcadan, Almandan başka bir dilden girebilir. Arapça girmesine gerek yok, öyle bir şey yok. Evet. Halbuki o zaman motivasyon orada bozuluyor. Yani çocuk İngilizceye çalışıyor. Mesela Arapça onun önüne konulduğu zaman onu çalışacak. Yani bunlar önemli. Yani bizim ilahiyat gidecek öğrencileri en azından mesela veya belli konularda dini soruların da çıkması, din dersleri, meslek dersleriyle ilgili sorular elbette ki teşvik edici olacak.” (Ö7)

Bazı katılımcılarda meslek derslerinin üniversite sınavlarında soru temsilinin olmamasının öğrencilerin derisi gereksiz görmesine sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili bir katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

“Bizim din kültürü derslerinin herkes açısından yapıldığı izlenimi var. O yüzden bizim derslere karşı bundan kaynaklı olarak hani çocuk imam hatipte de olsun veya başka bir lisede de olsun yapabildiğini düşünüyor ve haliyle bizi önemsiz görüyor. Özellikle farklı branş olarak üniversite düşünen, farklı alan düşünen öğrenciler de ben bunun olduğunu düşünüyorum. O yüzden öğrenciler eğer az önceki konuştuğumuz gibi öğretmen faktörü de çok etkili değilse çocuk tamamen kopmuş vaziyette. Zaten sınavda da çıkmıyor diyerek, bizi alıp bir kenara atabiliyor. En fazla sorumluluk sınavına giririm. Oradan hallederim olmasa da artık yapacak bir şey yok modunda oluyor.” (Ö2)

Katılımcılardan biri ise meslek derslerinin öğrenciler için sınava yönelik bir motivasyon sebebi olduğunu ifade etmiştir.

“Evet, 11. ve 12. sınıflarda bu sıkıntı var. Bu sorularla karşılaşyoruz. İşte ben bunu göreceğime bir saat daha fazla başka ders görseydim, çıkacak sorularla alakalı dersler görseydim diye öncelikle söylüyorlar. Ama sonradan biz sözel gittiğimiz için derslerde aslında onlar için böyle tam motivasyon dersleri gibi de oluyor. Bunu da görüyorum. Çünkü çocukların rahatlamaya da ihtiyacı var. Yani çünkü rehberlik dersine dönüyor bizim derslerimiz aslında bir süre sonra” (Ö10)

Katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında meslek derslerinin YKS’de soru temsilinin olmamasının derse olan ilgiyi azalttığı görülmektedir. Arslan’ın 2019 yılında gerçekleştirdiği tez çalışmasında¹⁷⁹ sisteme ilişkin problemler başlığında öğretmenlerin

¹⁷⁹ Onur Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

çoğunluğu sınav sistemi ile ilgili problemleri ifade etmiştir. Yine bu çalışmada YKS’de meslek derslerinin soru temsilinin olmamasının derse olan ilgiyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁸⁰

2.4.3. Öğretmenlerin Öğrencileri Derse Motive Etmek İçin Kullandığı Yöntemler

Motivasyonla ilgili bir diğer önemli konu ise öğretmenlerin öğrencileri derse motive etmek için hangi yöntemleri kullandığı nasıl motive ettiğidir. Bu amaçla katılımcılara; “Öğrencileri derse motive etmek için genelde hangi yöntemleri kullanırsınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar gündelik hayatla bağlantı kurarak (3), sevdirmeye çalışarak (3), iletişimi arttırarak (2), dersi sohbet havasında işleyerek (1,) nasihat ederek (1) ve manevi yönden (1) motive etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 20 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Gündelik hayatla bağlantı kurarak	Ö4, Ö5, Ö12	3
Sevdirek	Ö4, Ö9, Ö2	3
İletişimi kuvvetlendirerek	Ö2, Ö8	2
Dersi sohbet havasında işleyerek	Ö1	1
Nasihat ederek	Ö6	1
Manevi motivasyon sağlayarak	Ö7	1

Tablo 20: Öğretmenlerin Öğrencileri AİHL Meslek Derslerine Motive Etmek İçin Kullandığı Yöntemler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencileri motive etmek için gündelik hayatla bağlantılar kurduğunu ifade eden bir katılımcının düşünceleri şöyledir:

“Mesela günlük yaşadığım şeylerden, yani ben kendimi de bazen sorgularım. Çocuklara nasıl ulaşıyorum? Başka metot yöntemi yok mu? Ben günlük hayatla ilişkilendirdiğinde yakalayabiliyorum. Mesela seyrettiğim bir filmde yola çıkılarak anlatacağım. Konuya bağlıyorum veya kitap okumayı çok seviyorum. Okuduğum bir kitaptan yola çıkarak hemen ilişkilendiriyorum. Diğer türlü mesela tefsirde başka bir metot var mıdır? Benim dersim genellikle anlatma. Hani evet ekranı kullanıyoruz, dokümanlar yapılıyor, sağ olsunlar onları da kullanıyorum ama bir bakmışım ben bir

¹⁸⁰ Onur Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 78.

filmi özetliyorum bir anda. Niye çocuk dikkatle beni dinliyor ve oradan yola çıkarak hemen bir ayete bağlayabiliyorum” (Ö4)

Öğrencileri motive etme yollarından birinin öğrencilere dersi sevdirmek olduğunu ifade eden bir katılımcı düşünceleri şöyle ifade etmiştir.

“Tabi ki öğretmenlere bence çok görev düşüyor. Sevdirmek lazım. Mesela ben kendi açımdan söyleyeyim. İşte bir öğrenci Kur'an-ı Kerim dersinde başka derslerle uğraştığı zaman test çözdüğü zaman işte ben Kur'an ı Kerim dersinin dersinde çalışmanın ezber yapmanın ona diğer derslerinde de faydalı olacağını söylüyorum. Mesela ezber vermesinin zihni geliştireceğini, dolayısıyla diğer derslerde faydalı olacağını söylüyorum. O şekilde motive edilebilir veya işte bir derse yoğunlaşmaktansa işte ara ara diğer derslere bakmanın da işte farklı tarzdaki derslere bakmanın da o çalışmayı verimli hale getireceğini söylüyorum. Bu şekilde teşvik edilebileceğini düşünüyorum” (Ö9)

Katılımcılardan bazıları yeterli motivasyon için öğrencilerle iyi bir iletişim olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu sayede başaramayacağına inandığı kazanımları kazanabileceğini şu şekilde ifade etmiştir;

“Ama burada asıl belki öğrencinin harekete geçirecek şey, öğrencinin işte duygu dünyasına zihin dünyasına girmek yani girilebildiği takdirde bunlar oluyor. Bunun örnekleri var. Biz yaşıyoruz yani mesela. Bu sefer ben hitabet dersine giriyorum. Hitabet dersinde çocuklar zorlanıyor. Yani hutbe okuyor, minbere çıkıyor camilere gönderiyoruz. Mesela sene başında hiçbir öğrenci ben bunu yapabilirim diye düşünmüyor[du]. Ama güçlü bir motivasyonla şu an mesela sırayla hiçbir öğrenci atlamadan teker teker çıkarmaya başlayabildim. Belki cami değil ama aşağıdaki mescitte bunu yaptık. Şimdi burada iyi bir güdüden, iyi bir motivasyon, iyi bir iletişim. Öğrenciyle iyi bir iletişim. Bu noktada bizim meslek öğretmenlerinin zafiyeti de var. Yani öğrenci iletişim kurbanı. Yani bunun çeşitli yolu yöntemi var. Yani bu konuda bizim eksiklerimiz var.” (Ö8)

Katılımcılardan biri de 12. sınıfın haricindeki diğer sınıflarda motivasyon sıkıntısı yaşamadığını 12. sınıflardaki motivasyon sorunun dersi sohbet havasında geçirmeye çalışarak gidermeye çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcının bu konudaki açıklaması şöyledir:

“12. sınıflar üzerinden olduğu için 12.[sınıf] adına cevaplıyorum. Diğer sınıflarda böyle bir sıkıntım yok. Ben sizi biraz daha sohbet havasında geçirmeye çalışıyor. Öğrenci katılımını sağlamaya çalışıyorum, onların da fikirlerini almaya çalışıyorum

işte. Üniversite sınavına çıkacak olan sorular çözülebilir bununla ilgili hani çıkmış olan sorular üzerinden değerlendirilebilir. Bu şekilde belki çözülebilir.” (Ö1)

Katılımcılardan biri öğrencileri anlayışla karşıladığını, onları motive etmek için nasihatlerde bulunduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Biz anlayışla karşılıyoruz ve onlara şöyle nasihatlerde bulunuyoruz, üniversite sınavına çıkmayabilir ama inanmış olduğun kitabın birkaç ayetini anlayabilsen bu sana mutluluk vermez mi? Deyip yaklaşımlarla böyle bir orta yolu bulmaya çalışıyoruz. Ama dediğimiz gibi yani en büyük sıkıntı yani üniversite sınavlarında bizim okuttuğumuz derslerle alakalı soruları çıkmaması.” (Ö6)

Öğrencilerin manevi yönden motive edilmesi gerektiğini ifade eden bir katılımcı görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“...Ama bizim bunun yanında tabi ki asıl gayemiz onları ahiret açısından, dini doğru öğrenme, dini hakkında doğru bilgi sahibi olma ve dini başkalarına da öğretme görevimizin olduğu Müslümanın görevleri arasında yani emri bil maruf nehyi anil münker ve bunu yapmak için de önce kendimizin dinimizi doğru öğrenmemiz gerektiğini manevi motivasyonu daha çok öne çıkarmaya çalışıyoruz. Çünkü az önce söyledik... Yani imam hatibi bitirirse, bu dersleri öğrenirse bir meslek edinmesine de yol açabilir. Ama bu çok şey oluyor. Yani öğrencilerin beklentiler hep farklı yani. Yani meslek edinme açısından da öncelikle çocuk işte doktor olacak, mühendis olacak. Yani daha çok para getiren ya da toplumda daha çok itibar göreceği diyelim bir manada farklı meslekler istiyor öncelikle. Biz o zaman ne yapacağız? Manevi yönden motivasyonunu daha çok güçlü tutmaya yani bu dersleri öğrenmesi gerektiğini ifade etmeye bir ihtiyaç hissettirmeye çalışıyoruz.” (Ö7)

2.5. Üniversite Sınavlarının Öğretmen Motivasyonu Üzerindeki Etkisi

Eğitim öğretimin önemli paydaşlarından biri öğretmendir. Dolayısıyla öğretmen motivasyonu eğitim öğretim sürecini doğrudan etkileyen hususların başında gelir. Bu doğrultuda katılımcı öğretmenlere meslek derslerinde üniversite sınavlarında soru sorulmamasının motivasyonlarını nasıl etkiledikleri ve soru sorulması halinde motivasyonlarında değişiklik olup olmayacağı sorulmuştur.

2.5.1. YKS’de AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi

Çalışmada katılımcılara üniversite sınavlarının öğretmen motivasyonu üzerindeki etkisini anlayabilmek için “Üniversite veya ulusal ölçekli sınavlarda girdiğiniz derslerden soru çıkmaması sizin derse motivasyonunuzu etkiliyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bir kısmı (7) derslerinden, üniversite sınavlarında soru çıkmamasının ders motivasyonlarını etkilediklerini belirtirken bir kısmı (5) ise bu durumun ders motivasyonlarını etkilemediğini belirtmiştir. Konu ile ilgili Tablo 21 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Etkiliyor	Ö2, Ö3, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12	7
Etkilemiyor	Ö1, Ö4, Ö7, Ö10, Ö13	5

Tablo 21: YKS’de AİHL Meslek Derslerinin Soru Temsilinin Olmamasının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üniversite sınavları öğrenciler için doğrudan bağlayıcı gibi gözükse de dolaylı olarak öğretmenleri de etkilemektedir. Çünkü öğrencinin derse bakışı ile öğretmenin motivasyonu arasında ilişki vardır. Çalışmada bazı katılımcılar bu durumu açıkça ifade etmiş derslerinden YKS’de soru çıkması halinde motivasyonlarında artış olabileceğini savunmuşlardır. Üniversite sınavlarının ders motivasyonunu etkilediğini düşünen öğretmenlerin bazılarının görüşü şöyledir:

“Bir yönde evet, etkiliyor bizi de. Yani bende motivasyon değişikliği olur. En azından öğrencilerde üniversite düşünen öğrencilerin bir tık daha dikkat edeceğini düşündüğümünden, beni daha dikkatle dinlediklerinden kaynaklı benim de bir tık daha, motivasyonumun yükseleceğini düşünüyorum.” (Ö2) “Üniversite sınavlarında soru çıkmaması öğrencilerde dersimize karşı isteksizlik oluşturuyor. Öğrenciler hocayı sınıfta istemediklerini hissettiriyorlar. Benim motivasyonumu etkiliyor tabii ki. Soru çıktığında haliyle öğrenci bizim ders işlememizi isteyecek.” (Ö11)

Her ne kadar öğrencilerin sınav motivasyonu ders sürecini etkilese de bazı öğretmenler öğrencinin bu durumundan etkilenmeyebilir. Nitekim araştırmada bazı katılımcılar

üniversite sınavlarının ders motivasyonlarını etkilemediğini ifade etmiştir. Bazılarının görüşleri şöyledir:

“Beni çok etkilemiyor. Yani bende bir değişiklik yapacağımı düşünmüyorum. Benim herhalde biraz böyle öğretmenliğe bakışımla da ilgili olabilir ve bu beni çok etkilemez. Tabi belki de daha fazla bir yük oluşturabilir mi? Oluştursun daha iyi, ne kadar yük, o kadar daha çok çalışma olur herhalde daha verimli olur.” (Ö4) “Beni etkilemiyor açıkçası. Yani derse girdiğimde ben dersi vermeliyim, vermek zorundayım diye görevimle giriyorum. Ama tabi ki öğrencileri isteksizlik gördüğümüzde bu da bize yansıyor.” (Ö1)

2.5.2. AİHL Meslek Derslerinin YKS’de Soru Temsilinin Olması Durumunda Öğretmen Motivasyonu

Katılımcılara, “Soru çıkması halinde motivasyonun artacağını düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar, öğrenci motivasyonu artarsa öğretmene yansıtacağını (5), üniversite sınavında çıkması durumunda öğretmenler tarafından sorulara yönelik çalışmalar yapılacağını (4) ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 22 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Öğrenci motivasyonu artarsa öğretmene de yansır	Ö2, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10	5
Sorulara yönelik çalışmalar yapılır	Ö6, Ö11, Ö12, Ö13	4

Tablo 22: AİHL Meslek Derslerinin YKS’de Soru Temsilinin Olması Durumunda Öğretmen Motivasyonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan bazıları YKS’de meslek derslerinden soru çıkması halinde öğrencilerin derse daha ilgili olacağını, öğrenci motivasyonunun artmasının öğretmene de yansıtacağını ifade etmiştir. Bir katılımcı düşüncesini şöyle açıklamıştır:

“Şimdi bunun şöyle tezahürü var. Şimdi birincisi öğretmen burada rahat davranıyor. Nasıl olsa benim dersimden soru gelmiyor ki. Derse harcayacağın bir çaba varsa ekstra bir çabaya dönüşmüyor. Yani gidiyor dersini yapıyor, çıkıyor. Yani bu yönde olumsuz motivasyon var. Öbür türlü öğrencinin de motivasyonu düşük olduğu için öğretmen de kendine hazırlama boyutunda böyle bir çabaya girmiyor. Böyle bir etkisi var. Şöyle öğretmenin motivasyonu öğrenciden gelir, öğrenci alıcı konumunda eğer öğrenci almaya hazırsa yani bu konuya istekliyse öğretmen de kendini motive eder, daha çok çaba gösterir. Burada karşılıklı böyle olumsuz bir etkileşim var yani. (Ö8)

YKS’de soru çıkması halinde, sorulara yönelik çalışmalar yapılabilceğini ifade eden katılımcılardan biri “Çıkmış sorular ve çıkabilecek soru çözümleri yapılabilir dersin. Anlatımı da ona göre farklılık gösterir.” (Ö12) sözleriyle bu durumu izah etmiştir.

2.6. Öğrencilerin AİHL Meslek Dersinde Diğer Derslerle İlgilenme Durumu

Araştırmada, katılımcılara öğrencilerin derslerinde, diğer derslerle meşgul olup, olmadığını tespit etmek amacı ile “Derslerinizde öğrencilerin diğer derslerle ilgili test çözdüğü yahut onlarla ilgilenmeye çalıştığı oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı (13) derslerinde bu durumla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların soruya verdikleri cevaplar şöyledir: “Evet, kesinlikle oluyor. Özellikle 12. sınıfların, o sınav maratonundan kaynaklı.” (Ö2) “Oluyor biz? Hatta şöyle yapıyoruz, evet, eğer bunlar 12. sınıf öğrencilerse çünkü ne kadar engellesen de bu çözmeye devam ediyor.” (Ö6) Kesinlikle oluyor. (Ö13)

Konuyla ilgili öğretmenlere “Oluyorsa ne tepki veriyorsunuz?” sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu (11) çalışmalarına bir şekilde müsaade ettiklerini (Bir ders işleyip bir ders işlemediklerini, orta yolu bulmaya çalıştıklarını) 2 katılımcı ise başka derse çalışmalarına müsaade etmediklerini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili Tablo 23 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Konunun bitmesinin ardından çalışmalarına müsaade ediyorum	Ö1, Ö3, Ö5, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12	7
Bir ders işleyip, bir ders sınav odaklı çalışmalarına müsaade ediyorum	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7	5
Orta yolu bulmaya çalışıyoruz	Ö6, Ö7	2
Müsaade etmiyorum	Ö8, Ö13	2

Tablo 23: AİHL Meslek Derslerinde Diğer Derslerle İlgilenme Durumunda Öğretmenlerin Tepkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencilere farklı dersle ilgili çalışmalarına konu bittikten sonra izin verdiğini şöyle ifade etmiştir: “Derslerimde kitaplarını kaldırmalarını rica ediyorum. Konularımı veya anlatacaklarımı bitirip onlara test çözmeleri için zaman veriyorum. (Ö11) Bir başka katılımcı ise; “Böyle gördüğüm öğrencilere, yaptığı işin normal olduğunu, onu o konuda desteklediğimizi ama sonuçta bu derslerim de mevcut derslerinde işlenmesi gerektiğini

söylüyorum. Hatta işte biraz dersimizi yapalım, ondan sonra biraz boş vakit verelim. Ondan sonra sen diğer derse bak diye. Bu şekilde onları kendi dersimize işte motive olmasını istiyoruz.” (Ö9) demiştir.

Katılımcılardan bazıları da bir ders işleyip bir derste de test çözmek için izin verdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri görüşünü; “Mesela bazen konu gerçekten bakıyorum Müfredata haftalık programda yani çok vakit vermişler. Ben bunu 30 dakikada bitiririm ve anlayacağı bir konu. Ne yapıyorum? Diyelim ki bir saatini ders yapalım bir saatini ve sizinle test çözelim.” (Ö4) şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerle orta yolu bulmaya çalıştıklarını ifade eden katılımcılardan biri şöyle demiştir; “Hatta şöyle yapıyoruz, evet, eğer bunlar 12. sınıf öğrencileri ise ne kadar engellesen de bu çözmeye devam ediyor. Çünkü kafa orada ya. Diyoruz ki bizim 2 dersimiz varsa birinde dinlesin. Normal müfredatı işlemiş olalım biraz hızlı bir şekilde. Diğer derslere size rahatça test çözümleri için fırsat veriyoruz diyoruz ve böyle bir orta yol bulmaya çalışıyoruz.” (Ö6)

Katılımcılardan bazıları da her ne kadar öğrencilerin böyle bir talebi olsa da dersinde farklı derse çalışmaya müsaade etmediğini şöyle ifade etmiştir:

“Şöyle test çözmeye çalışıyorlar, işte geçmişte bazı uygulamalar oldu. Mesela dersinin bir bölümünde onlara müsaade edelim gibi böyle şeyler oldu ama ben kendi adıma kendi fikrimi söylersem, ben böyle bir şeye kolay kolay müsaade etmiyorum. Yani derste benim dersim meslek dersi ise önce benim kendi dersimde kendi mesleğimde öğrencinin dersi almasını benim de verebildiğim kadar vermem gerekiyor. Yani bunu istiyorum önce. Yani dersin işlenmesi taraftarıyım.” (Ö8)

Yapılan görüşmelerde katılımcılar öğrencilerin farklı derslerle ilgilenmesinin 12. sınıflarda daha yoğun gerçekleştiğini ve başka derslerle ilgilenmeye sadece 12. sınıfta müsaade ettiklerini ifade etmişlerdir. Yine katılımcılardan biri bu sebepten dolayı 12. sınıflardan ders almayı istemediğini şöyle ifade etmiştir:

“Şöyle söyleyeyim, ben şimdiye kadar sırf bu problem yüzünden hiç 12[. sınıf] almadım. Yani ben derse girdiğim de ders işlemek istiyorum deyip hiç 12[. sınıf] almadım. Hiçbir zaman. Bu sene ilk defa 12[. sınıfa] giriyorum. Biz bir ders Arapça, bir ders test çözelim dediler. Bir daha da 12[. sınıf] almayı düşünmüyorum, o yüzden ya çünkü kendimi atıl hissediyorum.” (Ö1)

Katılımcıya 9. 10. 11. sınıflarda bu problemin olup olmadığı da sorulmuş katılımcı “Ben o zaman müsaade etmiyorum zaten” (Ö1) cevabını vermiştir.

2.7. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre AİHL Meslek Derslerine Olan İlgileri

Çalışmada katılımcılara “AİHL meslek derslerine ilgi anlamında 9., 10., 11. ve 12. sınıflar arasında bir fark gözlemliyor musunuz? Gözlemliyorsanız bu farkı nasıl izah ederseniz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların çoğu (9), öğrencilerin 9, 10 ve 11. sınıflarda daha ilgili olduklarını 12. sınıfta ise üniversiteye hazırlık süreciyle beraber ilgilerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılarda bazıları (3) en verimli yılın 10. sınıf olduğuna dikkat çekerken bazıları da (2) 9. sınıflarda meslek derslerinin az olduğuna dikkat çekmiştir. Bir katılımcı ise sınıf düzeyleri arasında bir fark olmadığını söylemiştir. Konuyla ilgili Tablo 24 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Son sınıflarda sınav hazırlığından dolayı ilginin azalması	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11	9
Meslek derslerinde en verimli yıl 10. sınıf olması	Ö3, Ö8, Ö9	3
9. sınıf meslek dersi yükünün az olması	Ö4, Ö8,	2
Sınıf düzeylere arasında ilgi anlamında fark yok	13	1

Tablo 24: Öğretmenlere Göre Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

12. sınıfta sınav hazırlığından dolayı ilginin azaldığını düşünen bir katılımcı soruya; “Evet, şöyle söyleyeyim, 9, 10, 11, 12’ye baktığımız zaman.12’de artık öğrenci zaten mezun olacağım kafasında. Sınavda çıkmayacak üniversite sınavına odaklanayım modunda olduğu için 12’ler daha salaş gevşek [oluyor]. Ama 9, 10, 11’lerde [bu] 3 kademede daha sıkı bir ders motivasyonu var.” (Ö2) şeklide cevap vermiştir. Bir başka katılımcı ise; “Evet, farklı gözlemliyoruz. Yani 9 ve 10’da biraz daha iyi. 11’de işte dediğimiz gibi öğrencinin yavaş yavaş sınav endeksli bir yaklaşımı gündeme geldiğinden ve o tarafa doğru çalışma başladığından, meslek dersleri benim önümde engel şeklinde telakki ediyor. Bu durum 11’de kendini göstermeye başlıyor 12’de ise her halükârda bariz ortaya çıkıyor.” (Ö6) şeklinde açıklama yapmıştır.

Katılımcılardan bazıları 10. sınıfın meslek dersleri açısından verimli geçtiğine işaret etmiştir. Bu konuda katılımcılardan biri şunları söylemiştir:

“10. sınıf böyle tam öğrencinin imam hatip derslerine karşı, ne diyeyim, isteğinin şevkinin daha fazla olduğunu dönem. 9. sınıfta alışma aşamamız 10. sınıfta belki dersler böyle ne diyeyim, onlara daha fazla hitap eden onları, çok yormayan dersler gibi. Ama 11 ve 12’de biraz daha o ilgi, pik yaptıktan sonra biraz daha düştüğünü

hissediyorum. Benim tespitim daha çok meslek derslerin 10. sınıfta verimli işlendiğine dair.” (Ö9)

Meslek derslerinin 9. sınıfta az olduğuna değinen bir katılımcı şunları demiştir:

“Ders yükü olarak baktığımda 9. sınıfta o kadar meslek dersi yükü yok. Kuran dersi zamanla biraz zorlamaya başlıyor. Yani 12’de biraz değişim var. Ama 9, 10 ve 11’de daha verimli gibi gerçekten. 10 ve 11 hem çocuğun yaş gelişimi açısından da iyi, zekâ kapasitesi açısından da iyi, 10 ve 11’de daha yatkınlar, yani daha ilgililer.” (Ö4)

Bir katılımcı ise meslek derslerinin sınıf düzeylerine göre bir farklılık göstermediğini şu sözlerle dile getirmiştir: “Derse ilgisizlikleri 9.10.11.12. sınıflarda fark etmiyor. Çünkü öğrenci aldığı puana göre zorla yerleştiği bu liselere ve meslek derslerine tepkili [oluyor]” (Ö13)

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu 12. sınıf meslek derslerine yeterli ilgi olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar genel olarak 9. ve 10. sınıfların meslek dersleri açısından daha verimli ve ilgi çekici olduğunu, 11. ve 12. sınıflarda ise üniversiteye hazırlık nedeniyle bu ilginin azaldığını ifade etmektedirler. Konu ile ilgili olarak Aşlamacı’nın gerçekleştirdiği araştırmada “9. ve 10. sınıflarda meslek derslerine daha fazla yer verilmelidir.” ifadesine katılımcı öğretmenlerin %69,8’i olumlu görüş beyan etmiştir.¹⁸¹ Bu durumda 9. ve 10. sınıfın meslek dersleri açısından daha verimli olduğu söylenebilir.

Araştırmada 10. sınıfın meslek dersleri açısından en verimli dönem olduğu konusunda ortak bir görüş bulunmaktadır. Ders yükü ve zorluk seviyesi ise öğrencilerin motivasyonunu etkileyen önemli bir faktör olarak gözükmemektedir.

2.8. AİHL Meslek Derslerin Kazanımları ve DKAB Sorularının İlişkisi

Araştırmada meslek dersleri kazanımlarının YKS’de sorulan DKAB sorularını çözmek için yeterli olup olmadığını anlamak için katılımcı öğretmenlere; “YKS’de çıkan DKAB sorularını çözmek için meslek dersleri kazanımları ve konuları yeterli midir?” ve “YKS’de çıkan DKAB soruları için, girdiğiniz derslerde sınav konusu olan kazanımlara dikkat ediyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmeye katılan bütün katılımcılar bu soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu (8) meslek dersleri kazanımlarının

¹⁸¹ Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, 125.

DKAB sorularını çözmek için yeterli olduğunu bazıları (3) ise yeterli olmadığını vurgulamıştır. DKAB sorularının kazanımlarına derslerinde dikkat ettiğini ifade edenler (7) olduğu gibi kazanımlara dikkat etmediğini yahut kısmen dikkat ettiğini (6) ifade edenlerde olmuştur. Konu ile ilgili Tablo 25 ve 26 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Yeterli	Ö1, Ö4, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13	8
Yetersiz	Ö3, Ö5, Ö8	3

Tablo 25: Katılımcılara Göre Meslek Dersleri Kazanımlarının ve DKAB Soruları İçin Yeterliliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DKAB sorularını çözmek için meslek dersleri kazanımlarının yeterli olduğunu düşünen bir katılımcı; “Tabi ki. Ben mesela işte üniversite sınavlarında görev aldığımızda veya işte sorularla yayınlandığında kendi aralarımızla alakalı sorulara baktığımızda soruların bizim öğrencilerimiz açısından kolay olduğunu düşünüyorum.” (Ö9) şeklide açıklama yapmıştır. Bir başka katılımcı ise sorumuza; “Evet fazlasıyla yeterlidir.” (Ö12) cevabını vermiştir.

DKAB sorularını çözmek için meslek dersleri kazanımlarının yeterli olmadığını ve müfredatta yer almayan bilgilerle karşılaştığını söyleyen bir katılımcı ise şunları demiştir: “Çocuklar, soru getiriyor ama müfredatımız da olmayan şeyler olduğunu görüyorum ben açıkçası.” (Ö3)

Bir başka katılımcı da meslek derslerinin böyle bir amacı olmadığına dikkat çekerek şunları söylemiştir: “Yani meslek dersinin amacı zaten üniversiteye hazır olmak değil, o cins sorularını çözmek değil sadece konular geçiyor. Yani mesela kelam dersinde işte mezhepler var, dini yorum falan var mesela ya da işte dinler tarihinde işte, Budizm Hinduizm falan var ama aslında amaç soru çözmeye yönelik değil.” (Ö8)

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Dikkat etmiyorum	Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö12	5
Dikkat ediyorum	Ö1, Ö2, Ö6, Ö13	4
Kısmen dikkat ediyorum	Ö11	1

Tablo 26: Öğretmenlerin DKAB Sorusu Olan Kazanımlara Dikkati

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bir katılımcı DKAB sorusu kazanımlarını dikkat etmediğini şöyle ifade etmiştir: “Açıkçası ben çok o konuya, detayına inmedim. Yani şahsi olarak”. (Ö3) Kazanımlara dikkat ettiğini ifade eden bir katılımcı ise şunları söylemiştir: “Sınav konusu ben 12’lerde özellikle kelam dersi açısından sınavda çıkabilecek kavramlara dikkat ettiğimi düşünüyorum. Bu sınavda da gelebiliyor. En azından önümüze geldiği zaman bir fikriniz olsun tarzında dikkat ettiğimi düşünüyorum. Dikkat etmeye çalışıyorum.” (Ö2) Bir katılımcıda “kısmen dikkat ediyorum.” (Ö11) demiştir.

DKAB dersi AİHL ders çizelgesinde yer almamaktadır. Buna karşın üniversite sınavlarında DKAB soruları yer almaktadır. AİHL mezunlarından bu soruları çözmeleri beklenmektedir. AİHL’ler din eğitiminin yoğun olduğu okullar olsa da meslek dersi ve DKAB dersi arasında kazanım yönünden bazı farklılıklar bulunmaktadır. Araştırma katılımcıların ifadelerinden, bazı katılımcıların tespit ettikleri kazanımlara dikkat etse de bazılarının dikkat etmedikleri anlaşılmaktadır. Bir katılımcı ise meslek derslerinin sınav kazanımlarına dikkati gerektirecek bir misyonun olmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle, öğrenci performansları ve hazırlık süreçleri derslerin sınavlara olan katkısına göre değişkenlik gösterebilmektedir.

2.9. Yükseköğretim Sınavlarında AİHL Meslek Derslerinden Soru Çıkması

Halinde Öğretim Süreci

Araştırmada katılımcılara “İlahiyat alanında eğitim görmek isteyen öğrencilere yükseköğretim sınavlarında AİHL meslek derslerinden soru çıkması bu derslerin öğretim sürecini size göre nasıl etkiler?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar yükseköğretim sınavlarında meslek derslerinden soru çıkması durumunda ders sürecinin olumlu yönde etkileneceğini, öğrencilerin ilgisinin artacağını (10), ilahiyata hazırlık anlamında verimli geçeceğini (7), bu sayede öğrencilerin daha donanımlı olacağını (3), öğretmenlerin yetişmesine katkı sağlayacağını (1) ve öğrenciye fazladan yük getirebileceğini (1) ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 27 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Öğrencilerin ilgisini artırır	Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13	10
İlahiyata hazırlık olur	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö10	7
Öğrenciler daha donanımlı olur	Ö1, Ö4, Ö5,	3
Öğretmenlerin de yetişmesini sağlar	Ö6	1
Öğrenciye fazladan yük getirebilir	Ö8	1

Tablo 27: AİHL Meslek Derslerinden YKS’de Soru Çıkmasının Ders Üzerindeki Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Meslek derslerinden YKS’de soru çıkmasının dersin öğretim sürecini olumlu yönde etkileyeceğini ifade eden bir katılımcı şöyle demiştir.

“İlahiyat düşünen öğrenciler için tabi ki olumlu etkileyeceğini düşünüyorum ama bu da azınlıkta kalacağı için nasıl etkili olur bilemedim. Öğrenci, öğretmen açısından doğrudan ilahiyata gidecekler bu alanı çözmek zorunda denildiği zaman, çocukların bir kat daha -tabii ki yine üniversite düşünen anlamında- etkili olacağını düşünüyorum.” (Ö2)

Öğrencilerin ilgisinin artacağı yönünde görüş beyan eden bir katılımcı; “Bu sefer meslek derslerine daha fazla ilgili davranır. Yani bu iyi etkiler. Böyle bir şey olsa -olabilir de aslında- daha da iyi olur. Çünkü ilahiyata da bugün giden öğrenciler boş gitmemiş oluyor.” (Ö10) şeklinde açıklama yapmıştır.

Katılımcıların birçoğunun üzerinde durduğu konuda, soru çıkması halinde bu durumun İlahiyat Fakültesine gitmek isteyenler için hazırlık niteliği taşımasıdır. Konuyla ilgili görüş bildiren katılımcıların bazılarının görüşleri şöyledir:

“Çok çok etkiler. Hani ben az önce dedim. Keşke ilahiyat alanına da aynı [olsa] mesela bu resim bölümüne girmek isteyenler, bir yetenek sınavına girdikleri gibi, ilahiyatta olabilir bence. Bu [durum] en azından ilahiyat düşünen öğrencilerin ciddi bir şekilde hazırlanmasını sağlar. Daha donanımlı olurlar.” (Ö1)

“Alan bazında sınava tutulacaksa güzel olur, yani ilahiyat okumak isteyenlere. Meslek derslerine ilgisini artırır ve daha seçici olunur. Mesela edebiyat okumak isteyip de ilahiyata giden çok uçuk kaçık öğrencilerimiz var. Bu açıdan da etkili olur çünkü çocuk zaten 12’ye kadar hiç ilahiyatla ilgilenmemiş, hiç böyle kazanımlara hiçbir şeye bakmamış. Sonra puanı yetmeyince dışarıda kalmayıp deyip ilahiyat okumaya başlamış. O yüzden seçici olunursa çocuk aa ben zaten baştan beri ilahiyat okuyordum. Bu soruları çözüyorum. Bu konular benimle ilgili sınavda bu sorular

çıkacak diye bakarsa kendini daha doldurur yani ama diğer diğeri hiç doldurmadan gidiyor.” (Ö4)

Öğrencilerin daha donanımlı olacağını ifade eden bir katılımcı şöyle açıklama yapmıştır:

“İlahiyat alanında dediğim gibi alttan da birikimli donanımlı bir şekilde olursa, ilahiyat fakültelerinin başarısında çok kıymetli, daha iyi olur kanaatindeyim. İngilizceyle ilgili tercümanlık ve İngilizce öğretmenliği için ne yapıyor dil sınavına giriyor. Ve alan ile ilgili hazırlıklarını yapıyorlar... İlahiyatı tercihte bulunacak olanların bu yön itibarıyla meslek derslerinin iyi bir şekilde lisede kazandırması tabii ki yerli yerinde olacak bir düşünce.” (Ö5)

Bir katılımcı soru çıkmasının öğretmen için yetişmesine de katkı sağlayacağını şöyle ifade etmiştir:

“Çok olumlu etkiler. Dediğimiz gibi bizim de yetişmemizi sağlayacaktır. Sizi zorlamayan bir öğrenci grubu ve dersinizi ötelemiş olan bir öğrenci grubunda çok çalışma gereksinimi duymuyorsunuz yani. Çünkü burada çıktığı zaman size sorular getirecek. İşte bu soru nasıl? Takılmış olduğu soruları siz de araştıracaksınız. Bu alanda da bu şekilde gelişme sağlayacaksınız.” (Ö6)

Bir katılımcıda soru çıkmasının öğrenciye fazladan yük getirebileceğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Ve olumlu katkısı olur ama bunun ne kadar hayata geçirilebilir bir şey. Çünkü bu ekstra öğrenciye yük ve öğrenciye seçimini dağıtan bir şey. (Ö8)

Yükseköğretime geçişte ilahiyat alanında YKS sınavı belirleyici olmaktadır. Bunun dışında dil dersleri YDS sınavında sorulmaktadır. Beden eğitimi, müzik, resim gibi derslerin yükseköğretime geçişteki karşılığı ise ilgili fakültelerin yetenek sınavı yaparak öğrenci almasıdır. Bunların yanında meslek derslerinin yükseköğretime geçişte kullanılabileceği bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu durumun meslek dersleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Katılımcıların büyük çoğunluğu, yükseköğretim sınavlarında meslek derslerinden soru çıkmasının ilahiyat alanında eğitim görmek isteyen öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yaratacağını düşünmektedir. Bu olumlu etkiler arasında öğrencilerin daha ciddi ve motive bir şekilde hazırlanması, akademik donanımlarının artması ve bilinçli tercihler yapmaları yer almaktadır.

2.10. AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursu Açılma Durumu

2023 yılında yayınlanan DYK kılavuzuna göre YKS’de soru çıkan derslerden DYK açılabilen ve bu durum 11. ve 12. sınıfları kapsamaktadır.¹⁸² Dolayısıyla yasal olarak meslek derslerinden günümüzde DYK açılmamaktadır. Katılımcıları soru yöneltirken geçmiş yılları da baz almaları ve meseleyi genel olarak değerlendirmeleri talep edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara “Okulunuzda meslek dersleri destekleme ve yetiştirme kursu açıyor musunuz?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu meslek derslerinden DYK açmadığını (11) bazı katılımcılar (2) ise geçen yıllarda açtığını ifade etmiştir.

DYK açmadığını ifade eden bir katılımcı şöyle açıklama yapmıştır; “Açmıyoruz, ben pek de rastlamadım. Sadece bazen Kur’an-ı Kerim okumayı bilmeyen öğrenciler için olabilir. İşte sonuçta yeterli sayı olması lazım. Öğrenciden talep olması lazım. Talep olduğu zaman. Kur’an-ı Kerim dersi açılabilir ama onun dışında seçildiğini görmedim.” (Ö9) Yine başka bir katılımcı ise; “Ben şahsi olarak açmadım hiç. Öğrenci de çok fazla tercih etmiyor diyebiliriz. Sebebi dersleri önemsememesinden kaynaklı olabilir.” (Ö3) şeklinde açıklama yapmış ve DYK açmadığını öğrencinin de talebi olmadığını ifade etmiştir.

Bir katılımcı ise DYK açtığını ve olumlu sonuçlar aldığını şöyle ifade etmiştir:

“Meslek dersleri anlamında ben geçen sene kurs açmıştım. O kursu işte din kültürü adı altında ama Kur’an eksikleri olmasından kaynaklı [açıldı]. Kursu katılan öğrencilerin bayağı bir ilerleme kat ettiğini düşünüyorum. Özellikle Kur’an dersleri desteklenmeli ve destekledim de etkilerini aldım. Güzel dönüşler aldım.” (Ö2)

Katılımcılara devam sorusu olarak “Bu konuda öğrencilerin takviyeye ihtiyacı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bütün katılımcılar DYK’nın ihtiyaç olduğunu belirtmiş, bazı katılımcılar (9) özellikle Arapça ve Kur’an dersinden öğrencilerin DYK’ya ihtiyacı olduğu ifade etmişlerdir. Bu konudaki bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“12.sınıflarda zaten bunu istemezler ama 9. ve 10. sınıfta bence Arapça ve Kur’an ı Kerim dersleri için çok iyi olur açılırsa. Bazen son sınıfa gelip de Kur’an-ı zar zor okuyan öğrenciler görüyoruz.” (Ö1) “Kur’an-ı Kerim ve Arapça dersleri için ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Ö12) “Yani. İsteniliyor. Ama açılmıyor. Kuran’da da ihtiyaç oluyor. İmam Hatip Ortaokullu çıkışlılar biliyor olmayanlar da var. Ama

¹⁸² “Destekleme ve Yetiştirme Kursları E-Kılavuzu”, 2023.

sanki o açık kapanıyor gibi ilk başlarda bir istenmişti. Sonradan pek de meslek derslerine yönelik de istenmedi yani.” (Ö4)

Bu konuda son olarak katılımcılara “Öğrencilerin taleplerini de göz önünde bulundurduğunuzda neler söylemek istersiniz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruyu katılımcıların çoğu (10) öğrenci talebi olmadığı yönünde cevap vermişlerdir. Bir katılımcı ise öğrencilerden istek geldiğini ifade etmiştir. DYK’ya yönelik öğrenci talebinin olmadığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Yani biz burada olmadı da ben daha önce Manisa’da çalıştığım yerde mesela Kur’an üzerine DYK açtık. Özellikle 9’da yeni başlayanlar için falan oldu diyelim veya 10. sınıfta yetersiz olan çocuklar diyelim ama talep olmuyor. Yani dini derslerde bu tür kurslara talep olmuyor. Sebebi de yani çocuklara değil hep üniversiteye yönelik. Yani ya matematik kursu, diğer birçok kurs açılır. Çocuk yoruluyor zaten ders var ilave kursta ancak sınav beklentisi olan derslere yöneliyor. Yani bizim derslerde talep oluşmuyor. Biz istedik bunu Arapçadan farklı şeylerden yapalım ama öğrencide olmadı yani. Şu an burada böyle bir ihtiyaç yani talep yok.” (Ö7)

“Öğrencimizden açısından sonuçta soru az, diğer branşlara göre diğer derslere göre. Yani bir ders eğer üniversite sınavında çok sorulursa veya öğrenci o konuda kendimi yetersiz hissediyorsa ekstra takviye almak istiyorsa o zaman DYK kurslarına başvurmak istiyor. Ama soru sayısı az veya hiç yoksa mesela öğrenciler de katılmak istemiyor sonuçta yani.” (Ö9)

Meslek derslerinden istek geldiğine dair görüş bildiren bir katılımcı şunları söylemiştir; “...Kur’an konusunda takviye yaptığım öğrencilerden de istek gelmişti. Özellikle kuran dersine girdiğimi başarısız olan öğrencilerden de böyle bir istek gelmişti ve kursun çok etkili olduğunu düşünüyorum.” (Ö2)

2.11. AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu

Araştırmada katılımcılar “AİHL meslek derslerinin yoğunluğunu nasıl buluyorsunuz?”, “Derslerin azaltılması veya arttırılması hakkında görüşleriniz nelerdir?” soruları yöneltilmiştir. 6 katılımcı ders yoğunluğunun yeterli olduğunu, 4 katılımcı müfredatta güncel konulara yer verilmesi gerektiğini, 3 katılımcı Arapça ders saatinin azaltılması veya kaldırılması gerektiğini, 3 katılımcı 12. sınıf meslek derslerinin azaltılması gerektiğini, 2 katılımcı usul konularının gereksiz olduğunu ve 1 katılımcı ders yoğunluğunun az olduğunu artması gerektiğini ifade etmiştir. Konu ile ilgili Tablo 28 oluşturulmuştur.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Ders yoğunluğu yeterli	Ö2, Ö5, Ö6, Ö10, Ö11, Ö13	6
Güncel konulara yer verilmeli	Ö3, Ö8, Ö9, Ö10	4
12. sınıf meslek dersleri azaltılmalı	Ö1, Ö3, Ö4	3
Arapça dersi azaltılmalı	Ö1, Ö13	2
Usul konuları kaldırılmalı	Ö7, Ö12	2
Arapça dersi kaldırılmalı	Ö8	1
Ders süreleri yeterli değil	Ö7	1

Tablo 28: AİHL Meslek Dersleri Yoğunluğu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çoğu meslek derslerinin yoğunluğunu yeterli bulmuştur. Katılımcılardan biri bu konuda “Valla bence dersler normal yani. Bu müfredat çalışmalarında zaten bundan önceki yıllarda öğretmenlerden alanları [hakkında] istekler alındı ve birçok dersin müfredatı zaten böyle hafifletildi.” (Ö6) şeklinde açıklama yapmıştır. Başka bir katılımcı ise:

“Buraya gönderilen talebelerin temel amaçları illaki hepsini dediğim gibi benim bir kızım vaize olsun, oğlum dediğim gibi imam olsun diye değil. Ya en azından başta bir İslami terbiye alsın. Beraberinde zihinsel zekâ seviyelerine göre sayısal, eşit ağırlıkta yeteneğine göre üniversitedeki akademik başarısını ortaya koyma amaçlı olarak gönderiliyor. Şu an normal seviyede ...” (Ö5)

Katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer noktada ders konularının güncel konularla zenginleştirilmesidir. Konuyla ilgili bir katılımcı şöyle demiştir; “Yoğunluğu aslında düzenlenebilir, belki bazı konular çıkabilir, daha güncel konular getirilebilir. Din sosyolojisi din psikolojisi mesela din eğitimi konusu. Ama mesela bazı dersler. İşte geçmişte olduğu akaid ve kelim dersi mesela birleştirilip işte 12. sınıfta başka bir ders verebilir ...” (Ö9)

12. sınıfta meslek derslerinin azaltılması gerektiği düşünen katılımcılardan biri düşüncelerini “Şu dediğim gibi 12’deki derslerin 10 ve 11’e doğru çekilmesi, 12’lerdeki meslek derslerinin 2 değil de bir saati düşülüp konuların biraz daha YKS ye yönelik olması daha verimli olur.” (Ö4) şeklinde ifade etmiştir. Yine başka bir katılımcı ise bu konuda şunları söylemiştir:

“Yani şöyle 12. sınıftan gidecek olursak 12. sınıflarda Kur’an-ı Kerim dersi için 3 saat bence gayet ideal ama 12. sınıflarda işte İslam kültür medeniyeti kelim dersi

seçmeli din [din dersleri] işte meslek dersleri olduğu için bence bunlara çok daha girmemek gerektiğini düşünüyorum. Açıkçası zaten hem verim alamıyoruz hem öğrencinin dikkatini çekmiyor. O dersleri belki farklı bir ders olarak koyabiliriz.” (Ö3)

Bazı katılımcılar (2) Arapça dersinin ders saatinin azaltılması yönünde görüş beyan etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan bir şöyle demiştir: “Yani mesela bence 11. sınıfta 3 ders [saati] Arapça [için] fazla. 2 derse düşebilir bence. 12. sınıflarda da 3 saat. Ben de mesela fazla olduğunu düşünmüyorum bunların.” (Ö1) devamında katılımcıya niçin azaltılması gerektiğini sorduğumuzda katılımcı; “Gereksiz olduğu yönünde değil de daha çok zaten sınava hazırlanmak istiyorlar yani. Kitap da aşırı derecede yoğun değil. 2 ders saati ile o müfredat yetiştirilebilir yani.” (Ö1) cevabını vermiştir.

Katılımcılardan bazıları usul konularının kaldırılmasının uygun olacağını belirtmişlerdir. “Usul dersleri yerine farklı dersler gelebileceğine meal veya hadis okumalarının daha ağırlıklı olması gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde faydalı olabileceği görüşündeyim.” (Ö12)

Bir katılımcı ise Arapça dersinin çizelgeden kalkması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bence Arapça dersi kaldırılmalı çünkü Arapça dersi amacına hizmet etmiyor, yani bir dil öğretme amacı yok. Sadece işte deniliyor ki dini terminoloji [öğrensin], çocuk, Arapça üzerinde hâkim olsun ama bu gerçekleşmiyor. Bunun yerine bir dersi kaldırıp mesela işte dediğim gibi sosyal hayat odaklı bir ders içeriği hazırlanabilir. Yani bir ilmiyal deyince, kelâmi boyutu var, akaid boyutu var, fıkıh boyutu var hem ahlak boyutu var. Yani bu ders saati ona harcanırsa çok daha verimli olur.” (Ö8)

Katılımcılardan biri ders sürelerinin yetersizliğine ve dini ilimler alanındaki seçmeli derslerin seçilmediği şöyle ifade etmiştir:

“Yani fıkıh derslerine giriyorum öncelikle. Onun dışında da diğer derslerden de ilave [derslere] giriyorum. Şimdi meslek dersleri yeterli mi? Fıkıh dersi mesela yeterli değil. Girdiğimiz derslerde konu ağırlığı çok, süre az. İki saatlik bir ders ama hem usul konuları var hem furu’ konuları var. Yani bir senede iki saatlik bir derste usul konularını çocuk doğru dürüst hazmedemez. Yani çok yoğun konular [var] ve işlenecek saat az. Mesela akaid dersine giriyorum. Aynı şekilde bir saat ders ama yoğun konular var ve çocuk bazı şeyleri hazmetmesi lazım... Mesela, 10. sınıfta fıkıh var. 11’de ya da 12’de de olması lazım.... Şimdi seçmeli konulmuş. Yani seçmeli dersler var ama fıkıh okumaları tefsir ya da başka tercih edilmiyor. Yani

dediğim gibi seçmeli derslerde devam niteliği taşınmalı. Ben bu konuda kendim tavır koydum, bir şey yaptırmaya çalıştım. Şimdi idareler de önemli...” (Ö7)

2.12. AİHL Meslek Dersinin Verimli İşlenebilmesi İçin Öneriler

Katılımcılara “AİHL meslek derslerinin daha verimli işlenebilmesi için önerileriniz var mı?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar öğrenci motivasyonun artmasına (4), görsel ve dijital içerik kullanılmasına (3), öğrenci ile iletişimin güçlendirilmesine (2), öğretmen faktörüne (2), ders saatlerinde değişiklik olmasına (1), medya ve okul imajının düzeltilmesi (1) ve uygulamalı ders yapılması (1) doğrultusunda fikir beyan etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 29 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Öğrenci motivasyonu artırılması	Ö3, Ö13, Ö6, Ö9	4
Görsel materyal kullanımının yaygınlaşması	Ö1, Ö7, Ö12	3
Öğrenciyle iletişim güçlendirilmesi	Ö8, Ö11	2
Öğretmenlerin donanımlı olması	Ö2, Ö10	2
11. ve 12. sınıfta Kur'an müfredatının azaltılması	Ö5	1
Medya ve okul imajının iyileştirilmesi	Ö4	1
Derslerin uygulamalı işlenmesi	Ö1	1

Tablo 29: AİHL Meslek Derslerinin Verimli İşlenmesi İçin Öneriler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencilerin istekli olarak okula gelmelerinin öğrenci motivasyonunu arttıracığına işaret eden bir katılımcı sorduğumuz soruya; “İmam Hatip Liseleri puan durumuna göre girilen liseler olmamalı, istekli olan öğrencilerin tercih ettiği bir lise olmalı. O zaman daha verimli ders işlenebileceğini düşünüyorum.” (Ö13) cevabını vermiştir. Yine bu konuya başka bir katılımcı şöyle temas etmiştir:

“Yani şöyle hocam bizim en büyük sıkıntımız çocukların kendi istekleriyle gelmemiş olmaları zaten orada başlıyoruz. Aile zoruyla geldikleri için biz çocuğun ilk önce yapmamız gereken şey o ön yargısını kırmayla uğraştığımız için ve çocuğa çok fazla bir şey katamıyoruz açıkçası. Hani burada o duvar, var çocukların önyargıları var, din derslerine karşı. İstemiyorlar, sıkılıyorlar yani. İstekli olmadıkları için verim azalıyor.” (Ö3)

Öğrenci motivasyonun arttırıcı sebebi olarak ulusal ölçekli sınavlarda bilgiye dayalı soru çıkması olarak görülmüş, bu tarz soruların derslere ilgiyi arttıracığı ifade edilmiştir. Bu konuda bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Valla bence önerilerimizin yukarıdan aşağı doğru yani sistemsel bir bakış açısıyla olması lazım. Böyle düzelecek bu. Yani nasıl diyelim? Yani imam hatip ve bu alanla ilgili çıkan okutulan derslerle alakalı. Gerek LGS de gerekse üniversite sınavında, mutlaka bilgiye dayalı soru çıkması lazım. Bilgiye dayalı yani sadece böyle paragrafı oku değil. Ondan sonra herkesin çözebileceği bir paragraf var. Öğrenci diyor ki zaten paragraf çıkıyor o halde ben o paragrafa göre şimdi bunun çıkarıp bunu yaparım. Yani ana fikir gibi ama bilgiye dayalı sorular çıkarsa o zaman biraz daha bu derslere ilgi artacaktır diye düşünüyorum” (Ö6)

Katılımcılardan bazıları derslerde dijital ve görsel içerikler kullanılmasının dersi verimli hale getireceğini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir katılımcı:

“Yani. Dijital bir çağdayız. Sınıflarımızda akıllı tahtalar var veya başka imkanlar var. Artık kitaplar basılırken de buna dikkat edilebilir. Yani daha görsel, daha çocukların eşiğinde kalıcı ve akıllı tahta ile uyumlu bir takım hazır materyallerin dijital materyallerin sunumunun hazırlanması lazım. Yani Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce birtakım şeyler var. Bunun geliştirilmesi yani dijital çağa uygun bir formatın geliştirmemiz gerekiyor.” (Ö7)

Bazı katılımcılarda öğrenciyle iletişimin verimlilik açısından önemine vurgu yapmıştır. Konuyla ilgili olarak bir katılımcı şunları söylemiştir: “Öncelikle meslek dersleri, hocalarının öğrencilerin kalbine girmeyi başarması lazım. Öğretmenini sevmeyen öğrenci hem derslere, en acısı da dine karşı olumsuz duygular besliyor. Kalbine girmediklerimiz öğrencinin, beynine giremiyoruz maalesef. Sorumluluk altına girmek istemiyorsak bunu başarmalıyız.” (Ö11)

Öğretmen faktörünün dersi verimli geçmesinde önemli olduğunu söyleyen bir katılımcı; “Bence ehil olan kimselerin yani bütün öğretmenlik alımların bence biraz da ehil olan kimselerin bu dersleri vermesi gerektiğine inanıyorum ben. Alanını seven öğretmen bulmak zorlaştı. Çünkü bu öğrenciyi de soğutuyor yeri geldiğinde.” şeklide açıklama yapmıştır.

Katılımcılardan biri 11.ve 12. sınıfta Kur’an müfredatının azaltılmasına değinmiş ve şöyle açıklama yapmıştır: “... Biraz kuran derslerinin mesela 11 12’de bu normal ezber yönü itibariyle çocukların seviyelerinin üzerinde olduğunu görüyorum. Yani bunların biraz daha dediğim gibi azaltılması yani onları ezberlemeye teşvik edeceği maliyette bir seviye çekilmesi daha benim için daha isabetli olur.” (Ö5)

Bir katılımcı verimin artmasında medya etkisine değinmiştir. Katılımcının bu konudaki ifadeleri şöyledir:

“Yani biraz herhalde bizim imam hatiplerin maalesef kaç yıldır makus şeyi[talihi], medyanın bizi hep kötülemesi. Buna yönelik çok çalışmalar yapılırsa [iyi olur]. Yani ismimiz birileri tarafından devamlı lekeleniliyor. Bu lekeleme değil de güzelliklerin gösterildiği, imam hatiplerin daha böyle popülaritesini arttıracak şeylerin yapılması -öğretmenlerden daha çok galiba büyüklerimize düşüyor- onu lazım. Öğretmenlerimiz zaten elhamdülillah donanımlılar yani. Bir şeyler olur. Bizi değil çünkü medyayı dinliyor artık yeni nesil.” (Ö4)

Dersleri uygulamalı olarak işlemenin önemine değinen bir katılımcı şunları söylemiştir: “Özellikle hitabet ve fıkıh derslerinin uygulamalı olması mescitte geçmesi, namaz vesaire, ibadetlerin zaten okulumuzda yapılıyor. Hitabetle ilgili şeyler yani. Siyer dersinde mesela siyer atlası kullanılabilir. Görsel bir şeyler eklenebilir. Ama yine de diğer derslerine göre tabi daha az. Bunlar hani yapabileceğimiz şeyler daha kısıtlı.” (Ö1)

3. BÖLÜM: ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM SINAVLARININ AİHL MESLEK DERSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bu bölümde Sakarya ilinde bulunan AİHL’lerde öğrenim göre öğrencilerle (14) yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular araştırma sorularına uygun olarak temalara ayrılmış ve aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. Temalar, katılımcı cevaplarına göre alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

3.1. AİHL Meslek Derslerinin Önemi

Araştırmada meslek derslerine yükledikleri anlam ve önemi açığa çıkartmak adına katılımcı öğrencilere: “Sizce AİHL meslek derslerinin önemi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmeye katılan bütün katılımcılar bu soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (10) meslek derslerinin dini bilgilerin öğretilmesi noktasında önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca katılımcılar meslek derslerinin önemine binaen mesleki gelişme katkı sunması (2), günlük hayatta kullanılan dini bilgileri içermesi (2) ahlak eğitimi vermesi (3), imanı geliştirmesi (2), dünya ve ahiret saadetine katkı sağlaması (2), ve daha iyi birey olmaya katkı sunması (1) konularına temas etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 30 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Toplam
Din öğretimi	Dini bilgi	T1, T2, T3, T5, T6, T7, T8, T9, T10, T12	10
	Mesleki gelişim	T10, T11	2
	Günlük hayatta kullanılan bilgiler	T2, T4	2
Ahlaki ve dini gelişim	Ahlak eğitimi	T5, T12, T14	3
	İmanı geliştirme	T6, T8	2
	Dünya ve ahiret mutluluğu	T7, T9	2
	Daha iyi birey	T5	1

Tablo 30: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerini Önemi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük çoğunluğu meslek derslerinin din eğitimi noktasında önemli bir yer tuttuğunu, doğru dini bilgiyi bu dersler ile kazanılabileceğini ifade etmişlerdir. Dini

eğitimi noktasında meslek derslerinin önemini açıklayan bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Ben özel Arapça dersleri alıyorum. Bu sene Arapçaya daha da ilgi duymamı sağladı. Ekstradan kelimeler dersi, Kur’an, dinler tarihi vs. görüyoruz, bunlara daha çok ilgi duymama sevk etti. Başka dinleri öğreniyorsunuz, başka meseleleri öğreniyorsunuz. Bunların üstünde kafa yoruyorsunuz, en azından böyle bir aydınlanma yaşıyorsunuz ya da dini konularda bilgilenmeni sağlıyor.” (T3)

“Dinimiz gereği dini bilgileri öğrenmek bizim bir yükümlülüğümüz olduğu için meslek dersleri de bize bu konuda yardımcı olur. Din eğitimi ailede yetersiz alınmış olabilir. O yüzden okul içinde bu eğitimi tamamlıyoruz. Hem diğer tarafımızı da (ahiret) garantilemeye yakın oluyoruz hem de bu konularda bilgili, kültürlü oluyoruz. O yüzden meslek dersleri bizim için önemli. Öğrenilmemesi eksiklik olur.” (T9)

Meslek derslerinin amaçlarından biri de din görevlisi olmak isteyenler için gerekli eğitim ve öğretimi sağlamasıdır. Katılımcılardan bazıları bu noktaya temas ederek meslek derslerinin din görevlisi olmak için faydalı olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Meslek dersleri, imam hatip olacağımız için bize şu anda din derslerini öğretiyor. Din kültüründe tabi ki kolaylık sağlıyor ama bazı dersler ayrıldığı için fazlalık gibi oluyor. O derslere yoğunlaşmak zorunda kalıyoruz çünkü her biri için farklı bir sınav oluyoruz. Bu da bizi biraz tedirgin ediyor, telaşlandırıyor. Ama bu dersler benim için bir yandan da çok faydalı çünkü ben ilahiyat okumak istiyorum. Hatta ileride imamlık da düşünüyorum. İmam olduğumda bana faydası olacağını düşünüyorum. Yani boşluğumu kapatabilir.” (T10)

Katılımcılardan bazıları da günlük hayatta kullanılan dini bilgileri kazandırması bakımından meslek derslerinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu konuda bir katılımcı şöyle açıklama yapmıştır.

“İmam hatiplerin; günlük hayatta, insanların başına gelen şeylerde bilgi aktaracak kadar ve hüküm verecek kadar bilgi sahibi olması gerekir. Hani, burada öğrendiğin şeylerin mesela atıyorum abdest almayı veya herhangi bir dini konuyu veya sorulacak suları cevaplayacak kadar bilgisi olmalı. Bunun için gerekli” (T2)

Katılımcıların bazılarının üzerinde durduğu konuda meslek derslerinin Ahlaki gelişim noktasında katkı sağlamasıdır. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde meslek derslerinin toplumsal ve ahlaki değerleri güçlendirme potansiyeli olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan biri meslek derslerinin ahlaki gelişime katkı sunduğunu “Meslek dersleri

bence çocuklara, genç yetişkinlere daha fazla dini eğitim vererek onların ahlak seviyesini belirlemek, din eğitimi kazandırmak için önemlidir.” (T12) sözleriyle ifade etmiştir. Meslek dersleri İslami ilimlerin okutulduğu derslerdir. Kişinin iyi bir insan ve iyi Müslüman olması dersin hedefleri arasındadır. Katılımcılardan bazıları bu konuya değinerek meslek derslerin kişinin imanını güçlendirmesine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Bu konuda bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Hocam sonuçta hepimiz Müslümanız, Müslümanlığımızı ve imanımızı geliştirmede gerçekten okullar etkili oluyor. Yani başta ailemizden temel bir eğitim alıyoruz. Sonra bunu okulda geliştiriyoruz. Yani Müslümanlık açısından, imanı sağlamlaştırmak açısından önemli, güzel oluyor.” (T8)

Katılımcılardan bazıları dünya ve ahiret ilişkisine değinerek meslek derslerinin ahiret hayatını hatırlattığını öne sürerek şunları söylemiştir:

“Hocam, meslek dersleri bence sadece imam hatiplerde olmamalı diğer okullarda da olmalı. Çünkü biz, bu dünyayı kazanırken ahiretimizi unutuyoruz ki bunu bize hatırlatacak olan meslek dersidir. Çoğunluk Kur'an okumayı bilmiyor mesela burada da kıraat dersleri, tecvit dersleri falan var. Bunlar bu yaşlarda öğretilmezse evlerde öğretilmeyeceğini düşünüyorum. Bunun için meslek dersleri sadece imam hatiplerde değil bütün okullarda olmalı.” (T7)

Bir katılımcı ise kişinin toplumda daha iyi bir birey olması açısından meslek derslerini önemli bularak şunları söylemiştir: “Öğrencilerin dini daha iyi öğrenmesi açısından ve doğru bir şekilde öğrenmesi açısından çok iyi bence. Yani dini bilgiyi öğrenmek için bu dersler gerekli. Yeni ve ahlaki bilgiler aslında. Yani gün içindeki davranışlarını yönlendireceği için toplumda daha iyi bir birey olması açısından önemli bir yer tutuyor.” (T5)

Yapılan çalışmalarda öğrencilerin İHL'yi tercih süreçlerinde İHL'ye gelme amaçları arasında iyi bir din eğitimi alma isteği ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların meslek derslerine yükledikleri önem genel olarak incelendiğinde, meslek derslerini din eğitimi alma noktasında önemli gördükleri anlaşılmaktadır. Bu durum katılımcıların İHL'ye gelme amacı ile meslek derslerine verdikleri önemin örtüşüğünü göstermektedir.

3.2. AİHL Meslek Derslerinin Problemleri

Katılımcılara “AİHL meslek derslerinin en önemli problemi nedir” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların problem olarak gördüğü konuların başında, üniversite sınavı sebebiyle

ilginin azalması (4), konuların tekrara düşmesi (4), ve konuların yoğun olması (4) gelmektedir. Bunların yanında katılımcı öğrenciler, derslere olan ilgisizliği (3), ezberci eğitim anlayışını (1), öğrencinin dersi veya öğretmeni sevmemesini (1), teorik bilginin fazla olmasını (1) problem olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların cevaplarından hareketle Tablo 31 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Üniversite sınavı kaygısı nedeniyle derslere ilginin azalması	T2, T6, T7, T8	4
Konuların tekrarlanması	T1, T5, T2, T11	4
Konular yoğun olması	T4, T10, T11, T12	4
Öğrencilerin ilgisizliği	T7, T11, T14	3
Ezberci eğitim anlayışı	T4	1
Öğrencinin dersi veya öğretmeni sevmemesi	T3	1
Teorik bilgi ağırlıklı olması ve uygulama eksikliği	T9	1

Tablo 31: Katılımcılara Göre AİHL Meslek Derslerinin Problemleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar meslek derslerine özellikle 12. sınıfta ilgilerinin azaldığını ifade etmiş ve bu durumda sınav kaygısının etkili olduğunu savunmuşlardır. Bu konuda bir katılımcı şöyle demiştir: “Çok bir problem yok. Sadece 12. Sınıfta sınava gireceğimiz için bu meslek derslerine ilgimiz azalıyor. Zaten önceki sınıflarda da aynı dersleri aldığımız için 12. Sınıfta çok da ilgi gösteremiyorum. Sınav kaygısı yani” (T2)

Katılımcılardan bazıları konuların tekrar niteliğinde olmasının, aynı şeyleri devamlı öğrenmenin problem olduğunu ifade etmiş ve güncel konulara yer verilmesini tavsiye etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan bir düşüncesini; “Daha yeni konular olabilir bence. Çünkü ben kaç yıldır buradayım. Orta okuldan beri buradayım. Devamlı her sene aynı dersleri görüyorum gibiyim. Meslek derslerinde daha güncel konular olsa daha çok ilgimi çeker.” (T1) sözleriyle açıklamıştır.

Problem olarak, Meslek derslerinin bilgi olarak yoğun olduğunu ifade eden bir katılımcı şöyle demiştir: “Bazı meslek dersleri gereksiz çünkü bazı konuları gereksiz bir şekilde uzatıyorlar. Yani bazı dersler konu olarak fazla uzun ve çok fazla bilgi var. Hani o da öğrencileri sıkıyor. Fazla bilginin olması.” (T12)

Bazı katılımcıların problem olarak gördüğü konulardan biri de derse olan ilgisizliktir. Öğrencilerin yeteri kadar ilgili olmadığını ifade eden bir katılımcı şunları söylemiştir: “Hocam, baktığımız zaman çok büyük bir problem yok ama öğrencinin bu derslere ilgisizliği bir problem olabilir. Öğrenci üniversite sınavlarına çalışıyor ama bu dersi önemsemiyor. Hatta 9. sınıftan beri bu dersleri önemsemeyenler var. Bu dersi önemsiz görenler var. Çünkü sınav kaygısı var.” (T7)

Bir katılımcının dikkat çektiği nokta ise amaçsız bir şekilde sadece dersi geçmek için ezber yaptıklarını, ezberci bir yaklaşım olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Mesela biz ezber yaparken bile sırf onu ezberleyip de sınıfı geçmek için ezber yapıyoruz. Kendi isteğimizle ezberlemiyoruz. Verdikten sonra gidiyor. Unutuyoruz. Sonra bence. Biraz hafifletmeleri gerekiyor.” (T4)

Katılımcılardan biri öğrencinin dersi veya öğretmenini sevmemesini problem olarak görmüştür ve bu konuda şunları söylemiştir. “Öğrencinin dersi veya ders öğretmenini sevmemesi, öğretmenin dersi sevdirmemesi bu ders için bir problemdir.” (T3)

Bir katılımcıda derslerin teorik olduğunu, pratik yapılması gerektiğini problem olarak ifade ederek şunları söylemiştir: “Sadece anlatıma dayalı olması olabilir, uygulama eksikliği. Mesela; pratik yapılması gerekiyor ama teorikte kalıyor her şey. Bu problem olabilir.” (T9)

Özgül’ün 2019 yılında Şanlıurfa’da 45 öğrenci ile yaptığı araştırmada¹⁸³ öğrencilerin benzer problemlere işaret ettiği görülmüştür. Bu araştırmadan farklı olarak Özgül’ün araştırmasında sınıf yönetiminde problemlerin görülmesi ve meslek dersi öğretmenlerinin öğrencileri çok sıkması sorun olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Özgül’ün araştırmasına katılan 2 katılımcı üniversite sınavlarında soru çıkmamasını problem olarak görmüştür.¹⁸⁴

3.3. AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirilmesine Hizmet Etme Durumu

Katılımcılara “İmam, hatip gibi din görevlileri yetiştirmek için kurulmuş olan AİHL’lerde bugün meslek dersleri öğrencilere bu yeterliliği kazandırabiliyor mu/kazandırabilir mi?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bazıları (7), din görevlisi yetiştirmede kişisel gayretin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı (6) meslek

¹⁸³ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*.

¹⁸⁴ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 48.

derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında yeterli olduğunu düşünürken bir kısmı ise (6) din görevlisi yetiştirme konusunda yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların cevaplarından hareketle Tablo 32 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Kişisel gayret önemlidir	T3, T5, T6, T7, T9, T11, T12	7
Yeterlidir, kazandırıyor	T1, T2, T5, T10, T11, T14	6
Tam olarak kazandırmıyor	T3, T4, T6, T7, T8, T13	6

Tablo 32: Öğrencilere Göre AİHL Meslek Derslerinin Din Görevlisi Yetiştirme Konusunda Amaca Hizmet Etmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların bir bölümü din görevlisi olmak derslerden ziyade kişisel gayretin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşü şöyledir: “Hocam, tam olarak kazandırdığını düşünmüyorum. İşlenen konuların tekrarı daha fazla yapılsa daha iyi olur. Mesela Kur’an dersinde, kıraat dersinde her gün tekrar yapılsa daha iyi öğrenilir. Onun için burada kişisel gayret olması lazım.” (T7), “Yani imam olmak için bu dersler yeterli ama daha iyi bir imam olmak istiyorsa kişi, o zaman daha da derinlemesine yetiştirmesi gerekir kendini. Ama bir öğrenci bu bilgilerle, asgari düzeyde normal bir imamlık yapabilir.” (T11)

Katılımcıların bir bölümü meslek derslerinin din görevlisi yetiştirmede yeterli olduğunu savunmuşlardır. Bazı katılımcılar bunun için derslere yeterli ilgi gösterilmesini kayıt koşmuştur. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir: “Kazandırıyor, gayet yeterlidir. İmamlık veya din hizmetleri için ihtiyacı karşılıyor. Nasıl diyeyim, benim arkadaşlarım var şu an cuma günleri namaz kıldırıyor, ezan okuyor, hutbe okuyorlar. O yüzden yeterlidir.” (T2), “Dediğim gibi yeterli. Eğer isteyerek geldiyse, dersleri dinliyorsa, çalışıyorsa bu dersler din görevlisi olmak için yeterli.” (T14)

Bazı katılımcılarda meslek derslerinin bu konuda yetersiz kaldığını vurgulayarak öğrencinin niyetinin temel teşkil ettiğine dikkat çeken katılımcılarda oluştur. Bu konuda bazı katılımcıların görüşü şu şekildedir:

“Hocam; ezberler iyi yapıyor, temel bilgiler de veriliyor ama uygulama zayıf kalabiliyor. Mesela hutbe okumak falan zor olur. O yüzden eksik kalıyor.” (T8)

Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde mesleki yeterlilikte kişisel gayretin öne plana çıktığı gözükmemektedir. Bunun yanında öğrencilerin bir bölümü meslek derslerinin mesleki yeterlilik kazandırdığını ifade ederken bir bölümü ise bu yeterliliği tam olarak

kazandırmadığını ifade etmiştir. Yapılan başka bir araştırmada İHL öğrencilerin din görevlisi olma noktasında isteği sorulmuş ve öğrencilerin %40,6'sı din görevlisi olarak çalışmak istediğini ifade ederken %39,4 din görevlisi olarak çalışmak istemediğini ifade etmiştir.¹⁸⁵ Bu araştırmayı da dikkat alarak meseleyi ele aldığımızda öğrencilerin mesleki yeterliliği elde etme noktasında istekli olmalarının önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşılabilir.

3.4. AİHL Meslek Derslerine Karşı Öğrencilerin Tutum ve Motivasyonu

Öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutum ve motivasyonu anlamak adına katılımcı öğrencilere: “AİHL meslek derslerine karşı tutumunuz/motivasyonunuz genel olarak nasıldır?” sorusu yöneltilmiştir. 5 katılımcı meslek derslerine karşı olumlu bir bakış açısına sahip olduğunu, 3 katılımcı ilgisinin az olduğunu, 1 katılımcı ise motivasyonunun dersin hocasına göre değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda Tablo 33 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Olumlu	T1, T2, T5, T8, T11	5
İlgi yetersizliği	T9, T14, T12	3
Hocaya göre değişir	T4	1

Tablo 33: Öğrencilerin AİHL Meslek Derslerine Karşı Motivasyonu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların meslek derslerine karşı motivasyon ve ilgilileri konusunda sorumuza verilen cevaplar incelendiğinde olumlu görüş beyan eden katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir: “Hocam, açıkçası benim iyi bu derslerle aram. İlerde de bu yönde düşündüğüm için seviyorum. Hem Müslümanız hepimiz sonuçta bu bilgileri de bilmemiz gerekiyor.” (T8), “Tutumum iyi. Çünkü; benim istediğim meslekte bu derslerden geçiyor. Meslek dersleri önemli benim için o yüzden.” (T11)

Katılımcılardan bazıları derslere olan motivasyonlarında merak etmenin önemli bir yer tuttuğuna değinerek bazıları şunları söylemiştir: “Derslerdeki konuları merak ediyorum, ilgimi çekiyor. Zorunlu değil isteyerek geliyorum derslere.” (T1), “Genel olarak iyi. Dini öğrenme merakım, bu derslere tutumumu olumlu yönde etkiliyor.” (T2)

¹⁸⁵ Aşlamacı, Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet, 33.

Katılımcılardan bazıları da meslek derslerine karşı ilgilerinin az olduğunu ifade etmiştir. Burandan bazı öğrencilerin derse çeşitli sebeplerle motive olamadıkları anlaşılabılır. Konu ile ilgili katılımcıların düşünceleri şöyledir: “Bana göre bu dersler ezber gibi geliyor, bunun için biraz ilgim az diyebilirim hocam.” (T9), “Ben aile isteğiyle geldim, kendi isteğimle gelmedim. Bana bu dersler tabii ki ağır geliyor, derse odaklanmak istemiyorum, dinlemek istemiyorum. Tabii meslek dersleri temel olarak ahlaki yönden önemli ama benim ilgi alanım olmadığı için gereksiz görüyorum.” (T14), “Motive olamıyoruz. Derslerin fazlalığından dolayı sıkıcı geliyor bana. Bir de sınavda soru çıkmadığı için öğrenciler de önemsemiyor zaten” (T12)

Bir katılımcı da derse motive olmanın temel şartının öğretmen olduğuna dikkat çekmiştir. Katılımcının görüşü şu şekildedir: “Bence tamamıyla hocaya bağlı. Böyle çok enerjik falan anlatıyorsa iyi ama hoca oturduğu yerden kitaptan okuyorsa ya da bize okutturuyorsa o zaten olmuyor.” (T4)

3.4.1. Öğrenciyi Derse Motive Eden Hususlar

Öğrenci motivasyonu ile ilgili olarak katılımcılara: “Sizce öğrenciyi derse motive eden en önemli husus nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (10) derse motive eden temel faktörün öğretmen olduğunu, bazıları (10) merak duygusunun motive ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu konuda 1 katılımcı, arkadaş faktörünün önemine dikkat çekerken, 1 katılımcıda derse motive eden en önemli hususun o dersten YKS’de soru çıkması olarak ifade etmiştir. Verilen cevaplar neticesinde Tablo 34 oluşturulmuştur.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Öğretmen faktörü	T3, T4, T5, T6, T7, T9, T10, T11, T13, T14	10
Merak	T1, T2, T3, T10	4
Arkadaş çevresi	T11	1
Sınavda soru çıkması	T12	1

Tablo 34: Öğrenciyi Motive Eden Hususlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 34 incelendiğinde katılımcılara göre öğrenciyi motive eden en önemli hususun öğretmen olması dikkat çekmektedir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir: “Öğretmenin enerjisi benim derse olan motivasyonumu artırıyor.” (T5) “Öğretmen. Derslerin eğlenceli olması derse motivasyonumu olumlu etkiliyor, iyi geliyor.” (T6)

Bazı katılımcılarda öğrenciyi motive eden unsur olarak öğrenci ilgisini ve merak etmesini ön plana çıkarmıştır. Bir katılımcı sorumuza “İlgi ve meraktır.” (T2) şeklinde kısa cevap vermiştir.

Katılımcılardan biri, derse motive eden hususun arkadaş ortamı olduğunu; “Bence sınıftaki arkadaşların o derse önem vermesi benim de bakış açımı etkiler. Yani çevrenin tutumu önemli. Bir de öğretmen de aynı şekilde önemli. Dersi işleyiş şekli gibi.” (T11) sözleriyle ifade etmiştir.

Bir katılımcı ise derslere motive olamadığını belirterek derslerin fazlalığına ve sınavda çıkmıyor oluşuna temas etmiştir. Katılımcının bu konudaki ifadeleri şöyledir: “Motive olamıyoruz. Derslerin fazlalığından dolayı sıkıcı geliyor bana. Bir de sınavda soru çıkmadığı için öğrenciler de önemsemiyor zaten.” (T12)

3.4.2. YKS’de AİHL Meslek Derslerinden Soru Temsilinin Olmamasının Öğrenci Motivasyonuna Etkisi

Bu konuda son olarak katılımcılara “AİHL meslek derslerinin YKS’de soru çıkmaması derse olan motivasyonunuzu etkiliyor mu? Etkiliyorsa ne yönde?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (10) AİHL meslek derslerinden soru çıkmamasının motivasyonunu etkilediğini ve derse olan ilgisini azalttığını, 2 katılımcı etkilemediğini ve yine 2 katılımcı ise motivasyonunu olumlu yönde etkilediğini savunmuştur. Cevapları doğrultusunda Tablo 35 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Etkiler, soru çıkmaması ilgimi azaltıyor	T1, T2, T4, T5, T6, T7, T8, T9, T10, T13	10
Etkilemez	T3, T14	2
Olumlu etkiler	T11, T12	2

Tablo 35: AİHL Meslek Derslerinden YKS’de Soru Çıkmamasının Ders Motivasyonuna Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük çoğunluğu meslek derslerinden YKS’de soru çıkmamasının ders motivasyonunu olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir: “Etkiliyor. 12. sınıf öğrencisiyim şu an meslek derslerinin zamanımı aldığını düşünüyorum. Ama bir yandan da gerekli. O yüzden biraz daha seyreltilebilir. 9 ve 10. sınıfta yeterli, 11 ve 12. sınıfta sınavdan dolayı seyreltilmeli diye düşünüyorum.”

(T5) “Yani, etkiliyor. Mesela matematikten soru çıktığı için o derse olan ilgimiz daha fazla oluyor. Ama meslek derslerinde öyle değil. Yani, Meslek derslerinde daha çok öğretmen motive ediyor beni. Soru çıkan derslerde öğretmeni sevmesen bile sınavda soru çıktığı için o derse çalışmam lazım, motive olmam lazım.” (T6)

Bazı katılımcılar ise soru çıkmamasının ders motivasyonunu etkilemeyeceğini öne sürmüştür. Konu ile ilgili bir katılımcı; “Etkilemez. Çünkü sadece sınav odaklı bakmıyorum. Bilmem gerektiğini düşündüğüm için öğreniyorum.” (T4) demiştir.

Bazı katılımcılar da olumlu etkisi olacağını ifade etmiştir. Bir katılımcı da soru çıkmamasının olumsuz olduğunu ancak işledikleri konularla ilgili denemelerde soru gördüğünde olumlu etkilendiğini şu sözlerle ifade etmiştir. “Derse olan motivasyonumu etkiliyor ama şu ana kadar çözdüğümüz denemelerde bizim derslerde işlediğimiz konulardan da soru gördüm, o yüzden bu benim motivasyonumu olumlu etkiliyor. Yani soru çıkmaması olumsuz, çıkması olumlu etkiliyor.” (T11)

3.5. YKS’de Soru Çıkan Derslerin Motivasyona Etkisi

Araştırmada katılımcılara YKS’de soru çıkan derslerin motivasyona etkisini anlamak amacıyla “YKS’de soru çıkan dersler sizin o derslere karşı motivasyonunuzu etkiler mi? (Etkiliyorsa) Bunun sebebi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarını kategorize ettiğimizde, katılımcıların büyük çoğunluğu (11) soru çıkan derslere çalışma motivasyonlarının daha yüksek olduğunu, bu durumunun sebebi olarak sınavda başarılı olmak için zorunlu olarak çalışılması gerektiğini, soru çıkan derslere ilgilerinin arttığını, derslere daha fazla odaklandıklarını ve motivasyonlarının temelinde sınava hazırlık olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları (5) soru çıkmayan derslere ilgisiz kaldığını, gerekçe olarak da soru sorulmayan derslerin gereksiz görülmesi ve soru çıkmadığı için motivasyon eksikliği olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları (2) ise YKS’de soru çıkan derslerin ders motivasyonlarını etkilemediğini ifade etmiştir. Cevaplar doğrultusunda Tablo 36 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar	Toplam
Soru Çıkan Derslere Çalışma Motivasyonu	Zorunlu çalışma	T1, T5, T6	11
	Artan ilgi	T2, T6, T9	
	Derslere daha fazla odaklanma	T10, T11, T13	
	Sınava hazırlık	T10, T12	
Soru Çıkmayan Derslere İlgisizlik	Gereksiz görme	T2, T7, T8	5
	Motivasyon eksikliği	T9, T12	
Etkilemez		T4, T14	2

Tablo 36: YKS’de Sorusu Olan Derslerin Ders Motivasyonuna Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

YKS’de sorusu olan derslere çalışma motivasyonlarının daha yüksek olduğunu söyleyen katılımcılar, sınav sebebiyle zorunlu olarak çalıştıklarını, ilgilerini arttığını, derslere daha fazla odakladıklarını ve sınava yönelik hazırlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları, YKS’de çıkan sorularda derslere mecburiyetten çalıştıkları ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri bu konuda şunları söylemiştir. “Kesin çıkacak diye çalışıyorum. Sınavda sorusu çıkacak derslere ilgim olmasa da zorunlu olduğu için mecburiyetten çalışıyorum.” (T1)

YKS’de soru çıkan derse ilginin artacağını savunan bir katılımcı; “YKS soru çıktığı için derslere olan ilgimiz artar. Soru çıkmazsa o zaman gereksiz gibi olur.” (T2) şeklinde açıklama yapmıştır.

Bazı katılımcılar bu durumun derse daha fazla odaklanma sağlayacağı görüşündedir. Katılımcılardan biri düşüncesi şöyle açıklamıştır: “Etkiler. Daha çok o derse odaklanırsınız, ona daha çok çalışırız. Temel sebebi; 12. sınıfta sınava hazırlandığımız için sınavda çıkacak sorulara odaklanıyoruz, sınavda çıkmayacak konuları önemsemiyoruz. Yani hangisi sınavda fayda sağlayacaksa ona çalışıyoruz.” (T10)

Katılımcılardan bazılarında sınavda sorusu çıkan derslere hazırlık gerektiği için önemsendiğini diğerlerinin ise önemsenmesi gerekmediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Evet, olumlu etkiler çünkü istediğimiz bölümü okumanın yolu sınava girmek. Onun için soru çıkan derslere çalışmak zorundayız. Soru çıkmıyorsa motivasyonumuzu olumsuz etkiler. Boşa girmiş gibi oluyoruz.” (T12)

YKS’de soru çıkmayan derslere ilgisiz olduğunu ifade eden katılımcılar bu durumu dersi gereksiz görme ve motivasyon eksikliği sebebiyle olduğunu ifade etmişlerdir. Soru

çıkmadığı için meslek derslerine ağırlık vermediğini ifade eden bir katılımcı şöyle demiştir. “Değişiyor. Mesela gireceğimiz sınavda İngilizce ve meslek derslerinden soru çıkmadığı için ağırlık vermiyoruz. Ama Matematik, Edebiyat, Coğrafya gibi derslere daha çok ağırlık veriyoruz. Bunun sebebi; üniversite sınavlarında soru çıkması veya çıkmaması.” (T7) bir başka katılımcı ise soru çıkmadığı takdir o derse ilgisinin olmayacağını “Etkiliyor. Soru çıkmasa benim o derse ilgim olmazdı. Sonra o derse çalışıyorsun, bakıyorsun çalıştıkça o derse ilgin olduğunu anlıyorsun, bu da hedefini belirliyor. Meslek derslerinde soru çıkmadığı için bu derse yönelik hedef belirleyemiyorsun.” (T9) sözleriyle ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar ise YKS sınavının ders motivasyonunu etkilemeyeceğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Etkilemez bence. Bunun sebebi; çok etkilemez. Yani sonuçta hep sınav olmayacak. Arada birazda mola vermeniz gerekiyor.” (T4)

3.6. AİHL Meslek Dersi Saatlerinde YKS’de Soru Çıkan Derslere Çalışılma

Durumu

Katılımcılara “Okulda AİHL meslek dersleri saatinde YKS’de soru çıkan derslere çalıştığınız oluyor mu? Bu durumun sebebini nasıl izah edersiniz.” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı meslek dersleri saatinde, YKS’de soru çıkan derslere çalışıldığını ifade etmiştir. Yine katılımcıların tamamı bu durumun sebebini YKS sınavlarına çalışmak ve sınav kaygısı olarak ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Müdür beyle ve rehberlik hocasıyla konuşup izin alarak meslek dersleri saatinde kütüphanede ders çalıştığımız oluyor. Bu durumun sebebi; son sene olduğu için sınav kaygısı var, sınava hazırlanmak için çalışıyoruz. Bu da meslek derslerine ilgimizi azaltıyor.” (T1), “Genel olarak hoca sınıfta ders anlatırken soru çözüyorum. 9, 10, 11. sınıfta dersi dinliyordum ama 12. sınıfta sınav olduğu için sınavda çıkacak derslerden soru çözdüğüm oluyor.” (T2), “Evet. Meslek derslerinde hocalarımızın da izniyle YKS’de soru çıkan derslere çalışıyoruz. Test çözüyoruz. Sebebi YKS’de soru çıkıyor olması ve sınav kaygısı.” (T3), “Çalışıyoruz. Dersten biri zaten test çözmeye gidiyor. Eğer konularımız bittiye müfredata göre o hafta işlenecek konular işlendiye boş bırakıyorlar hocalar. Bunun sebebi; Sınava hazırlanmamız.” (T4), “Meslek dersleri biraz daha kolay ve anlaşılır olduğu için ve hocalarımızın da konulardan arta kalan zamanda ders çalışmamıza izin verdikleri zaman bu derslerde

soru çözüyoruz. Sebebi; o dersten sınavda soru çıkmasıdır.” (T5), “Oluyor. Yani, sene içinde 2 saat ders olduğunda 1 saatinde hocalar ders çalışmak için bize izin veriyor. Meslek derslerinin konuları bitince soru çözüyoruz. Diğer derslerin soru sayısı fazla olduğu için.” (T6)

Katılımcı öğrencilerin cevaplarına incelediğimizde, YKS sınavının gelecekteki akademik ve mesleki yaşamları için belirleyici olduğunu düşündüklerinden sınav kaygısı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu kaygı, meslek derslerine olan ilgilerini azaltarak onları YKS’ de soru çıkan derslere çalışmaya yönelttiği görülmektedir. İfadelerden çıkarım yapılabilecek bir diğer husus da öğretmenlerin, öğrencilerin sınav kaygısını ve önemini anlayarak, onlara meslek dersleri saatinde YKS derslerine çalışmalarına izin vermeleridir. İfadelerden, bu esnekliğin, öğrencilerin sınava daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olmak maksadıyla yapıldığı anlaşılmaktadır.

3.7. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre AİHL Meslek Derslerine Olan İlgileri

Katılımcılara “9., 10., 11. ve 12. sınıfta gördüğünüz AİHL meslek dersleri arasında, ilginizi göz önünde bulundurduğunuzda bir fark gözlemliyor musunuz? Fark var ise neden?” sorusu yöneltilmiştir. 5 katılımcı meslek derslerine 12. sınıfta ilgilerinin azaldığını, 4 katılımcı benzer konuları içeren tekrar derslerin olduğunu, ilgi anlamında sınıf düzeyleri arasında bir fark olmadığını, 12. sınıfta sınav stresi ve YKS hazırlığının ağır bastığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda Tablo 37 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
12. sınıfta ilgi azalması	T1, T9, T10, T11, T12	5
Tekrarlayan derslerin bulunması	T4, T5, T10, T12	4
İlgi anlamında farkın olmaması	T6, T7, T8, T14	4
12. sınıfta sınav stresi ve YKS hazırlığının olması	T1, T2, T7, T9	4

Tablo 37: Öğrencilerin İlgisine Göre Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların dikkat çektiği noktaların başında 12. sınıf düzeyinde ilgililerinin azalması gelmektedir. Önceki sınıflarda daha ilgili olduklarını 12. sınıfta ise sınav kaygısı ile ilgilerinin azaldığını ifade eden katılımcılardan biri; “9., 10., 11. sınıftaki meslek derslerine fıkıh, hadis vs. gibi derslere ilgim daha fazlaydı, daha dikkatli dinlediğimi hatırlıyorum. 12’de bayağı ilgisizleşmeye başladım. Bunun sebebi; büyük sınavın (YKS)

yaklaşması, sınavdan dolayı kaygılanmamız.” (T9) şeklinde açıklama yapmıştır. Yine bu konuda başka bir katılımcı ise şunları söylemiştir; “9 ve 10. sınıflarda biraz daha ilgiliydim bu derslere, çünkü imam hatipli olmanın bilinciyle bakıyordum. Ama 11 ve 12. sınıfta da bu dersleri göre göre insan biraz bıkmıyor meslek derslerinden. Yani aynı şeyleri görünce bu motivasyonumuzu düşürüyor, o derse olan ilgimizi de azaltıyor.” (T10)

Katılımcılardan bazıları aynı konular karşlarına çıkınca ilgi ve motivasyonlarının düştüğünü ifade etmiştir. Bu konuda katılımcılardan biri şöyle demiştir: “Evet. 9 ve 10. sınıfta ilk defa görmüyoruz bu dersleri. Ortaokulda da buradaydık. Ama ilk zamanlar Kalam, Fıkıh gibi derslerin isimlerini ilk defa duyduğumuzda heyecan oluyor, konu hakkında bir şey bilmiyorsun ama içeriği bir görünce bakıyoruz. Gördüğümüz dersleri tekrar koymuşlar.” (T4) Bir başka katılımcıda ilk seneler ilgisi daha fazla iken son senelerde tekrar konular sebebiyle ilgisini kaybettiğini şöyle ifade etmiştir: “Konular birbirini tekrar ettiği için 9 ve 10. sınıfta ilgim daha fazlayken 11 ve 12. sınıfta bundan dolayı ilgim azaldı.” (T5)

Bazı katılımcılar ilgi anlamında sınıf düzeyleri arasında bir farkın olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan biri sınıf düzeyleri arası bir fark gözlemlemediğini; “Ben gözlemlemiyorum. Aynı derecede ilgim var.” (T6) sözleriyle ifade etmiş, bir katılımcı ise her sınıf düzeyinde ilgisiz olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Benim için ilgi anlamında bir fark yok. Her sınıfta ilgisizdim ben. Ama 9 ve 10. sınıflar konu anlamında daha ağırdı. 11 ve 12 de ise öğretmenlerimiz yardımcı oluyor zaten.” (T14)

Katılımcıların dikkat çektiği bir konuda sınav stresi olmasından dolayı 12. sınıfta meslek derslerine ilgilerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir: “Yani, 12. sınıfta YKS sınavından dolayı ilgim azaldı tabi.” (T2), “Çok fark yok gibi ama 12. sınıfta diğer sınıflara göre sınav stresi etkiliyor tabi.” (T7)

Öğrenci cevaplarından öğrencilerin bazılarının ilgi anlamında sınıf seviyeleri arasında bir fark görmediği anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerden bir kısmının tüm sınıf seviyelerinde ilgisiz olduğu dolayısıyla bu öğrenciler için sınıf seviyelerinin bir fark unsuru olmadığı anlaşılmıştır. Öğrencilerin büyük bölümünün ise son sınıfa doğru ilgilerinin azaldığı görülmektedir. Çırak’ın 2019 yılında yaptığı çalışmada, sınıf seviyesi arttıkça meslek derslerine yönelik tutumlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁸⁶ Yine aynı çalışmada bu

¹⁸⁶ Meryem Çırak, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 40.

durumun sebebi olarak sınıf seviyeleri ilerledikçe ders yoğunluğunun artması ve YKS'nin yaklaşması gösterilmiştir.¹⁸⁷

3.8. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Sorularının Çözümünde AİHL Meslek Derslerinin Etkisi

Araştırmada katılımcılara, “Deneme sınavlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) sorularını çözenizde AİHL meslek derslerinin faydası olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bir katılımcı sayısal soruları çözdüğünden DKAB sorularını çözmediğini ifade etmiş konu ile ilgili sorularımızı cevaplamamıştır. Bu sorumuzu cevaplamayan katılımcının dışındaki tüm katılımcılar (13) bu soruya faydası oluyor şekilde cevap vermiş, bir katılımcı ayrıca ortaokulda gördüğü din kültürü derslerinin soruları çözmedeki katkısına dikkat çekmiştir. Konuyla alakalı sorunun devamında katılımcılara; “DKAB dersi sorularına ayrıca hazırlanıyor musunuz? Hazırlanıyorsanız hangi kaynaklardan yararlanıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yine soruyu cevaplayan katılımcıların tamamı (13) DKAB soruları için ayrıca hazırlanmadığını ifade etmiştir. Bir katılımcı DKAB sorularına hazırlanmasa da DHBT için meslek derslerine çalıştığını ifade etmiştir. Son olarak bu konuda katılımcılara “DKAB soruları arasında meslek derslerinde işlemediğiniz konulardan soru çıktığı oluyor mu? (Oluyorsa) Bu eksikliği nasıl gidermeye çalışıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (11) işlemedikleri konulardan soru çıkmadığını, 2 katılımcı ise işlemedikleri konulardan soru çıktığını ifade etmiştir.

Meslek derslerinin faydası olduğunu ifade eden bazı katılımcılar görüşlerini; “Kesinlikle faydası oluyor.” (T3) “Evet, var. Anlatılan konular olduğu için daha kolay çözebiliyoruz.” (T6) “Olduğunu düşünüyorum hocam.” (T7) sözleriyle ifade etmiştir. Bir katılımcı ise ortaokulda gördüğü DKAB dersine işaret ederek; “Ortaokulda din kültürü derslerinden öğrendiklerim daha çok yararlı oluyor ama illaki meslek dersleri de faydalı oluyor soruları çözerken.” (T9) demiştir.

DKAB soruları için ayrıca hazırlanmadığını ifade eden katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: “Ayrıca hazırlanmıyorum. Soru sayısı az olduğu için gayet yeterli bilgiler içeriyor derslerimiz sınav anlamında.” (T3), “Hocam, ayrıca hazırlanmamıza gerek yok.

¹⁸⁷ Çırak, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*, 41.

Zaten, yorum soruyorlar hani burada da gördüğümüz kadarıyla çözüyoruz.” (T7), “Genellikle bildiğimiz sorular çıktığı için çalışmıyorum hocam.” Bir katılımcıda DKAB soruları için hazırlanmadığı ifade ederken, DHBT için hazırlandığını şöyle ifade etmiştir. “Din kültürü için ayrıca hazırlanmıyorum. Çünkü yeterli oluyor meslek derslerinde aldığımız bilgiler. Ama DHBT için çalışıyorum.” (T11)

Bazı katılımcılar DKAB soruları arasında meslek derslerinde işlemedikleri konulardan soru ile karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu konudaki katılımcı ifadelerinden bazıları şöyledir: “Ben deneme çözerken farklı sorulara rastlamadım. Olmuyor” (T10), “Çıkıyor. Sınavda yapamadığım sorular konularda olmayan sorular değil, benim görüp de hatırlayamadığım sorular oluyor.” (T5) Katılımcılardan bazıları ise işlemedikleri konulardan soru çıktığını ifade etmiştir. Bu konuda katılımcıların görüşleri şöyledir: “Oluyor. Böyle farklı bölgelerdeki inanç biçimlerinden ayrıntı bilgiler çıkabiliyor. Ayrıca çalışmıyorum.” (T9), “Hocam; çok nadir. Denemelerde oluyor, milli eğitimin sınavında olmuyor. Bunu gidermek için ayrıca çalışmıyorum.” (T7)

Her ne kadar AİHL müfredatında DKAB dersi yer almasa da katılımcılara göre meslek dersleri YKS’de çıkan DKAB sorularını çözmek için yeterlidir. Bu durumla paralel olarak katılımcıların büyük bölümü işlemediği konulardan herhangi bir soru ile karşılaşmadıklarını ifade etmiştir. Yine katılımcıların DKAB soruları için ayrıca hazırlanmadığı mevcut bilgileri ile bu soruları çözdükleri anlaşılmaktadır.

3.9. Yükseköğretimde Bölüm Tercihlerinin AİHL Meslek Derslerine Etkisi

AİHL’lerde öğrenim gören öğrencilerin yükseköğretimde hedefledikleri bölümler değişiklik göstermektedir. Aşlamacı’nın 2015/2016 yılında Türkiye geneli gerçekleştirdiği araştırmasında öğrencilerin %23,4 ile en fazla ilahiyat alanında okumak istediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁸⁸ bunun yanında AİHL’de en çok okumak istenilen bölümün ilahiyat olmasına karşın diğer bölümler toplam olarak değerlendirildiğinde AİHL’lerdeki öğrencilerin büyük çoğunluğunun ilahiyat harici bölümleri tercih ettiği görülmektedir. Öğrencilerin fakülte tercihi anlamında benzer sonuca Korkmaz’da 2013 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında ulaşılmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ İbrahim Aşlamacı- Emrah Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (Aralık 2016), 19.

¹⁸⁹ Mehmet Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Nedenleri”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2013), 30.

Katılımcıların bölüm tercihlerini tespit etmek ve meslek derslerine bakışta tercihlerin etkisi öğrenilmek istenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara öncelikle hangi fakültede okumak istedikleri sorulmuştur. Konu ile ilgili Tablo 38 hazırlanmıştır.

Fakülte/Bölüm	Katılımcılar	Toplam
İlahiyat veya İslami İlimler Fakültesi	T3, T7, T8, T10, T11	5
Mütercim Tercümanlık	T12, T13	2
Sınıf Öğretmenliği	T5, T6	2
Milli Savunma Üniversitesi	T1	1
Hukuk Fakültesi	T4	1
Kimya	T2	1
İngilizce Öğretmenliği	T14	1
Radyo, Televizyon ve Sinema	T9	1

Tablo 38: Katılımcı Öğrencilerin Fakülte/Bölüm Tercihleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Devamında katılımcılara “Yükseköğretimdeki fakülte/bölüm tercihlerinizin, AİHL meslek derslerine bakışınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (12) etkilediğini ifade etmiştir. Bir katılımcı etkilemediğini bir katılımcı ise bu durumu bilemediğini aktarmıştır. Bölüm tercihinin meslek derslerini etkilediğini düşünen katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir: “Fazlasıyla. Beni bu alana (İslami İlimler Fakültesi) sevk eden zaten meslek dersleridir.” (T3), “İllaki etkiler hocam. Bu yolda, ilahiyatta yürümek isteyen; bu derslere daha fazla ilgi gösterir. Mesela tıp okumak isteyenler diğer derslere daha çok yoğunlaşır.” (T7), “Etkiliyor. Çünkü meslek derslerim ilahiyatta daha çok işime yarayacak. Bu dersler ilahiyatta da karşıma çıkacak. O yüzden biraz daha ilgiliyim.” (T10), “Tabii ki de ben hukuk değil de ilahiyat isteseydim, din derslerine yoğunlaştırdım.” (T4), “Etkiler. İngilizce istediğim için meslek dersleri gereksiz geliyor bana.” (T12)

Bölüm tercihlerinin meslek derslerine bakışı etkilemediği ifade eden bir katılımcı “Hayır, etkilemez” (T2) şeklinde cevap vermiştir. Bir katılımcı ise durumu bilemediğini “Yani, etkileyip etkilememesini bilmiyorum ama bu dersleri görmem gerektiğini düşünüyorum.” (T6) şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı cevapları incelendiğinde, fakülte tercihi ilahiyat olanların meslek derslerine daha ilgili oldukları, diğer bölümleri tercihte bulunacakların ise meslek derslerine daha ilgisiz oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcılara konuyla ilgili devam sorusu olarak “Örneğin İlahiyat/İslami ilimler fakültelerini tercih edecek olmanız/olsanız AİHL meslek derslerine bakışınızı etkiler mi? Açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı (14) İlahiyat tercihlerinin meslek derslerine bakışlarını etkileyeceğini ifade etmiştir. Konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşleri şöyledir: “Evet, İlahiyat Fakültesini seçecek olsam meslek derslerini dinlemek isterim test çözmek yerine.” (T5) “Etkiliyor. Çünkü meslek derslerim ilahiyatta daha çok işime yarayacak. Bu dersler ilahiyatta da karşıma çıkacak. O yüzden biraz daha ilgiliyim.” (T10), “Etkiler. Çünkü meslek dersleri ilahiyatla doğrudan bağlantılı.” (T14)

Ayrıca katılımcılara “İlahiyat/İslami ilimler fakültelerini tercih edecek olsanız meslek derslerinden YKS’de soru çıkmasını ister misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (12) istediğini ifade ederken, bir katılımcı istemediğini, bir katılımcı ise kararsız kaldığını ifade etmiştir. İlahiyat tercih edecek olsa, soru çıkmasını isteyen bazı katılımcıların görüşleri şöyledir. “İlahiyat/İslami ilimler fakültelerini tercih edecek olsam YKS de meslek derslerinden soru çıkmasını isterdim.” (T1), “İsterim ama ‘AYT Din’ şeklinde özel bir sınav olmasını isterdim.” (T9), “Tabi ki isterim. Zaten bu dersleri görüyoruz, çalışıyoruz.” (T12)

Bir katılımcı soru çıkmasını istemediğini “İstemezdim. Din kültüründen beş soru çıkıyor kafamız rahat. Meslek derslerinden soru çıksa daha çok stres olurduk. O yüzden istemezdim.” (T10) ifade ederken bir katılımcı ise kararsız kaldığını “Bir yandan istiyorum bir yandan istemiyorum. Çünkü eğer soru çıkarsa 9 ve 10. sınıfta gördüğümüz bilgilerin üzerinden uzun vakit geçti, onlara tekrar hazırlanmak zorunda kalırdık ve bu zor olurdu. Ama DYK kursu gibi kurslar açılıp destek dersleri olursa çıkmasını isterim.” (T11) sözleriyle ifade etmiştir.

Araştırmaya göre, öğrencilerin yükseköğretimdeki okumayı düşündükleri ve istedikleri bölümün AİHL’deki eğitim sürecini doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin büyük bölümünün ilahiyat tercih etmeleri durumunda meslek derslerinden soru çıkmasını istediği görülmektedir. Soru çıkmasını istemeyen öğrencinin ise (T10) ifadelerinden sorumlu olduğu konuları artacağından daha fazla çalışmak zorunda kalacağından endişe ettiği anlaşılmaktadır.

Aşlamacı gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin %52,9’u gibi “İlahiyat fakültelerinde öğrenim görmek için üniversite giriş sınavlarında meslek derslerinden de soru

sorulmalıdır.” ifadesine olumlu görüş beyan etmiştir.¹⁹⁰ Bu konuda Aşlamacı’nın araştırması ile çalışmamızda oransal olarak farklı çıksa da öğrencilerin büyük çoğunluğunun ilahiyat fakültesine girişte meslek dersleri bilgisinin ölçülmesi gerektiği görüşünde olduğu gözükmemektedir.

3.10. AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursunun Açılması ve İhtiyacın Belirlenmesi

Meslek derslerinden kurs açılıp açılmadığını sorduğumuz 14 katılımcının tamamı okullarında kurs açılmadığını ifade etmiştir. “Kurs açılmasına ihtiyaç var mı?” sorusuna ise 9 katılımcı “hayır” 4 katılımcı “evet” 1 katılımcı ise “talebe bağlı” şeklinde cevap vermiştir. İhtiyaç olmadığını söyleyen katılımcılar YKS’ de sınav çıkmaması ve bu derslerin yoğunluğunun yeterli olduğu konusunda fikir beyan etmişlerdir. Kurs açılması gerektiğini düşünen katılımcılar ise DHBT sınavına girecekler için ve meslek derslerinde daha da derinleşebilmek adına kursların yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 39 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
İhtiyaç yok	T1, T2, T4, T6, T8, T10, T12, T13, T14	9
İhtiyaç var	T3, T5, T7, T11	3
Talebe bağlı	T9	1

Tablo 39: AİHL Meslek Derslerinden Destekleme ve Yetiştirme Kursu İhtiyaç Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Okullarında meslek derslerinden kurs açılmadığını ve buna ihtiyaç olmadığını belirten katılımcılardan bazıları bu konuda şu görüşleri ifade etmiştir: “Böyle bir ihtiyaç da yok. Temel sebebi; yeterli ders yükümüz var zaten, sınavda da çıkmıyor. O yüzden kursa ihtiyaç olmuyor.” (T2), “Meslek derslerinden böyle bir ihtiyaç yok. Ama mesela; edebiyat dersinden olması gerekir çünkü o derste çok ezber var, sınavda soru çıkıyor. Ama meslek derslerinde çıkmıyor.” (T10)

Meslek derslerinden DYK kursu açılması gerektiğini düşünen katılımcılardan bazıları ise bunun nedenini şu şekilde açıklamıştır: “12. sınıfta YKS’ de soru çıkan derslerden

¹⁹⁰ Aşlamacı, Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet, 62.

kurs açılmalı ama ara sınıflarda meslek derslerinden de kurs açılmalı ki öğrenciler bu alanda derinleşebilsin.” (T3), “İmamlık ve ilahiyat fakültesi tercih etmek isteyen öğrenciler için DYK kursu açılması yararlı olur. DHBT gibi sınavlara girecekler için açılabilir.” (T11)

Kurs açılmasını ihtiyaç olarak tanımlamayıp kursların ilgi ve beklentilere göre talep olması durumunda açılması gerektiğini düşünen bir katılımcı ise görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “İhtiyaç olarak değil de talep varsa açılmalı. Mesela ben Matematik, Edebiyat, Coğrafya gibi derslerin kursuna katılıyorum çünkü sınava hazırlanıyorum, bu derslerden sınavda soru çıkıyor o yüzden talep ediyorum.” (T9)

Öğrencilerin büyük çoğunluğu meslek derslerinden DYK’ya ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir. Bu durumunun temel sebebi, DYK derslerine olan ihtiyacın belirlenmesinde kazanım eksikliği veya kendini geliştirme değil, YKS’de başarılı olma isteğidir. DYK’ya ihtiyaç var diyen öğrencilerin ise daha çok DHBT’ye hazırlanma amaçlı talep ettikleri anlaşılmaktadır.

3.11. AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu

Ders yoğunluğu eğitim öğretim çizelgesi açısından önem teşkil etmektedir. AİHL’lerde kültür dersi ve meslek dersi ayrımı olduğundan ders planlaması en verimli şekilde yapılmalıdır. Bu anlamda öğrencilerin bu konudaki bakışını ortaya çıkarmak adına katılımcı öğrencilere “AİHL meslek derslerinin yoğunluğunu nasıl buluyorsunuz? Bu Derslerin azaltılması veya artırılması hakkında görüşleriniz nelerdir?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılar 12. sınıfta ders saatlerinin azaltılması, 9, 10 ve 11. sınıfta ders yoğunluğunun yeterliliği, genel ders yoğunluğunun azaltılması, genel ders yoğunluğunun artırılması, tekrar eden konuların çıkarılması konularında görüş bildirmişlerdir. Konu ile ilgili Tablo 40 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
12. sınıfta ders saatlerinin azaltılması	T1, T2, T3, T6, T13	5
9, 10 ve 11. sınıfta ders yoğunluğunun yeterliliği	T1, T2, T3, T6, T9	5
Ders yoğunluğunun azaltılması	T4, T5, T10, T12, T14	5
Ders yoğunluğunun artırılması	T7, T8,	2
Tekrar eden konuların bulunması	T5, T11	2

Tablo 40: AİHL Meslek Derslerinin Ders Yoğunluğu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Birçok katılımcı, 12. sınıfta meslek dersleri saatlerinin azaltılmasını belirtmiştir. Bazı katılımcılar için bunun temel sebebi, sınava daha fazla odaklanmak istemeleri iken; bazı katılımcılar 12. sınıf derslerinin ağır ve fazla olduğunu düşünmektedir. Buna ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Meslek derslerinin yoğunluğu 9, 10, 11. sınıflarda güzel ve yeterli ama 12. sınıfta saatleri düşürülse iyi olur, ders saati fazla.” (T1)

“12. sınıf hariç diğer sınıflarda ders saatleri gayet yeterlidir. 12. sınıfta ise sınavda soru çıkmayacağı için saatler düşürülse iyi olur.” (T2)

“Bence 9, 10 ve 11. Sınıfta din derslerini koyup hepsini bitirmeliyiz, 12. sınıfa meslek dersi koymamalılar. Çünkü biz sınava hazırlanıyoruz. Onun için 12. Sınıftan önce her şeyi donanımlı olarak verip son sene YKS’ ye ayrılmalıdır.” (T10)

Yine katılımcıların birçoğu 9, 10 ve 11. sınıfta ders yoğunluğunun yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu görüşe sahip bir katılımcı şunları söylemiştir: “İmam hatip okulları için bu derslerin yoğunluğu gayet yerinde ama öğrencinin hedefi farklılaştığı zaman bu dersler yoğun gelebiliyor. Yani 9 ve 10 da bu dersler yoğun değilken 11 ve 12. sınıfta sınavdan dolayı fazla olarak görülüyor. Sınavda çıkmadığı için bu dersler sorgulanmıyor değil ama imam hatipler için bu dersler fazla değil bence.” (T9)

Meslek derslerinin genel yoğunluğunun azaltılması konusunda ise beş katılımcı derslerin yoğun olduğunu ve azaltılmasının ders verimliliği açısından daha yararlı olacağını belirtmiştir. Bu hususta katılımcılardan biri “Yükseköğretimde seçeceğim alana göre değişir. Ben ilahiyat okumak isteseydim artırılmasını isterdim ama şu an istemiyorum o yüzden azalmasını isterim.” (T14) şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Meslek derslerinin yoğunluğunun artırılması gerektiğini savunan katılımcılardan biri “Hocam bence, azaltılmasın, artırılabilir. 9, 10 ve 11’ de artırılabilir ama 12. sınıf sınav aşaması olduğu için yeterli bence.” (T8) diyerek 12. sınıf hariç diğer sınıflarda derslerin artırılması gerektiğini belirtmiştir.

Meslek derslerinin yoğunluğunun tekrar eden konulardan kaynaklandığını belirten katılımcılardan biri “Tekrar eden konular çıkartılıp azaltılabilir.” (T5) bir diğeri ise “Yoğunluğu şu an gayet normal. Sadece konuların tekrarı biraz sıkıntı, birbirini tekrar eden konular var.” şeklinde görüş beyan etmiştir.

Özgül’ün 2019 yılında öğrenci görüşlerine dayalı araştırmasında¹⁹¹, çalışmada elde edilen bulgulara benzer bir tablo bulunmaktadır. Özgül’ün araştırmasında, Katılımcı öğrencilerin çoğunluğuna göre meslek dersleri saatlerinin fazla olduğu, özellikle 12. sınıflarda sınav hazırlık sürecinden dolayı azaltılması gerektiği sonucu çıkmıştır.¹⁹²

3.12. AİHL Meslek Derslerinin Verimli Geçmesi İçin Öneriler

Katılımcılara “AİHL meslek derslerinin daha verimli geçmesi için önerileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar, müfredatın sadeleştirilmesi (2), farklı yöntem ve tekniklerin kullanımı (2), uygulamalı derslerin artırılması (2), öğretmen faktörü (1), derslerin motivasyonu artıracak şekilde işlenmesi (1), müfredata yeni ve güncel konular eklenmesi (1) ve öğrenci seçimi (1) konularında öneriler sunmuşlardır. Konu ile ilgili Tablo 41 hazırlanmıştır.

Alt Temalar	Katılımcılar	Toplam
Müfredatın sadeleştirilmesi/ konuların azaltılması	T5, T14	2
Farklı yöntem ve tekniklerin kullanımı	T9, T1	2
Uygulamalı derslerin artırılması	T3, T9	2
Öğretmen faktörü	T7	1
Derslerin motivasyonu artıracak şekilde işlenmesi	T1	1
Müfredata yeni ve güncel konular eklenmesi	T2	1
Öğrenci seçiminin istekliler arasından yapılması	T11	1

Tablo 41: AİHL Meslek Derslerinin Verimli Geçmesi İçin Öneriler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılardan bazıları derslerin verimli olduğunu belirtmekle birlikte, sadeleştirilirse verimin artacağını ifade etmiştir. Bu konuda katılımcılardan biri şöyle demiştir: “Verimli ama sadeleştirilirse verim artar.” (T5)

Farklı anlatım yöntemleri ve teorinin dışına çıkılarak derslerin daha verimli yapılacağını savunan katılımcı “Ya, anlatım olarak farklı yöntemler olabilir. Yine başta belirttiğim gibi uygulamalı olarak teorinin dışına çıkmak yerinde olur.” (T9) sözleriyle düşüncelerini açıklamıştır.

¹⁹¹ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*.

¹⁹² Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 40.

Bilgilerin kullanılabileceği uygulamalı derslerin artırılmasının faydalı olacağını düşünen bir katılımcı ise “Bilgileri kullanabileceğimiz uygulamalı dersler arttırılırsa daha faydalı olur.” (T3) şeklinde önerisini belirtmiştir.

Öğretmen faktörünü ön plana çıkaran öneride; derse girildiğinde öğretmenin diğer kitapları kaldırtmasının, öğrencilerin derse odaklanmasını sağlayacağı vurgulanmıştır: “Benim önerim; derse girildiğinde öğretmenin diğer kitapları kaldırtmasıdır. Uymak istemeyen yine uymayacaktır ama diğer şeylerle ilgilenmeyi engeller en azından.” (T7) Katılımcılardan biri, meslek derslerinin dikkat çekici şekilde işlenmesi gerektiğini, sıkmadan ve sevdirek anlatılmasının önemini vurgulamıştır: “Meslek dersleri öğrencilerin dikkatini celp edecek şekilde işlense, çok sıkmadan, sevdirek anlatılsa daha güzel ve verimli olur.” (T1)

Yeni ve güncel konuların eklenmesi önerisinde bulunan katılımcı; her sınıfta aynı bilgilerin işlendiğini, bunun yerine yeni ve güncel konuların ele alınması gerektiğini belirtmiştir: “Her sınıfta bilgiler aynı. Yeni yeni konular, güncel konular olursa daha güzel olur.” (T2)

İmam hatip liselerine bazı öğrencilerin aile zoruyla geldiğini, bu durumun derslerin verimsiz geçmesine neden olduğunu ve isteyerek gelen öğrencilerle daha verimli ders işlenebileceğini belirten katılımcı; “İmam hatip liselerine bazı öğrenciler aile zoruyla geliyor. Bu da derslerin verimsiz geçmesine neden oluyor. Bu, isteyerek gelenleri sabote etmiş oluyor. Onun için imam hatipleri isteyen öğrenciler gelirse bu dersler daha verimli geçer.” (T11) şeklinde öneride bulunmuştur.

Özgül’ün araştırmasında öğrencilerin önerileri incelendiğinde, uygulamalı ders konulması, farklı yöntemlerin kullanılması, konuların güncel olmasının sağlanması, öğretmenin aktif olması ve 12. sınıf derslerinin azaltılması gibi öneriler tespit edilebilir.

¹⁹³Bu önerilere baktığımızda çalışmamızda elde edilen bulgularla doğru orantılı olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

¹⁹³ Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*, 51.

SONUÇ

AİHL meslek dersleri, İHL'lerin misyon ve vizyonunu karşılamada önemli yer tutmaktadır. İHL'lerde kuruluşundan günümüze, din görevlisi yetiştirme ve dini eğitim verme noktasında başat rol meslek derslerinin olmuştur. Bu derslerin verimliliği İHL'lerin bu amaçları doğrultusunda eğitim vermesini yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle meslek dersleri, İHL'lerde ihmal edilmemesi gereken, verimliliği artırmak amacıyla güncellenebilecek şekilde olmalı ve zamana göre verimliliği, hedeflere ulaşma açısından denetlenebilir bir yapıda bulunmalıdır. Bu amaçla meslek derslerini konu edinen birçok araştırma yapılmış ve yapılmaktadır.

Üniversite sınavları, yükseköğretime öğrenci seçmek amacıyla yapıldığından lise düzeyinde verilen eğitim ile üniversite sınavlarının doğrusal ilişkisi bulunmaktadır. Yani üniversite sınavlarına hazırlık süreci lise döneminden itibaren başlamakta özellikle son sınıfta bu hazırlık artış göstermektedir. İşte bu sürecin meslek derslerine yansımaları betimlemek, araştırmalara katkı sunmak ve güncel veri sağlamak amacıyla, öğrenciler için eğitim öğretim hayatında önemli bir geçiş aşaması olan YKS'nin meslek dersleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Sakarya ilinde 6 farklı AİHL'de görev yapan 13 AİHL meslek dersleri öğretmeni ve 12. sınıf öğrencilerinden 14 katılımcı ile elde edilen veriler neticesinde ulaşılan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Görüşme yapılan öğretmen ve öğrencilere göre meslek dersleri, din öğretimi noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Gerek öğretmen katılımcılar gerekse öğrenci katılımcılar meslek derslerinin kişiye dini bilgi kazandırdığı, dini ve ahlaki gelişmeye katkı sağladığını ifade etmiş, hatta az sayıdaki katılımcı dünya ve ahiret hayatında saadete ulaşmak için meslek derslerinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Meslek derslerinde problem olarak görülen konuların başında üniversite sınavları sebebiyle meslek derslerine ilginin azalması gelmektedir. Gerek katılımcı öğrenciler gerekse katılımcı öğretmenler bu duruma dikkat çekmiştir. Buradan hareketle mevcut YKS sistemi meslek derslerine etkisi açısından problem olarak tanımlanabilir. Aynı şekilde derslere isteksiz katılımın gerçekleşmesi, öğretmenler ve öğrenciler tarafından problem olarak görülen hususlardandır. Yine öğrenciler ve öğretmenler ders konularının yoğun olmasının ve teorik bilginin fazlalığını problem olarak ifade etmişlerdir. Özellikle öğrenci katılımcılar derslerin program ve içeriği ile ilgili önemli problemlere değinmişlerdir.

Meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında yeterli görülmesi konusunda öğrenci ve öğretmenlerin görüş olarak ayrıştığı söylenebilir. Katılımcı öğretmenlerin büyük bölümü çeşitli sebeplerle gerekçelendirerek meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında yeterli olmadığını düşünürken, öğrenci katılımcıların düşüncesi daha çok yeterli olduğu yönündedir. Ayrıca katılımcı öğrencilerin bir bölümünün üzerinde durduğu hususlardan biri de din görevlisi yeterliliği kazanmada kişisel gayretin önemli olduğudur.

Meslek derslerine karşı öğrenci motivasyonunda, katılımcı öğretmenler ve öğrenciler öğretmen faktörünün önemini kabul etmiştir. Öğrenciler derslere olan ilgilerini ve motivasyonlarını daha çok bireysel merak ve olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerine bağlamaktadır. Öğretmenler ise, sınav baskısı ve derslerin günlük hayatla bağlantısı gibi dış faktörlerin motivasyonda belirleyici olduğunu belirtmektedir. Öğrencinin derse motivasyonunu azaltan temel hususların başında ise katılımcıların büyük çoğunluğuna göre meslek derslerinden YKS’de soru temsilinin olmaması gelmektedir. Meslek derslerinde soru temsilinin olmaması öğretmenleri kısmen etkilerken, öğrencilerin ise dersi gereksiz görmesine sebep olmaktadır. YKS’de soru temsili olan dersler ise öğrenciler için zorunlu çalışma gereği duyduğu, hazırlık yaptığı, odaklanmasının daha fazla olduğu dersler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle son sınıfta okutulan meslek dersleri saatlerinde öğrencilerin YKS’de soru temsili olan derslere çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu duruma karşı katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu 2 saatlik dersin 1 saatinde YKS’ye çalışmaları için öğrencilere izin vermektedir. Bu durumu öğrencilerin görüşleri de teyit etmiştir. İfadelerden uygulamanın bir teamüle dönüştüğü de anlaşılmaktadır. Özellikle sonucun böyle yansımada öğrenci ve öğretmenlerle görüşmenin 2. dönemde yapılması etkili olmuş olabilir. Haliyle sınav zamanı yaklaştıkça öğrencilerde sınav kaygısı artmakta ve bu durum meslek derslerinde de sınav odaklı çalışmasına sebep olabilmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre sınıf düzeyleri arasında öğrencilerin meslek derslerine yönelik ilgileri değişmektedir. Özellikle 12. sınıflarda meslek derslerine yönelik ilginin azaldığı gerek öğretmen gerekse öğrenci katılımcıların yoğun olarak üzerinde durduğu meselelerdendir. Bu ilgi azalmasını katılımcıların büyük çoğunluğu 12. sınıfta öğrencilerin YKS’ye hazırlığına bağlamaktadır. Meslek derslerine ilgi anlamında 9. ve 10. sınıfın daha verimli olduğu belirtilmektedir. Ancak mevcut çizelgede 9. sınıfta

meslek dersleri saatinin diğr sınıflara göre az olduğunu da ifade etmek gerekir. Bu konuda çoğunluğu teşkil etmese de bazı öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında fark görmediği anlaşılmaktadır. Bunun temel sebebi bazı öğrenciler tüm sınıf seviyelerinde meslek derslerine duyarsız iken, bazıları yine çeşitli sebeplerle tüm sınıf düzeylerinde meslek derslerine karşı duyarlıdır.

Öğretmen katılımcıların bir bölümüne öğrenci katılımcıların tamamının görüşüne göre meslek derslerinin DKAB sorularının çözümünde yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Meslek derslerinde öğretmenlerin bazısı DKAB soruları kazanımına dikkat ederken, bazıları da dikkat etmediğini ifade etmiştir. Öğrenci katılımcıların çoğunluğuna göre DKAB sorularını çözmeye meslek dersleri yeterlidir. Bazı katılımcılar ise bazı işlemedikleri konuların sorulduğunu belirtmiştir. Öğretmen katılımcıların bazıları da DKAB sorularını çözebilmenin paragrafı anlamaya dayandığını dolayısıyla bilgi gerektirmediğini ifade etmişlerdir. Bu durumdan öğrencilerin DKAB sorularını önemsemesini gerektirecek bir zorluğun olmadığı sonucu çıkarılabilir. Ayrıca katılımcı öğrencilerin tamamı DKAB soruları için herhangi bir hazırlık yapmadığını ifade etmesi bu yorumu destekler niteliktedir. Bu konuda son olarak şunu da ifade etmek gerekir. İHL’lerde DKAB dersi yer almamasına karşın, İHL mezunları YKS sınavında DKAB sorularından sorumludurlar. Din bilgisi anlamında meslek dersleri daha kapsamlı bir müfredat olmasına karşın DKAB müfredatını da tam anlamıyla yansıttığı söylenemez.

Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre meslek derslerinden YKS’de soru çıkması, ders sürecini olumlu şekilde etkiler. Bazı katılımcılara göre bu durum aynı zamanda öğretmenin gelişmesini de sağlar. Öğrenci katılımcıların bölüm tercihleri de meslek derslerine ilgi anlamında belirleyici bir niteliğe sahiptir. Katılımcılardan 5 öğrenci ilahiyat fakültesini tercih etmesine karşın, öğrencilerin tamamı ilahiyat fakültesini tercih edecek olsa meslek derslerine daha fazla ilgi duyacağını ifade etmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerinden İHL’lerde meslek derslerinden DYK açılmadığı anlaşılmaktadır. Bazı öğretmen katılımcılar geçmiş yıllarda DYK açtıklarını ifade etseler de çoğunluğu DYK açmamıştır. Öğrenci katılımcılarda DYK açılmadığını meslek derslerinden DYK’ya katılmadıklarını ifade etmiş, öğretmen katılımcılar DYK’ya yönelik öğrencilerden talep olmadığını, öğrenci katılımcılar ise meslek derslerinden DYK’ya ihtiyaç olmadığını vurgulamışlardır. Bu durumun temel sebebi DYK’nın YKS odaklı açılmasından kaynaklıdır. MEB’in son yıllarda sadece sınavda çıkacak derslerden

DYK açılmasına izin vermesi, bu durumun desteklenmesi gereken derslerin, sınavda soru temsili olan dersler olduğu noktasında kanıksandığını göstermektedir.

AİHL’lerde meslek dersi yoğunluğu konusunda, bazı katılımcı öğrenci ve öğretmenler 12. sınıf meslek derslerinin azaltılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun temel sebebi 12. sınıfta meslek derslerine YKS kaynaklı gerekli ilgi ve ehemmiyetin verilemiyor olmasıdır. Genel olarak ders yoğunluğu konusunda, öğretmen katılımcıların çoğunluğu ders yoğunluğunu yeterli görürken öğrenci katılımcıların bir bölümü ders yoğunluğunun azaltılması yönünde görüş beyan etmişlerdir. İçerikle ilgili olarak ise öğretmen katılımcılar güncel konulara yer verilmesini isterken bazı katılımcılar usul konularının kaldırılmasını talep etmiştir. Buna karşılık bazı öğrenci katılımcılar aynı konuların tekrar etmesinin gereksiz olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmada katılımcıların meslek derslerinin verimli geçmesine dair önerileri incelendiğinde bazı öğretmen ve öğrenci katılımcılar öğretmenin ders sürecinde etkin olması gerektiğini belirtmiş yine derslerin uygulamalı olarak işlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcı öğrenciler müfredatın sadeleştirilmesi, farklı yöntem ve tekniklerin kullanımı, derslerin motivasyonu artıracak şekilde işlenmesi ve müfredata yeni ve güncel konular eklenmesi gibi öneriler sunarken, öğretmenler öğrenci motivasyonunun artırılması, görsel ve dijital içerik kullanımı, öğrenci ile iletişimin güçlendirilmesi ve medya ile okul imajının düzeltilmesi gibi konulara dikkat çekmişlerdir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulabilir.

Meslek derslerinin önemi öğrenci ve öğretmenler tarafından farkında olunsa da bu önemi uygulamaya dökerek uygulamalara yer verilmelidir. Bu uygulamalardan biri de meslek derslerini sadece içsel motivasyonla yürütmek değil, YKS gibi dışsal motivasyonlarla desteklemek olabilir.

AYT yeteri kadar kapsayıcı nitelikte değildir. AYT üniversitelerde bulunan fakülteler göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılmalıdır. Bu hususta yükseköğretimde İlahiyat veya İslami İlimler fakültelerini tercih edecek öğrencilerin YKS’nin ikinci sınavı olan AYT sınavında meslek derslerinden sorular yer alabilir.

Katılımcıların büyük bölümü meslek derslerinin din görevlisi yetiştirme anlamında yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Buna temel gerekçe olarak müfredatın zayıflaması gösterilmiştir. Bu doğrultuda müfredat mesleki beceri kazandıracak şekilde yeniden düzenlenebilir.

Günümüzde meslek edinimleri lise düzeyinden ziyade üniversite sonrası gerçekleşmektedir. Bu bağlamda İHL'lerin din görevlisi yetiştirme misyonu bulunmakta ancak bu misyonun icrası günümüzde daha çok İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerince yerine getirilmektedir. Mesleğe ve yükseköğretime hazırlayıcı konumda olan İHL'lerin İlahiyat Fakülteleri ile iş birliği arttırılmalı eğitim müfredatları koordineli olmalıdır.

İHL'lerde temelde iki yeterlilik alanı bulunmaktadır. Ders çizelgeleri diğer tüm liselerde ortak okutulan genel dersler ve İHL'ye özgü alan dersleri bulunmaktadır. Öğrenciler ve veliler İHL'leri tercih ederken bu durumu göz önünde bulundurmakta ve öğrencilerin her iki yeterliliği elde etmesi için bu okullar tercih edilmektedir. Ancak süreç her iki yeterliliğin birlikte başarılmasını veya başarılmamasını gerektirmektedir. Bu durum İHL bünyesinde ayrıştırılabilir. Yani mezuniyet şartı için meslek derslerinden başarılı olamayanlara genel lise diploması verilebilir.

11. ve 12. sınıflarda seçmeli ders adı altında sınıflar, sözel, eşit ağırlık, sayısal ve dil sınıfı olarak kategorize edilmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin tamamı bu tasnif dahilindeki sınıflarda öğrenim görmektedirler. İHL'lerde bu kategorilerin her birinde meslek dersleri zorunlu olarak yer almaktadır. Ancak mesleki alanı(dalı) imam hatip olan bu okullarda seçmeli ders kategorilerinde alan(meslek) dersleri seçilmemektedir. Bu anlamda İHL'lerde 5. bir kategori olarak 11. ve 12. sınıflarda seçmeli dersleri alan derslerinden oluşan sınıflar oluşturulabilir. Bu seçimi etkileyecek en önemli unsur, YKS olarak gözükmektedir. Çünkü öğrenciler ve öğrenciyi yönlendiriciler seçimlerini ilgi ve kabiliyetlerine göre değil YKS'de sorusu olan derslere göre yapmaktadır. Bu durumu tamamlayıcı olarak yukarıda bahsedildiği üzere AYT'de meslek derslerinden soru yer alabilir.

Öğrenci ve öğretmen cevaplarından YKS'de çıkan derslerin daha fazla önemsendiği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda YKS sınavı ya daha kapsayıcı olmalıdır yahut seçme ve yerleştirme siteminde lisede gördüğü alan ortalamalarının kullanılabileceği veya kazanımlarını gösterebileceği farklı yöntemler (performans, portfolyo gibi) tercih edilmelidir.

DYK'lar sınav odaklı hazırlık kursları olmaktan çıkarılmalı, eksiği tamamlayıcı ve geliştirici bir hüviyete sahip olmalı, YKS'de sorusu olmayan derslerden de açılmasına imkân tanınmalıdır.

İHL'ler kuruluşundan günümüzde belli amaçlar doğrultusunda eğitim sistemimizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemi koruyabilmek günün gerekliliklerine İHL'lerin cevap verebilmesi ile mümkündür. Bu sebeple bu gereklilikler öğrenci, veli, öğretmen görüşleri dikkate alındığında, toplumsal dinamikler göz önünde bulundurularak İHL'ler verimli hale getirildiğinde, İHL'ler dün olduğu gibi bugün ve yarın da kendine ve toplumuna faydalı bireyler yetiştirmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, Sırrı. “Eğitimde motivasyon”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2006), 343-361.
- Alıcı, Devrim vd. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Satılmış Tekindal. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 3. Basım, 2011.
- Altın, Z. Şeyma vd. *Hız. Peygamberi Nasıl Öğretelim?* İstanbul: Dem Yayınları, 2013. <https://avesis.istanbul.edu.tr/yayin/14f64655-7e07-4ad3-91f5-d02c49e1ed86/hz-peygamberi-nasil-ogretelim>
- Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Altuntaş, Halil- Şahin, Muzaffer. *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Arslan, Mehmet. “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/16 (2004), 37-51.
- Arslan, Onur. *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim. “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma”. *Electronic Turkish Studies* 12/10 (2017), 49-80.
- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2017. https://media.dem.org.tr/dir/dem/dem/yayin/goruntuleme/20181116201003_0.pdf
- Aşlamacı, İbrahim. *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013.
- Aşlamacı, İbrahim. *Paydaşlarına Göre İmam-Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Basım., 2017.
- Aşlamacı, İbrahim- Eker, Emrah. “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (Aralık 2016), 7-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/37180/428782>
- Aşlamacı, İbrahim. “Türkiye’nin İslam Eğitim Modeli: İmam-Hatip Okulları ve Temel Özellikleri”. *Electronic Turkish Studies* 9/5 (2014).
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 3., 2017.

- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 3. Baskı., 2014.
- Bahçekapılı, Mehmet- Alpaydın, Yusuf. *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü*. İstanbul: İlke Yayınları, 2012.
- Bakır, Kemal. “Pragmatizm ve Eğitime Yansımaları”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (2006), 49-68.
- Başkanlığı, Strateji Geliştirme. “Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023”. MEB, 2023. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Muvazzaf İlmi Kelâm*. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2. Basım, 2015. <http://archive.org/details/MuvazzahlmIKelmmerNasuhiBilmen2>
- Bulut, İsmail. “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (07 Aralık 2017), 7-35. <https://doi.org/10.18498/amauidf.363303>
- Bulut, Mehmet. “Yaygın Din Eğitimi”. *Diyanet İlmi Dergi* 29/3 (1993).
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 14. Basım, 2016.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Dînî hitâbet Çeşitleri-İlkeleri-Yöntemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 10. Basım, 2011.
- Çakan, İsmail Lütfü. *Şekil ve Örneklerle Hadis Usulü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 29. Basım, 2012.
- Çalışkan, İsmail vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tefsir*. Ankara: Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık, 2023.
- Çamak, Enver vd. *Anadolu İmam Hatip Liseleri İslam Kültür ve Medeniyeti*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.
- Çetin, Abdullah- Ünsal, Serkan. “Merkezi Sınavların Öğretmenler Üzerinde Sosyal, Psikolojik Etkisi ve Öğretmenlerin Öğretim Programı Uygulamalarına Yansıması”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 34/2 (2019), 304-323.
- Çınar, Fatih. “1924’ten 2000’e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması”. *Milli Eğitim Dergisi* 43/197 (2013), 180-208. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/36167/406573>
- Çırak, Meryem. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “2021 Yılı Sözleşmeli Personel Alımı Sınav Duyurusu”. Erişim Tarihi 25/02/2022.

<https://insankaynaklari.diyaret.gov.tr/Documents/2021%20Y%C4%B1%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmeli%20Personel%20Al%C4%B1m%C4%B1%20S%C4%B1nav%20Duyurusu.pdf>

DÖGM, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. “AİHL Program Çeşitliliği”. 28 Şubat 2024.

Erişim Tarihi 28/02/2024.

[/https://dogm.meb.gov.tr/pdf/AIHL_Program_Cesitliliği.pdf](https://dogm.meb.gov.tr/pdf/AIHL_Program_Cesitliliği.pdf)

Ertit, Volkan- Dellaloğlu, Besim F. *Sekülerleşme Teorisi: Sekülerleşen Türkiye'nin Analizi*. Ankara: Liberte Yayınları, 1. baskı., 2019.

Eşme, İsa. “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sistemi”. *Yükseköğretim Dergisi* 4/3 (Aralık 2014), 148-157.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yuksekokretim/issue/41152/497500>

Gökalp, Ziya. *Hars ve Medeniyet*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2016.

Gündoğdu, Yusuf. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tercih Ettikleri Ölçme Araçları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 85-112.

Gürbüztürk, Oğuz- Kıncal, Remzi Y. “Türkiye’de Yükseköğretime Geçiş Sürecinin Analizi: Gelişmeler, Modeller ve Uygulamalar”. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 12/24 (2018).

Karaman, Davut. *İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği Ve Proje Okul Uygulamaları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>

Karaman, Hayreddin. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 14. Basım., 2010.

Karateke, Tuncay- Özdemir, Şuayip. “İhl Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur’an-ı Kerim Derslerinde Öğrencilerin Derse Katılımını Sağlama Yolları”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Aralık 2019), 891-925.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/k7auifd/issue/51357/630884>

Karlıağa, Bekir. *Medeniyet Bilinci*. İstanbul: Karakış Basım, 2019.

Kaya, Zeynep. “İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/1 (30 Haziran 2018), 61-96. <https://doi.org/10.20486/imad.429826>

Kazıcı, Ziya. *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2009.

Kazıcı, Ziya (ed.). *Osmanlıda Eğitim Öğretim*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2015.

Kılavuz, Ahmet. *Anahatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm’a Giriş*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 17. Basım., 2012.

- Koç, Ahmet. “Din Öğretiminde Teknoloji Destekli Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri”. *Talim* 7/1 (2023), 7-36.
- Konal, Salim. *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Korkmaz, Mehmet. “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Nedenleri”. *Erciye Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2013), 7-40.
- Kubat, Mehmet. “İslâm Mezhepleri Tarihi Öğretimi Açısından İmam-Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi”. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 12/2 (31 Aralık 2019), 212-255. <https://doi.org/10.18403/emakalat.580402>
- Kurt, Ali Osman- Aykıt, Ali Osman. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Dinler Tarihi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Kurt, Hasan. “Anadolu İmam Hatip Liseleri’nin Tarihi Gelişim Süreci ve Öğrencilerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Bartın Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 7/Number: 22 (01 Ocak 2014), 73-73. <https://doi.org/10.9761/JASSS2276>
- Murat, Recep- Zengin, Mahmut. “Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 60 (Aralık 2023), 50-63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilted/issue/82141/1412505>
- Mücahit, Mustafa. *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Mücahit, Mustafa. “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (2017), 73-99.
- Osmani, Muhammet Taki. *Sünnetin Değeri ve Bağlayıcılığı*. çev. Mehmet Özşenel. İzmir: Akademi Yayınları, 2007.
- Öcal, Mustafa vd. “Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013)”. *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu*. 65-104. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.
- Öcal, Mustafa. “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Basım., 2016.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Örer, Ersin. *2017 YKS Soru Dağılımındaki Düzenlemenin öğrencilerin Coğrafya Dersine Olan Tutumuna Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan University (Turkey), 2020.

- ÖSYM, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı. “Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı”. Erişim Tarihi 31/03/2024. <https://www.osym.gov.tr/TR,8789/hakkinda.html>
- ÖSYM, Yükseköğretim Kurulu Ölçme ve Değerlendirme Merkezi. “Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi”. Yüksek Öğretim Kurumu, 1997. [/https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Turk-Yuksekogretim-Arsivi/YÜKSEKÖĞRETİM%20KURUMLARINA%20ÖĞRENCİ%20SEÇME%20VE%20YERLEŞTİRME%20SİSTEMİ%201997.pdf](https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Turk-Yuksekogretim-Arsivi/YÜKSEKÖĞRETİM%20KURUMLARINA%20ÖĞRENCİ%20SEÇME%20VE%20YERLEŞTİRME%20SİSTEMİ%201997.pdf)
- Özçelik, Durmuş Ali. *Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 5. Basım, 2016. <https://www.turcademy.com/tr/kitap/olcme-ve-degerlendirme-9786054282852>
- Özdemir, Şuayip- Karateke, Tuncay. “Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elâzığ Örneği)”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (Aralık 2018), 5-33. <https://doi.org/10.17120/omuifd.438465>
- Özgül, Zehra. *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Özgür, İren. *İmam Hatip Okulları: İnanç, Siyaset ve Eğitim*. çev. Hazal Yalın- Egemen Özkan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2015.
- Sarı, Mustafa. “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/19 (Ocak 2021), 98-120. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gifad/issue/59774/825249>
- Scheerens, Jaap vd. *Educational Evaluation, Assessment, and Monitoring: A Systemic Approach*. New York: Taylor & Francis, 2003.
- Şa’ban, Zekiyüddin. *İslam Hukuk İlminin Esasları*. çev. İbrahim Kafi Dönmez. Ankara: TDV Yayınları, 13. Baskı., 2010.
- Taşci, Cuma. *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Toker, İhsan- Özcan, Celal. “Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını”. *Eskiye* 35 (2017), 33-50.
- Topaloğlu, Bekir. *Kelâm İlmine Giriş*. Ankara: Damla Yayınevi, 2014.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 7. Basım, 2012.
- Turgut, M. Fuat. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*. Ankara: Yargıcı Matbaası, 10. Basım, 1995.

https://w3.sakarya.edu.tr/yordam/?p=1&alan=kunyeDemirbasKN_str&q=0444891

Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 12. Basım, 2021.

Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021. <http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/19703>

Yiğit, Yasin. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Zengin, Mahmut- Hendek, Abdurrahman. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Dersleri: Statü, Programlar ve Çoğulculuk*. İstanbul: Dem Yayınları, 2021.

Zengin, Mahmut- Hendek, Abdurrahman. "The Future of Imam Hatip Schools as a Model for Islamic Education in Türkiye". *Religions* 14/3 (Mart 2023), 375. <https://doi.org/10.3390/rel14030375>

"2020 Yükseköğretim Kılavuzu". ÖSYM. Erişim Tarihi 08/04/2024. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/YksKilavuz14052020.pdf>

AIHLKDÖP, Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. (01 Temmuz 2022). https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_08/04120953_AYHL_Kuran-Y_Kerim_DOP_07.01.2022_01.pdf

AIHLMDÖP, Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri (Temel Dini Bilgiler, Siyer, Fıkıh, Tefsir, Dinler Tarihi, Hadis, Akaid, Kelam, Hitabet ve Mesleki Uygulama, Mesleki Arapça) Öğretim Programları. (19 Ocak 2018). <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=317>

AIHLHSBAİHLHDÇ, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi. (24 Ağustos 2023). Erişim Tarihi 24/03/2024. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/11120859_aihl-haftalik-cizelge.pdf

AIHLHSBAİHLHDÇ, Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi. (24 Ağustos 2023). Erişim Tarihi 08/02/2024. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/11120859_aihl-haftalik-cizelge.pdf

"Destekleme ve Yetiştirme Kursları E-Kılavuzu", 2023. [/https://e-kurs.meb.gov.tr/Dosya/2023_klavuz.pdf](https://e-kurs.meb.gov.tr/Dosya/2023_klavuz.pdf)

İEK,METK,ÇMEK,MEBTGHK,KDY,BKEİEKAPAHK, İlköğretim Ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim

Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun İle 24.3.1988 Tarihli Ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Ve Bazı Kağıt Ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun (Kanun No. 23084). *Resmî Gazete* 4306 (18 Ağustos 1997). Erişim Tarihi 19/01/2024. [/https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4306.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4306.pdf)

“İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi-Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları”. Milli Eğitim Basımevi, 1999. [/https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_12/03213002_ihlmeslek1999.pdf](https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_12/03213002_ihlmeslek1999.pdf)

İHAİHLİKMDÖP, İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi İslam Kültür ve Medeniyeti Dersi Öğretim Programı. (30 Nisan 2015).

“MEB Tebliğler Dergisi”. *Meb* 68/2579 (Aralık 2005), 940-941. [/https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/2005/2579-_aralk_2005.pdf](https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/2005/2579-_aralk_2005.pdf)

“MEB Tebliğler Dergisi”. *Meb* 37/1802 (19 Ağustos 1974), 330. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1974/1802-agustos-1974.pdf>

“MEB Tebliğler Dergisi”. *Meb* 37/1807 (30 Eylül 1974), 401-402. <https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1974/1807-eylul-1974.pdf>

“MEB Tebliğler Dergisi”. *Meb* 46/2147 (12 Eylül 1983), 365. https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1983/Cilt_46_Sayi_2129_2154_1983_22595.pdf

“MEB Tebliğler Dergisi”. *Meb* 50/2240 (10 Ağustos 1987), 344. [/https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1987/2240-agustos-1987.pdf](https://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/1987/2240-agustos-1987.pdf)

“Medresetü’l-İrşad Teşkilatı”. *Ceride-i İlmiye* 5/51 (1919). <https://katalog.idp.org.tr/yazilar/4060/medresetu-l-irsad-teskilati>

MEBALYDYDY, Millî Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. *Resmî Gazete* 25971 (19 Ekim 2005). Erişim Tarihi 29/01/2024. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051019-13.htm>

MEBOKY, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 28758 (07 Eylül 2013). Erişim Tarihi 04/3/2024. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>

MEBÖPPUEKY, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 29818 (01 Eylül 2016). Erişim Tarihi 04/03/2024. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901-32.htm>

METK, Milli Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). *Resmî Gazete* 32 5101 (14 Haziran 1973). Erişim Tarihi 08/12/2022

OKHDC, Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi. (19 Şubat 2018).
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/21173451_ort_ogrtm_hdc_2018.pdf

“ÖSS Soru Kitapçığı”. ÖSYM, 2000.
[/https://www.osym.gov.tr/Eklenti/1530,oss2000pdf.pdf?0](https://www.osym.gov.tr/Eklenti/1530,oss2000pdf.pdf?0)

2013-YGS’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Sorularının Yer Alması. “ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi”. 15 Şubat 2013. Erişim Tarihi 08/04/2024.
<https://www.osym.gov.tr/TR,889/2013-ygsde-din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-sorularinin-yer-almasi-15022013.html>

“ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi”. Erişim Tarihi 08/04/2024.
<https://www.osym.gov.tr/TR,1101/2010-osys-lys-soru-kitapciklari-ve-cevap-anahtarlari.html>

TDK, Tevhidi Tedrisat Kanunu (Kanun No. 430). *Resmî Gazete* 63 322 (03 Mart 1924).

EK

Ek 1: Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-306667
Konu : 63/29 Muhammet Numan TEKİN

17.11.2023

Sayın Muhammet Numan TEKİN

İlgi : 10.11.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 15.11.2023 tarihli ve 63 sayılı toplantısında alınan "29" nolu karar ile Muhammet Numan TEKİN'in başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BS5K9MAPK5 Pin Kodu :69762

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BS5K9MAPK5&eS=306667>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Etik Kurul Kararı

KARAR

29. Muhammet Numan TEKİN'in “ Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler Muhammet Numan TEKİN'in “ Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 3: Araştırma İzni

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29065503-44-94784221

19/01/2024

Konu : Anket Uygulama (Muhammet Numan TEKİN)

VALİLİK MAKAMINA

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Y146010008 numaralı yüksek lisans öğrencisi Muhammet Numan TEKİN'in Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK danışmanlığında hazırladığı "Yükseköğretim Kurumları Sınavlarında İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" konulu tez yapma talebi adı geçen Üniversitenin 313014 sayılı yazısı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın ekteki değerlendirme formunda belirtilen okulda eğitim öğretimin aksamamasına mahal vermeden gönüllülük esasına dayalı olarak, okul yönetiminin belirleyeceği zaman ve şartlarda 2023-2024 eğitim öğretim yılında uygulanması, çalışmada sadece ekteki mühürlü soruların kullanılması ve yasal gerekliliğin ilgili okul müdürlüğünce yerine getirilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ebubekir Sıddık SAVAŞCI
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Murat KARASU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek 4: Öğretmen Görüşme Formu

Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi

Merhaba, ben Muhammet Numan Tekin. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yürüttüğüm “Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans çalışmam için sizinle görüşmek istiyorum. Bu görüşmedeki amacım yükseköğretim kurumları sınavlarının Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) meslek dersleri üzerindeki etkisinin, öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Bu bağlamda AİHL meslek dersleri öğretiminde karşılaşılan güçlükleri tespit etmek ve çözüm önerileri sunmak çalışmamızın bir diğer amacıdır. Bu nedenle sizin bu konu ile ilgili düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Soruların tamamını içtenlikle cevaplamanız bu araştırmaya önemli katkılar sunacaktır. Desteğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

- Bana görüşme boyunca söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Araştırma sonuçlarını yazarken görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle tezimde yer vermeyeceğim.
- İzin verirsiniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum.
- Görüşmenin yaklaşık 30 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

Öğretmen Görüşme Soruları

Cinsiyet:

Kıdem yılı:

Okul Türü:

1. Sizce AİHL meslek derslerinin önemi nedir?
2. Sizce AİHL meslek derslerinin en önemli problemi nedir?

3. İmam, hatip gibi din görevlileri yetiştirmek için kurulmuş olan AİHL'lerde bugün meslek derslerinin, bugünkü şartlarda amaca hizmet edebilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
4. AİHL öğrencilerinin meslek derslerine karşı motivasyonu genel olarak nasıldır?
 - a. Sizce öğrencileri derse motive eden en önemli hususlar nelerdir?
 - b. AİHL meslek derslerinin yükseköğretim sınavlarında soru temsilinin olmamasının, öğrencilerin ders motivasyonunu etkilediğini düşünüyor musunuz? Etkiliyorsa ne düzeyde ve ne yönde etkilediğini düşünüyorsunuz?
 - c. Öğrencileri derse motive etmek için genelde hangi yöntemleri kullanırsınız?
5. Üniversite veya ulusal ölçekli sınavlarda girdiğiniz derslerden soru çıkmaması sizin derse motivasyonunuzu etkiliyor mu? Nasıl?
 - a. Soru çıkması halinde motivasyonun önemli artacağını düşünüyor musunuz?
 - b. Üniversite sınavlarında soru çıktığı takdirde meslek dersleri ile ilgili, mevcut yaptıklarınızın dışında neler yaparsınız?
6. Derslerinizde öğrencilerin diğer derslerle ilgili test çözdüğü yahut onlarla ilgilenmeye çalıştığı oluyor mu?
 - a. Oluyorsa ne tepki veriyorsunuz?
 - b. Bu konuda daha önceki yıllarla bir karşılaştırma yapacak olsanız herhangi bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz?
7. AİHL meslek derslerine ilgi anlamında 9., 10., 11. ve 12. sınıflar arasında bir fark gözlemliyor musunuz? Gözlemliyorsanız bu farkı nasıl izah ederseniz?
8. YKS'de çıkan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) sorularını çözmek için meslek dersleri kazanımları ve konuları yeterli midir?
 - a. YKS'de çıkan DKAB soruları için, girdiğiniz derslerde sınav konusu olan kazanımlara dikkat ediyor musunuz?
9. İlahiyat alanında eğitim görmek isteyen öğrencilere yükseköğretim sınavlarında meslek derslerinden soru çıkması bu derslerin öğretim sürecini size göre nasıl etkiler?
10. Okulunuzda meslek dersleri destekleme ve yetiştirme kursu açıyor musunuz?

- a. Bu konuda öğrencilerin takviyeye ihtiyacı olduğunu düşünüyor musunuz?
Öğrencilerin taleplerini de göz önünde bulundurduğunuzda neler söylemek istersiniz?
11. AİHL meslek derslerinin yoğunluğunu nasıl buluyorsunuz? Derslerin azaltılması veya arttırılması hakkında görüşleriniz nelerdir?
12. AİHL meslek derslerinin daha verimli işlenebilmesi için önerileriniz var mı? Bizimle paylaşır mısınız?
13. Eklemek istediğiniz başka bir husus var mıdır?

Ek 5: Öğrenci Görüşme Formu

Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi

Merhaba, ben Muhammet Numan Tekin. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yürüttüğüm “Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans çalışmam için sizinle görüşmek istiyorum. Bu görüşmedeki amacım yükseköğretim kurumları sınavlarının Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) meslek dersleri üzerindeki etkisinin, öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Bu bağlamda AİHL meslek dersleri öğretiminde karşılaşılan güçlükleri tespit etmek ve çözüm önerisi sunmak çalışmamızın bir diğer amacıdır. Bu amaçla AİHL meslek derslerine bakış açınızı anlamaya yönelik sorular hazırladık. Sizin bu konu ile ilgili düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Soruların tamamını içtenlikle cevaplamanız bu araştırmaya önemli katkılar sunacaktır. Desteğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

- Bana görüşme boyunca söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Araştırma sonuçlarını yazarken görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle tezimde yer vermeyeceğim.
- İzin verirsiniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum.
- Görüşmenin yaklaşık 30 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

Öğrenci Görüşme Soruları

Cinsiyeti:

Sınıfı:

Okul Türü:

1. Sizce AİHL meslek derslerinin önemi nedir?
2. Sizce AİHL meslek derslerinin en önemli problemi nedir?
3. İmam, hatip gibi din görevlileri yetiştirmek için kurulmuş olan AİHL’lerde bugün meslek dersleri öğrencilere bu yeterliliği kazandırabiliyor mu/kazandırabilir mi?

4. AİHL meslek derslerine karşı tutumunuz/motivasyonunuz genel olarak nasıldır? Niçin?
 - a. Sizce öğrenciyi derse motive eden en önemli husus nedir?
 - b. AİHL meslek derslerinin yükseköğretim sınavlarında soru çıkmaması derse olan motivasyonunuzu etkiliyor mu? Etkiliyorsa ne yönde?
5. YKS’de soru çıkan dersler sizin o derslere karşı motivasyonunuzu etkiler mi? (Etkiliyorsa) Bunun sebebi nedir? (Bir dersten YKS’de soru sorulması sizin o derse karşı tutumunuzu/motivasyonunuzu etkiler mi?) (Etkiliyorsa) Bunun sebebi nedir?
6. Okulda AİHL meslek dersleri saatinde YKS’de soru çıkan derslere çalıştığınız oluyor mu? Bu durumun sebebini nasıl izah edersiniz.
7. 9., 10., 11. ve 12. sınıfta gördüğünüz AİHL meslek dersleri arasında, ilginizi göz önünde bulundurduğunuzda bir fark gözlemliyor musunuz? Fark var ise neden?
8. Deneme sınavlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) sorularını çözmenizde AİHL meslek derslerinin faydası olduğunu düşünüyor musunuz?
 - a. DKAB dersi sorularına ayrıca hazırlanıyor musunuz? Hazırlanıyorsanız hangi kaynaklardan yararlanıyorsunuz?
 - b. DKAB soruları arasında meslek derslerinde işlemediğiniz konulardan soru çıktığı oluyor mu? (Oluyorsa) Bu eksikliği nasıl gidermeye çalışıyorsunuz?
9. Yükseköğretimde hangi fakülte/bölümde okumayı hedefliyorsunuz?
10. Yükseköğretimdeki fakülte/bölüm tercihlerinizin, AİHL meslek derslerine bakışınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?
 - a. Örneğin İlahiyat/İslami ilimler fakültelerini tercih edecek olmanız AİHL meslek derslerine bakışınızı etkiler mi? Açıklar mısınız?
 - b. İlahiyat/İslami ilimler fakültelerini tercih edecek olsanız meslek derslerinden YKS’de soru çıkmasını ister misiniz?
11. Okulunuzda meslek dersleri destekleme ve yetiştirme kursu açılıyor mu?
 - a. Açılıyorsa katılım gösteriyor musunuz? Açılmıyorsa böyle bir ihtiyaç var mı?
12. AİHL meslek derslerinin yoğunluğunu nasıl buluyorsunuz? Bu Derslerin azaltılması veya arttırılması hakkında görüşleriniz nelerdir?

13. AİHL meslek derslerinin daha verimli geçmesi için önerileriniz nelerdir.
14. Eklemek istediğiniz başka bir husus var mıdır?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Muhammet Numan TEKİN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erciyes Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Tekin, Muhammet Numan. “İmam Hatip Okulları Doğal Bir Süreç Mi? Siyasal Bir Araç Mı?”, Hitit 10. Öğrenci Kongresi, 2024, 510-515.	